

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ І ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

СХЕМОКОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з навчальної дисципліни «БАНКІВСЬКА СИСТЕМА»
для студентів всіх форм навчання
галузі знань 07 Управління та адміністрування

Луцьк, 2024

УДК 336.71(07)

Схемоконспект лекцій з навчальної дисципліни «Банківська система» для студентів всіх форм навчання галузі знань 07 Управління та адміністрування / уклад. В.М. Антоненко. – Луцьк : ДонНТУ, 2024. – 368 с.

Навчальна дисципліна актуальна для підготовки сучасних фахівців галузі знань 07 Управління та адміністрування. Умови функціонування держави, будь-яких суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності, виду діяльності тощо, фізичних осіб, – пов'язані із діяльністю банківської системи в економіці країни. Від банківської системи напряду залежить ефективність реальної економіки, національна безпека держави, благополуччя населення.

Пропонований студентам для опанування схемоконспект лекцій з цієї дисципліни має за мету забезпечити їм певну допомогу під час вивчення ними ключових положень базових тем курсу. Схематична форма конспекту акцентує увагу студентів на закріпленні основних фахових знань, формуванні відповідних умінь і в цілому – на отриманні ними кваліфікаційних компетентностей.

Укладач: _____ В.М. Антоненко, доцент, к. е. н., доцент кафедри УФЕБ

Рецензент: _____ М.В. Панкова, д. ф. е., доцент кафедри Економіки підприємства

Відповідальний за випуск: О.Ю. Попова, проф., д. е. н., зав. каф. УФЕБ

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ, протокол № 6 від 30.01.2024 р.

Розглянуто на засіданні кафедри УФЕБ, протокол № 6 від 29.01.2024 р.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
ТЕМА 1. Теоретичні засади розвитку банківської діяльності та формування банківських систем ..	5
ТЕМА 2. Центральний банк у банківській системі країни	55
ТЕМА 3. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Функції банків	103
ТЕМА 4. Операції банків по обслуговуванню платіжного обігу	129
ТЕМА 5. Пасивні операції комерційних банків по залученню та запозиченню коштів	192
ТЕМА 6. Активні операції комерційних банків	237
ТЕМА 7. Фінансовий аналіз діяльності комерційних банків	304
Список рекомендованої літератури	367

ВСТУП

Сучасне економічне буття вимагає від фахівців, що будуть працювати в економічній сфері, якісних знань та практичних навичок щодо управління відповідними ланками цієї розгалуженої сфери.

Велику і надто впливову на всі економічні процеси роль відіграє банківська система держави. Вона забезпечує функціонування економіки країни, підтримання її фінансового стану і фінансової безпеки, прогрес у бізнесовому розвитку, фінансове благополуччя громадян.

Саме тому проблеми банківської системи є актуальними в контексті їх вивчення сьогодишніми студентами – майбутніми менеджерами, фінансистами, економістами, бухгалтерами.

Навчальна дисципліна «Банківська система» викладається студентам, що навчаються на освітньому рівні «бакалавр» та отримують вищу освіту за спеціальностями галузі знань 07 «Управління та адміністрування». Метою навчальної дисципліни є теоретичне та практичне опанування студентами основних елементів банківської системи, операцій комерційних банків, особливостей роботи Центрального банку як головної складової банківської системи, принципів державного регулювання банківської сфери та основ запобігання банківських ризиків.

Тема 1. Теоретичні засади розвитку банківської діяльності та формування банківських систем

ПЛАН

1. Походження та історія розвитку банківництва
2. Сутність та функції банківської системи
3. Види, моделі та принципи функціонування банківських систем
4. Передумови становлення та розвитку вітчизняної банківської системи
5. Міжнародні стандарти ведення банківського бізнесу

1 Походження та історія розвитку банківництва

7

Зародження та розвиток банківництва:

первісні банківські послуги →

первісні банківські операції →

первісні банки

Етапи розвитку банківництва

I етап – Прадавні часи – античність – 1157 р.
(виникнення Венеціанського банку)

II етап – з 1157 року до заснування Англійського банку в 1694 році

III етап – з 1694 року до кінця XVIII ст.

IV етап – з початку XIX ст. до теперішнього часу.

Етапи розвитку банківництва

I етап – Прадавні часи – античність – 1157 р.
(виникнення Венеціанського банку)

Ініціатори розвитку:
мінйайли, лихварі,
менсарії, нумуларії,
аргентарії

Види послуг та операцій:
послуги обміну та
збереження грошей,
кредитні й валютні операції

Лихварство – надання грошей у борг з умовою сплати відсотків при погашенні боргу. Особа, яка займається лихварством, – *лихвар*.

Менсарії – банкіри у Стародавньому Римі, які займалися торгівлею грошима, приймали на зберігання вклади.

Римські банкіри, в залежності від здійснюваних ними операцій, ділилися на дві основні групи (функціональна спеціалізація):

- *нумуларії* займалися валютним обміном, здійснювали операції, які полягали у купівлі та продажі монет, їх розмінюванні, видачі малих кредитів та залученні малих вкладів,
- *аргентарії* надавали кредити за рахунок коштів, одержуваних від посередництва в платежах.

Етапи розвитку банківництва

II етап – з 1157 року до заснування Англійського банку в 1694 році

Ініціатори розвитку:
середньовічні
мінйайли, лихварі

Види послуг та операцій:
розрахункові та депозитарні
послуги, депозитні та
кредитні операції

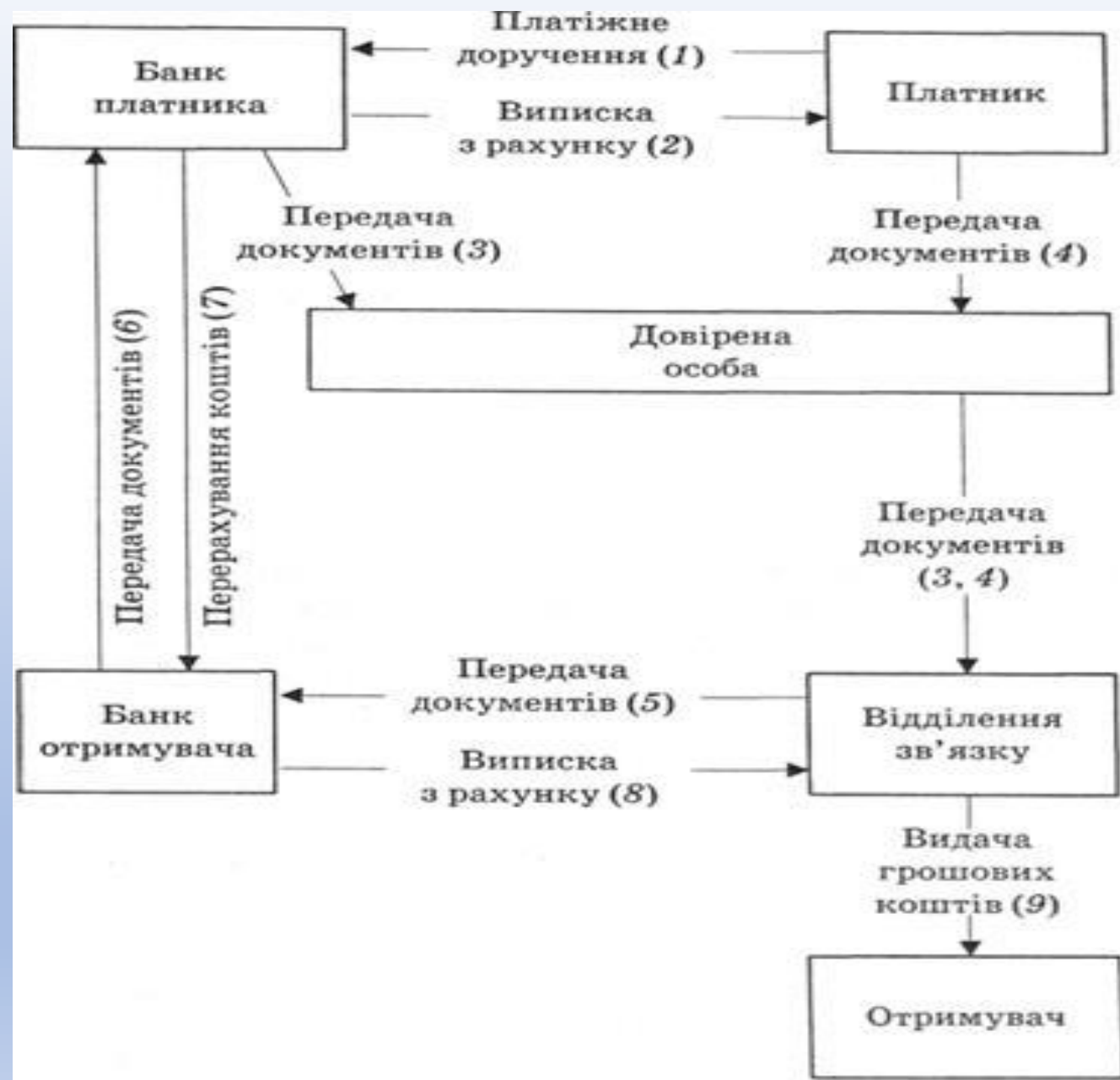
Поступове зростання економіки європейських держав сприяло підвищенню ділової активності та розширенню торгівлі, що зумовило появу **жиророзрахунків** та **жиробанків** і дозволило значно розширити систему проведення безготівкових розрахунків між її клієнтами.

Жиророзрахунок широко застосовується і в наш час.

Жиророзрахунок – система безготівкових розрахунків, різновид безготівкових розрахункових операцій, пов'язаних з переказом коштів з одного банківського рахунка на інший, здебільшого, в межах одного банку або єдиної банківської системи.

Типова сучасна
схема
жиророзрахунку
із застосуванням
платіжних
доручень

Етапи розвитку банківництва

III етап – з 1694 року (заснування Англійського банку)
до кінця XVIII ст.

Ініціатори розвитку:
перші банкіри, банки

Види послуг та операцій:
посередницькі, емісійні
послуги, трастові та
фондові операції

Утворення великих державних банків.

Постійний обіг банкнот почав забезпечувати з 1694 року Національний **Англійський банк**, що увійшов в історію як перший стабільно функціонуючий банк в Європі.

Застосування державними банками:

банківських квитків, заставного права, чекового обігу, депозитних операцій, паперових грошей та банкнот, банківських цінних паперів тощо.

Поява **спеціалізованих** банків.

Етапи розвитку банківництва

IV етап – з початку XIX ст. до теперішнього часу.

Ініціатори розвитку:
сучасні банки

Види послуг та операцій:
подальший розвиток всіх
видів послуг, операцій,
поява банківських продуктів

Створення та подальший розвиток центральних та емісійних банків, формування банківських систем та подальше розширення функцій банківських інституцій.

Створення центральних та емісійних банків відбувалося
двома шляхами

← еволюційним – становлення
банку протягом тривалого
історичного періоду
(Банк Англії, Банк Голландії, Банк
Франції)

→ директивним – на основі
державного рішення про
заснування банку
(Федеральна резервна система США,
Резервний банк Австралії,
Національний банк України)

Емісійний банк – це банк, який здійснює емісію грошей.

Центральний банк – це орган державного грошово-кредитного регулювання економіки, наділений монопольним правом емісії банкнот і правом регулювання грошово-кредитної системи країни.

Національний банк України (НБУ) — центральный банк України, особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України, є емісійним центром, проводить єдину державну політику в галузі грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці України — гривні, регулює та наглядає за діяльністю комерційних банків в Україні.

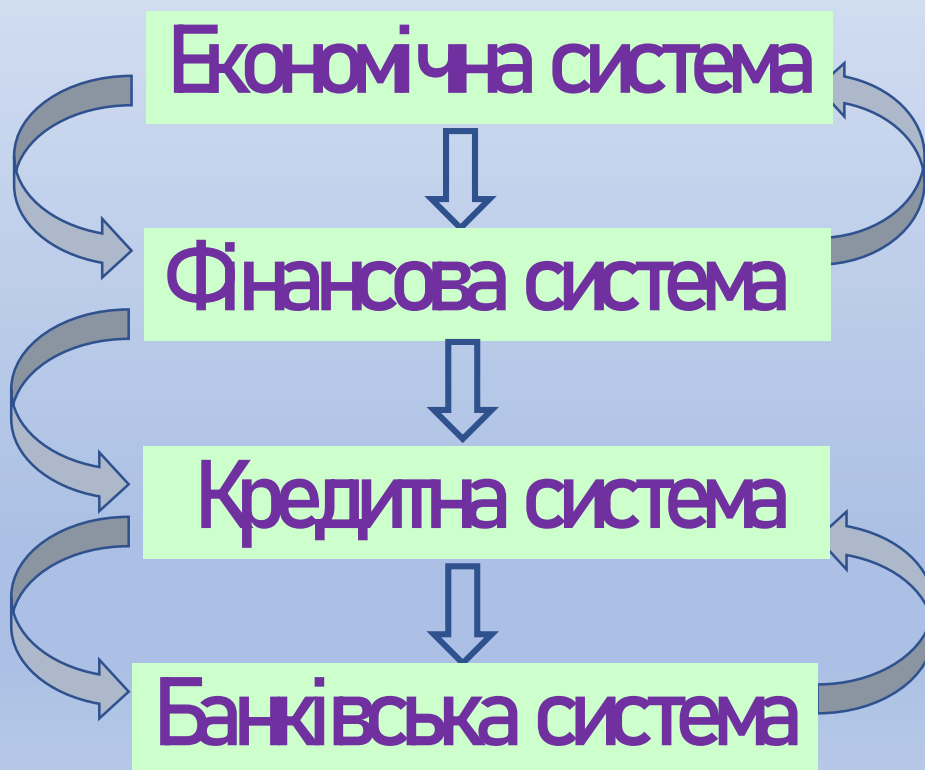

2 Сутність та функції банківської системи

Банки – це установи, які здійснюють особливий вид підприємницької діяльності, пов'язаної з рухом позикових коштів, їх мобілізацією і розподілом.

Банківська система – це законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально взаємопов'язані у самостійну економічну структуру.

Банківська система є підсистемою кредитної системи, яка є підсистемою фінансової системи країни, а фінансова система – підсистемою економічної системи країни:

Банківська система

Банківська система --
сукупність діючих у країні банків та інших
кредитних установ і організацій.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

**Комерційні
банки**

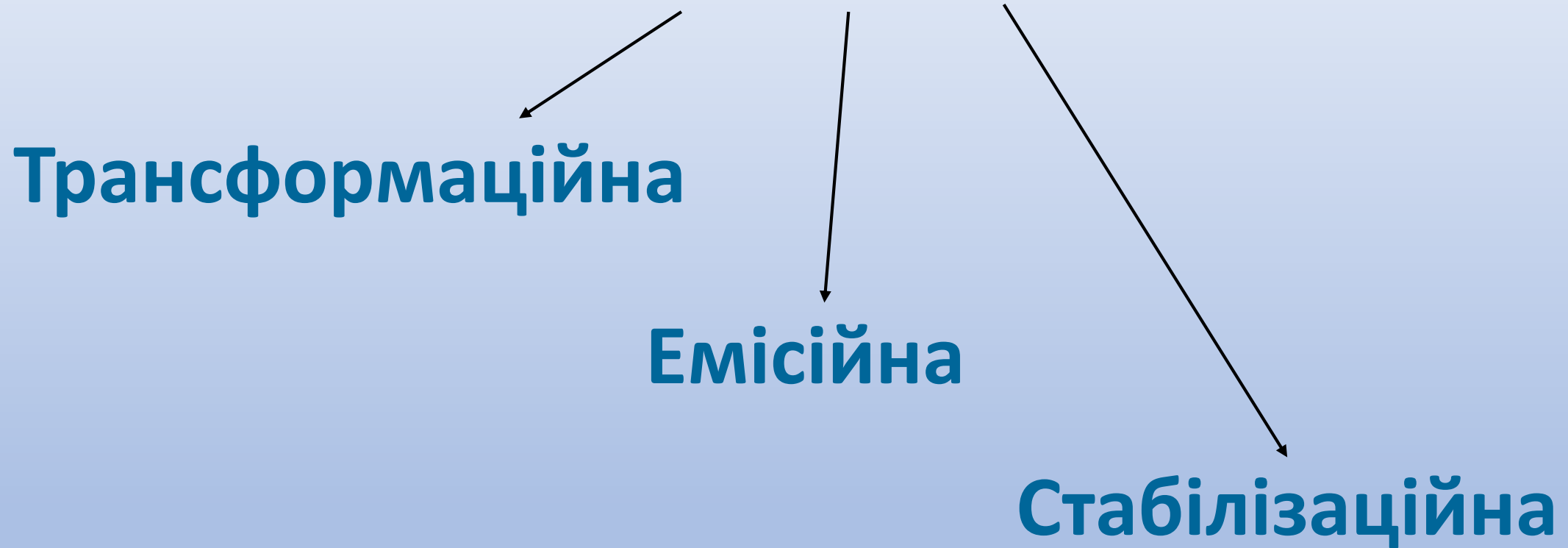
**Інші фінансово-
кредитні
заклади**

Необхідність банківської системи визначається:

- 1) необхідністю здійснення **суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності**, узгодження комерційних інтересів окремих банків із загальносуспільними інтересами - забезпечення сталості грошей і стабільності роботи всіх банків;
- 2) забезпечення **збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку**. Банки повинні керуватися не тільки своїми комерційними інтересами, а й вимогами системи в цілому.

Функції банківської системи

Трансформаційна функція
зумовлена посередницькою
діяльністю банків та полягає у
мобілізації вільних коштів одних
економічних суб'єктів і передачі їх
іншим.

Трансформація:

- строків
- капіталів
- ризиків
- просторова.

Емісійна функція полягає у створенні
додаткових платіжних засобів і
регулюванні грошового обороту.

$$ГМ \times Коб = \sum P_i \times Q_i$$

ГМ – грошові кошти

Коб – коефіцієнт оборотності ГМ

P_i – ціна одиниці i -го товару

Q_i – обсяг продажу i -го товару.

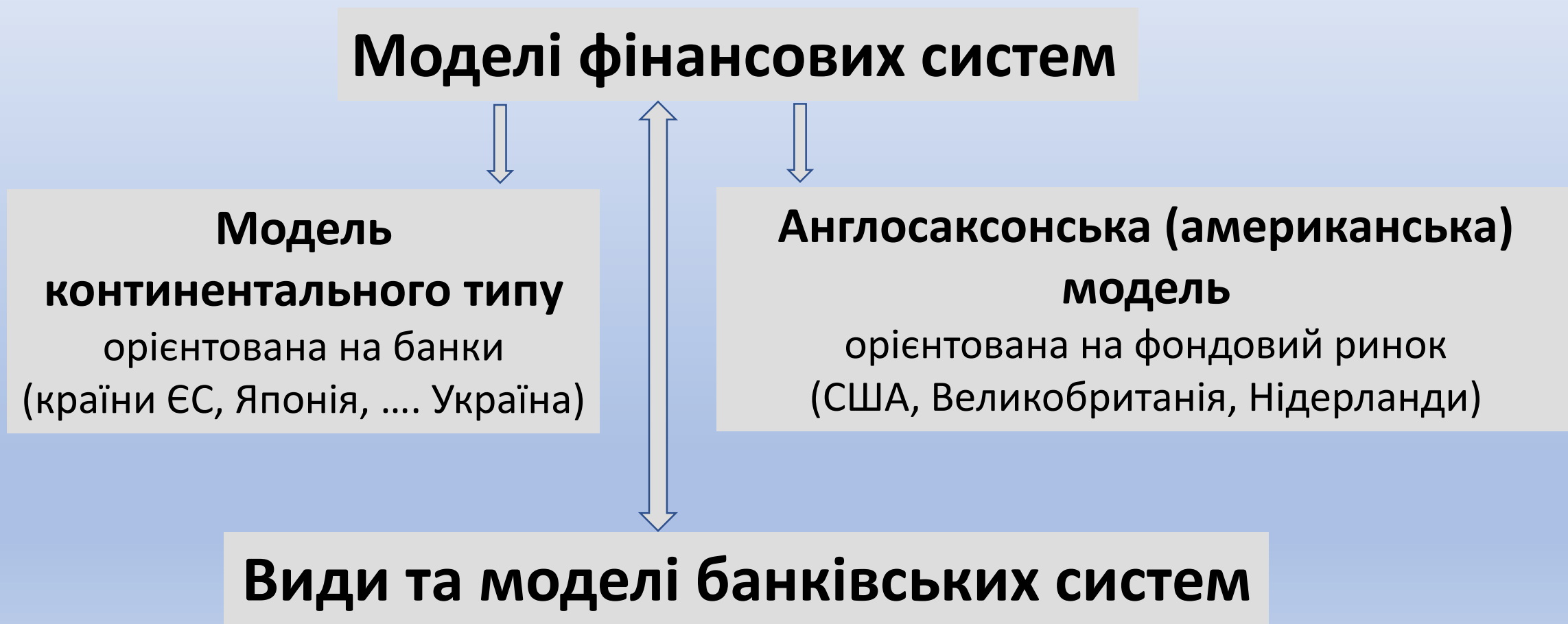

Стабілізаційна функція
обумовлена високим ризиком
діяльності банків та полягає у
забезпеченні стабільності банківської
діяльності та грошового ринку.

Механізм забезпечення стабільності банківської діяльності:

- страхування банківських ризиків;
- створення резервів для покриття збитків;
- централізоване встановлення економічних нормативів банківської діяльності, які пов'язані з найбільшими ризиками;
- створення централізованого нагляду і контролю за банківською діяльністю;
- створення механізму централізованого рефінансування комерційних банків;
- узаконення різних механізмів централізації банківського капіталу (створення консорціумів, картелів, трестів, концернів, холдингів).

3 Види, моделі та принципи функціонування банківських систем

У світовій практиці історично відомі три види національних банківських систем:

- **однорівнева** (централізована монобанківська система);**
- **дворівнева** банківська система;**
- **трирівнева** банківська система.**

Однорівнева система побудована на принципах планового ведення господарства, кошторисного планування і фінансування. Головним завданням банків у цій системі є не кредитування, а фінансування народного господарства. Така система характерна для країн з адміністративно-командним, тоталітарним режимом управління.

Дворівнева система включає два рівні банків: перший рівень – центральний банк країни, другий – комерційні банки.

Центральний банк регулює грошовий обіг у країні, проводить державну емісійну і валютну політику, є основою резервної системи.

Комерційні банки – це самостійні, але підконтрольні центральному банку неемісійні банки та різні кредитно-фінансові установи, клієнтами яких є підприємства, організації, населення.

Трирівнева банківська система базується на дворівневій, але окремо виділяється і додається третій рівень, до якого відносять **кредитні установи небанківського типу** (наприклад, фінансові та страхові компанії, інвестиційні фонди тощо).

$$\begin{array}{ccccc} \text{Трирівнева} & & & & \text{Кредитні установи} \\ \text{система} & = & \text{Дворівнева} & + & \text{небанківського типу} \\ & & \text{система} & & \end{array}$$

Моделі банківських систем

німецька

характерна присутність одночасно двох рад – контролюючої та виконавчої.

англосаксонська

характерні унітарні ради, де виконавчі та зовнішні директори діють у межах однієї ради.

**Федеральна резервна
система США**

характерна децентралізована структура з диверсифікованою системою наглядових органів

Загальні принципи побудови банківських систем

```
graph TD; A[Загальні принципи побудови банківських систем] --> B[Унікальність, обумовлена національними традиціями]; A --> C[Нагляд за діяльністю комерційних банків]; A --> D[Положення банків на ринку цінних паперів]; A --> E[Ієрархія (рівні) у банківських системах];
```

**Унікальність,
обумовлена
національними
традиціями**

**Нагляд за
діяльністю
комерційних
банків**

**Положення
банків на
ринку цінних
паперів**

**Ієрархія
(рівні) у
банківських
системах**

Принцип **унікальності банківської системи** обумовлений національними традиціями, історичним досвідом, що свідчить про те, що будь-яка банківська система залежить від конкретних суспільно-економічних умов.

Принцип **системи нагляду** за діяльністю комерційних банків пов'язаний із підходами до організації банківського нагляду, способами побудови наглядових структур, місцем і роллю центрального банку в цих структурах.

Організація банківського нагляду

**Нагляд
здійснюється
центральним
банком**
(Австралія,
Великобританія,
Ісландія, Іспанія,
Ірландія, Італія, Нова
Зеландія, Португалія)

**Нагляд
здійснюється не
центральним
банком, а іншими
органами**
(Канада, Данія,
Люксембург, Швеція,
Австрія, Фінляндія,
Норвегія)

**Нагляд
здійснюється
центральним
банком разом з
іншими
органами**
(Швейцарія, Франція,
Німеччина, США)

Принцип **положення банків на ринку цінних паперів** визначає особливості їх інвестиційної діяльності, що закріплені у чинних законодавчих та нормативно-правових актах, характеризуються трьома основними напрямками:

- споживати інвестиції,
- брати участь в інвестиціях,
- інвестувати.

Принцип рівневості банківських систем
визначає порядок співіснування банків
різного рівня:

- функціональне розмежування між банками першого і другого рівнів,
- функціонування банків другого рівня на комерційних засадах та на договірних відносинах з клієнтурою,

Принцип рівневості банківських систем

43

визначає:

- ліквідацію монополії держави на банківську справу,
- державне регулювання банківської діяльності,
- незалежність центрального банку від державних органів виконавчої влади,
- формування загальносистемної інфраструктури забезпечення банківської діяльності та ін.

4 Передумови становлення та розвитку вітчизняної банківської системи

44

Самостійно з використанням джерел:

1. *Банківська система / навч. посіб. / (Л.І. Катан, Н.І. Демчук, В.Г. Бабенко-Левада, Т.О. Журавльова) ; за ред. І.М. Мазур. – Дніпро: Пороги, 2017. – 444 с. С. 28-47.*
2. *Банківська система: навч. посіб. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н.С. Ситник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 580 с. С. 25-30.*
3. *Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посіб. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – 364 с. С. 12-20.*

5 Міжнародні стандарти ведення банківського бізнесу

45

Необхідність міжнародних стандартів зумовлена *фінансовою глобалізацією*, під якою розуміють вільний рух капіталів між країнами і регіонами, функціонування світового фінансового ринку та формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів.

Фінансова глобалізація пов'язана із формуванням світової фінансової системи та вимагає розробки та впровадження в кожній країні, що інтегрується у світову фінансову систему, єдиних засад макроруденційної політики.

Макропруденційна політика – це комплекс спеціальних превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків системних фінансових криз, тобто попередження ситуацій, за яких значна частина учасників фінансового сектору стає неплатоспроможною або втрачає ліквідність, внаслідок чого вони не можуть функціонувати без підтримки органу грошово-кредитного регулювання / органу пруденційного нагляду.

Міжнародна фінансова інституція, яка забезпечує і відповідальна за розробку та впровадження єдиних стандартів у сфері банківського регулювання та нагляду, є **Базельський комітет із питань банківського нагляду** (засновано в 1974 році) –

організація, що об'єднує національні наглядові установи, які регулюють банківську діяльність в окремих країнах.

**До переліку країн - членів Базельського
комітету входять:**

**Австралія, Аргентина, Бельгія, Бразилія,
Велика Британія, Гонконг, Канада, Китай,
Франція, Німеччина, Індія, Індонезія, Іспанія,
Італія, КНР, Південна Корея, Люксембург,
Мексика, Нідерланди, ПАР, Росія, Саудівська
Аравія, Сінгапур, Туреччина, Швеція,
Швейцарія, США, Японія.**

Стандарти Базельського комітету:

Базель I – Угода про капітал (1988 р.):

мета – забезпечити основу для управління ризиками з точки зору достатності капіталу банку. мінімальне відношення капіталу до активів, зважених на ризик, – 8% (в Україні 10 %).

Стандарти Базельського комітету:

Базель II — Угода про достатність
капіталу (2004 р.):

мета – доповнити **Базель I** компонентами

- мінімальні вимоги до капіталу з точок зору відповідності ринковому, операційному та кредитному ризикам,
- контроль з боку нагляду,
- ринкова дисципліна (вимоги про розкриття інформації).

Стандарти Базельського комітету:

Базель III — Нова редакція Угоди Базель II
(2010 р.)

мета – визначити додаткові вимоги до **загального капіталу** (буфер збереження капіталу – встановлення мінімального розміру загального капіталу) для банків та запровадити механізм протидії системним ризикам

Стандарти Базельського комітету:

Базель IV: переглянутий
стандартизований підхід до ринкового
ризик (2014 р.)

мета – упровадження нової парадигми
ефективного управління банківською
діяльністю перенесення акцентів з
регулювання капіталу банку на **ризик-
менеджмент**.

Стандарти Базельського комітету:

Базель IV

Нова парадигма управління банківською діяльністю націлена на розрахунок ризиків та оцінювання **ризик-апетиту** та базується на трьох постулатах:

- **ризик**;
- **управління ризиком**;
- **ризик-орієнтований нагляд**.

Тема 2. Центральний банк у банківській системі країни

ПЛАН

1. Передумови та історія розвитку центральних банків
2. Основні задачі і функції центральних банків
3. Грошово-кредитне регулювання центрального банку
4. Національний банк України в банківській системі держави

1 Передумови та історія розвитку центрального банків

Історичне виникнення центрального банків пов'язано як із посиленням ролі держав в економіці країн та намаганням урядів забезпечити національні економічні системи від фінансових та інших криз, так і з конкретно-історичними особливостями еволюції грошей та банківництва.

Центральний банк - це емісійно-касовий центр країни (державна установа), що здійснює нагляд за банківською системою і несе відповідальність за формування та організацію в державі сфери грошово-кредитних відносин і банківської діяльності.

Причини виникнення центральних банків:

- 1. Процеси політичного і територіального об'єднання у країнах.**
- 2. Прагнення до централізації системи грошового обігу в країнах.**
- 3. Промисловий розвиток та експансія капіталу у посилення впливу банків на сферу виробництва.**
- 4. Відсутність монополії на емісію банкнот, що дозволяло комерційним банкам активно і неконтрольовано застосовувати випуск банкнот для нагромадження свого капіталу.**

Причини виникнення центральних банків:

5. Суттєве збільшення грошової маси в обігу та підвищення значення готівкового обігу.

6. Бурхливий розвиток ринку обумовив необхідність надійного купівельного та платіжного засобу, який користувався би всенародною довірою та обертався на території всієї країни.

7. Зловживання окремими комерційними банками неконтрольованої емісії банкнот, що унеможливлювало обмін цих банкнот банків на золото та призводило до банкрутства банків та посилення недовіри до обігу банкнот.

У різних країнах центральний банк називається по-різному:

- **Центральний**
- **Національний**
- **Державний**
- **Резервний.**

Виникнення перших центральних банків:

1668 р. – Центральний банк Швеції (Ріксбанк)

1694 р. – Банк Англії

1800 р. – Банк Франції

1816 р. – Центральний банк Норвегії

1860 р – Центральний банк Росії

1875 р. – Центральний банк Німеччини

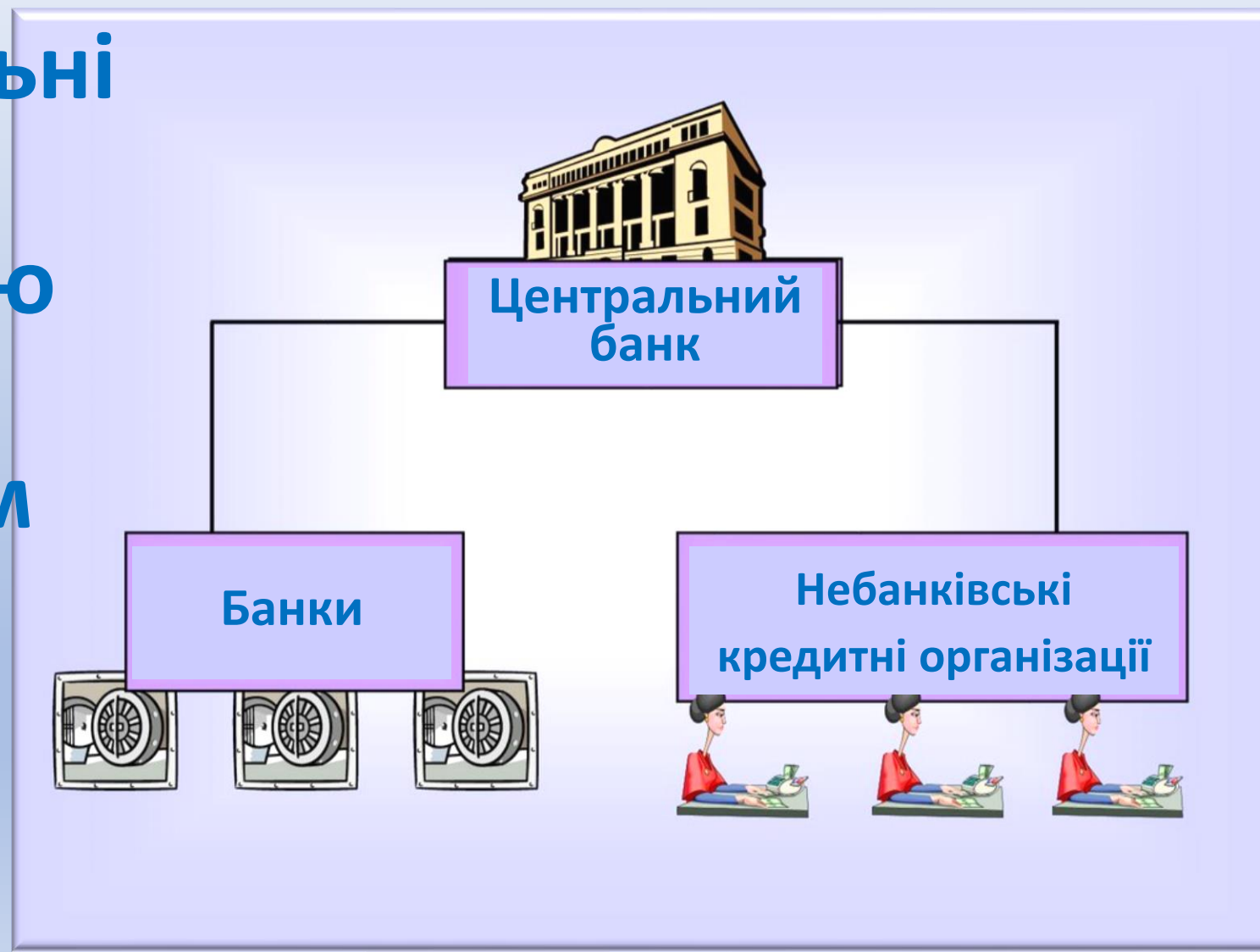
1882р. – Банк Японії

1893 р. – Центральний банк Італії

1907 р. – Швейцарський національний банк

1913р. – Федеральна резервна система США

З часом центральні банки стають головною ланкою банківської та кредитної систем у державах.

Більшість країн має один центральний банк, наприклад Англійський банк в Великобританії чи Бундесбанк в Німеччині, в США дванадцять федеральних резервних банків (Федеральна резервна система).

Центральні банки **за власністю** поділяються на:

- **державні**, капітал яких належить державі (Велика Британія, Франція, Німеччина, Україна);
- **змішані**, коли капітал банку частково належить державі, а частково приватним акціонерам (Японія, Австрія, Швейцарія);
- **акціонерні**, 100% капіталу належить комерційним банкам (США, Італія).

Основні положення, що визначають статус центрального банку:

- ▣ порядок визначення основних завдань центрального банку;
- ▣ характер взаємовідносин центрального банку з органами державної влади;
- ▣ рівень економічної незалежності центрального банку;
- ▣ порядок призначення керівництва центрального банку.

2 Основні задачі і функції центральних банків

Основні задачі (призначення) Центрального банку:

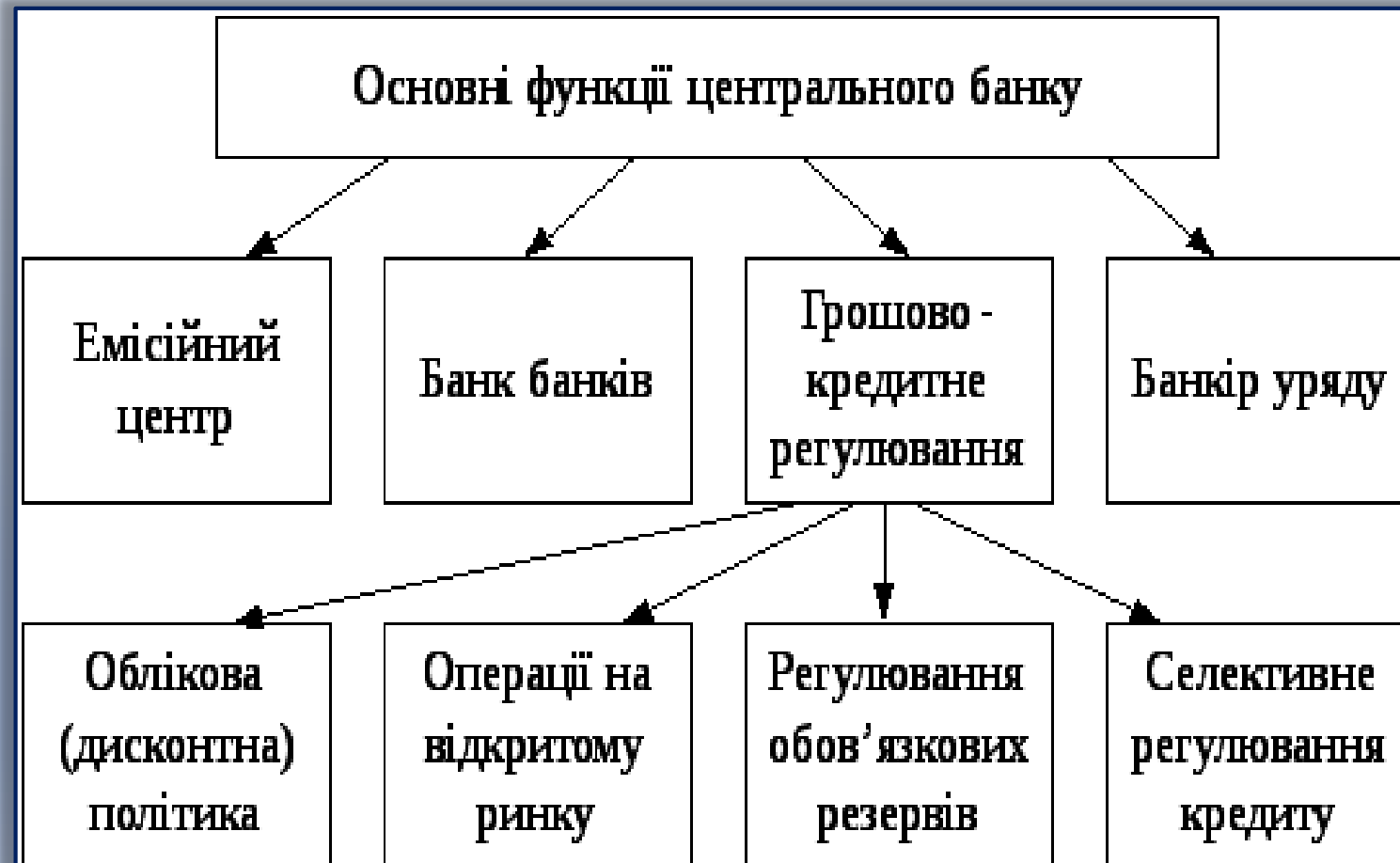
- має бути **емісійним центром** країни;
- має бути **валютним центром** країни;
- має бути **банком банків**;
- має здійснювати **обслуговування державного бюджету**, збереження золотовалютних резервів країни та виконувати розрахункові операції для уряду;
- має здійснювати **грошово-кредитне регулювання економіки**.

Задачі центрального банку обумовлюють виконання ним наступних функцій:

Основні функції центрального банку

- емісія готівки і організація грошового обігу
- функція «банку банків»
- функція банку уряду
- реалізація грошово-кредитної політики

Центральний банк – це головний банк банківської системи, що визначається набором специфічних функцій.

Емісійна функція – *функція монопольної емісії грошей (у першу чергу банкнот)*

Забезпеченням емісії виступає актив центрального банку, основними статтями якого зазвичай є:

- золотовалютні резерви,
- портфель державних і інших цінних паперів,
- кредити банкам під заставу цінних паперів.

Емісійна функція

Центральний банк є зберігачем **золотовалютних резервів** в країні та наділений монопольним правом управління валютними резервами для забезпечення стабільності національної грошової одиниці на міжнародних ринках.

Золотовалютні резерви використовуються для проведення міжнародних розрахунків, покриття дефіциту платіжного балансу, підтримки курсу національної валюти та інших цілей.

Емісійна функція

Види емісії: готівкова та безготівкова.

Готівкова емісія – випуск готівки в обіг, тобто запуск центральним банком в економіку певної маси грошей.

Безготівкова емісія – випуск безготівкових грошей у формі кредитних та депозитних.

Оптимізація грошової емісії – вибір найкращого варіанту випуску готівкових та безготівкових грошей в оборот, що відповідає росту виробленої товарної маси чи рівню інфляції.

«Банкір уряду»

Центральний банк – це банк держави, представник її інтересів у відносинах з центральними банками інших держав, у міжнародних валютно-фінансових організаціях і в міжнародних банках.

«Банкір уряду»

Для **здійснення міжнародної діяльності** центральний банк може відкривати кореспондентські рахунки і свої представництва за кордоном.

Центральний банк є **радником уряду** з питань розвитку банківської системи, співпрацює з урядовими структурами при проведенні аналізу, оцінюванні та прогнозуванні основних макроекономічних показників розвитку країни.

Центральний банк забезпечує **касове виконання державного бюджету**: надходження грошових коштів до бюджету і видачі бюджетних коштів у процесі виконання бюджету.

«Банкір уряду»

Спочатку центральні банки були «банкірами уряду», а пізніше стали «банками банків», коли зосередили основну масу золотих резервів, в тому числі інших банків, і отримали відповідальність за грошову систему країни, яка змушувала ці привілейовані приватні банки розвивати свої банківські технології та забезпечувати впровадження процесів регулювання діяльності комерційних банків.

«Банк банків»

Центральний банк безпосередньо не працює з юридичними та фізичними особами. Його клієнти – комерційні банки.

Будучи "*банком банків*", центральний банк зберігає вільні грошові резерви комерційних банків, служить розрахунковим центром банківської системи і надає їй кредити.

«Банк банків»

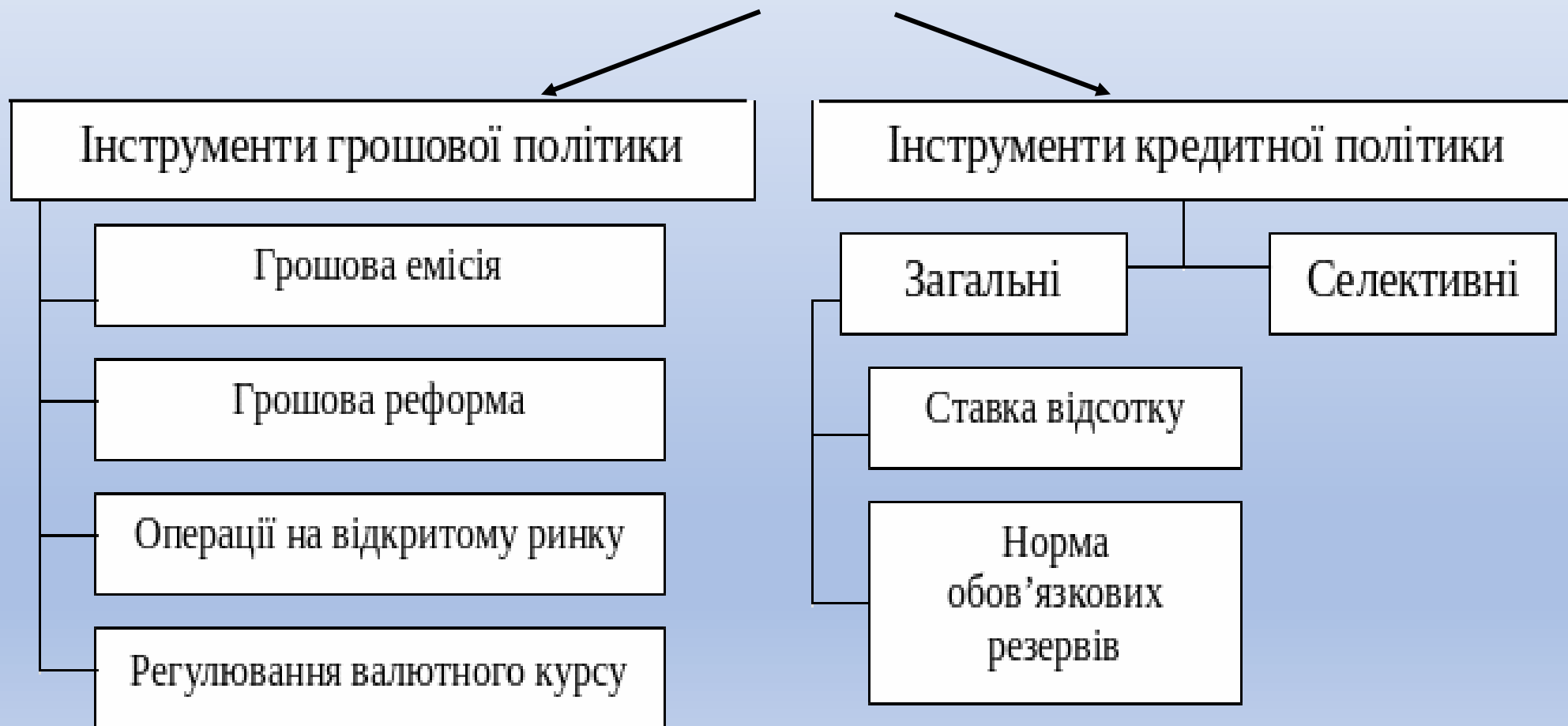
Кредити Центрального банку – це один з інструментів впливу банку на грошовий обіг.

Зростання обсягу наданих кредитів збільшує грошову базу і розширює пропозицію грошей, тоді як падіння обсягу кредитів зменшує грошову базу і звужує пропозицію грошей.

3 Грошово-кредитне регулювання центрального банку

Грошово-кредитний метод регулювання (ГКР):

До грошового регулювання відносяться наступні підфункції:

- **грошова емісія** – випуск грошових знаків замість зношених та зіпсованих, що призводить до збільшення грошової маси в обігу; випуск додаткової кількості грошових знаків, що відповідає росту виробленої товарної маси (ВНП) чи рівню інфляції;
- **грошова реформа** – повна чи часткова перебудова грошової системи, яку проводить держава з метою оздоровлення грошей чи поліпшення механізму регулювання грошового обороту стосовно нових соціально-економічних умов чи одне і друге водночас;

До грошового регулювання відносяться наступні підфункції:

- **операції на відкритому ринку** – купівля або продаж державних цінних паперів з метою впливу на динаміку кредитних операцій комерційних банків, передбачають безпосередній вихід регулятора на грошовий ринок;
- **регулювання валютного курсу** – підтримання на стабільному рівні курсу національної валюти по відношенню до іншої, або зміна цього курсу без різких стрибків, які будуть негативно позначатися на економічному стані країни.

Закон грошового обігу з урахуванням функції грошей як засобу платежу має наступний вид:

$$M = \frac{P*Q - K + П - ВП}{V}$$

де $P*Q$ – вартість національного продукту;

K – сума цін товарів, які було продано у кредит та за якими строк погашення ще не настав;

$П$ – сума платежів за зобов'язаннями;

$ВП$ – платежі, що взаємопогашаються;

V – середня кількість оборотів грошей як засобу обігу та засобу платежу.

За характером проведення грошові реформи поділяють на 3 типи:

- 1. Грошові реформи формального типу**, що зводяться лише до технічного аспекту – впровадження нового зразка купюри з одночасним або поступовим вилученням тієї, що функціонує. Обмін старої валюти на нову здійснюється у співвідношенні 1:1.
- 2. Грошові реформи конфіскаційного "шокового" типу** – передбачають комплекс явних або замаскованих заходів конфіскаційного характеру. До певного порогу (до встановленого ліміту) старі грошові знаки обмінюються на нові у відношенні 1:1, а далі – з понижуючим коефіцієнтом (коефіцієнтами).
- 3. Реформи паралельного (консервативного) типу** – складні за технікою реалізації, передбачають поступове (протягом певного часу) витіснення старих грошей новими; при цьому можуть встановлюватися або фіксований, або ринковий курс між двома типами грошових знаків.

Операції на відкритому ринку використовуються для регулювання ліквідності банківської системи, впливу на рівень ринкових відсоткових ставок.

Такі операції проводяться з короткостроковими і довгостроковими зобов'язаннями казначейства і державних корпорацій, облігаціями торгово-промислових груп, банків, комерційними векселями, які враховує центральний банк.

Ці операції **збільшують** (при купівлі цінних паперів) або **зменшують** (при продажу цінних паперів) **обсяг ресурсів банків** і банківської системи в цілому, що відображається на вартості кредиту, обсязі попиту і, як наслідок, – на розмірі грошової маси.

Валютний курс – ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти, яка встановлюється законодавчо або визначається в процесі їх взаємної котирувки.

Валютний курс порівнює національні вартості не прямо, а опосередковано – через їх відносну купівельну спроможність.

Купівельна спроможність кожної валюти вимірюється в обсязі товарів і послуг, які можна придбати за одну грошову одиницю:

$$ГМ \times Коб = \sum P_i \times Q_i$$

Валютні курси визначаються на основі співвідношення купівельної спроможності (сили) різних національних валют, що характеризує певний обсяг товарів і послуг, які можна придбати за одну грошову одиницю.

Паритет купівельної сили (ПКС) – співвідношення між валютами за їх купівельною спроможністю щодо товарів чи послуг (частковий паритет) або щодо всього суспільного продукту (повний паритет). **ПКС**, що вимірюється зіставленням рівня цін стандартного набору товарів і послуг (споживчого «кошика»):

$$\text{ПКС} = (P_{IB}) / (P_{IA}) ,$$

де P_{IB} і P_{IA} – рівень цін в країнах А і В за певний період.

Центральний банк є головним органом проведення **валютної політики**, пов'язаної з грошово-кредитною політикою, регламентує валютні відносини економічних суб'єктів, проводить курсову політику на підтримання обмінного курсу національної валюти, забезпечує валютну ліквідність держави, здійснює контроль за дотриманням економічними суб'єктами встановлених державою законів, норм і правил проведення валютних операцій.

Виділяють три основні режими валютного курсоутворення:

1. **Фіксований режим** – режим, за якого країни мають прив'язаний або фіксований курс, включає механізми курсоутворення – доларизацію та валютний паритет.

Доларизація – використання валют інших країн як законного платіжного засобу.

Валютний паритет – валютний режим, за якого країни здійснюють фіксацію курсу національної валюти відносно іноземної, причому випуск національної валюти повністю забезпечується запасами іноземної (резервної) валюти.

2. **Режим, за якого країни мають обмежену гнучкість курсів** – режим, коли офіційно встановлюються певні співвідношення (режим валютного коридору) між національними валютами, які допускають невеликі коливання валютного курсу відповідно до існуючих правил.

Режим валютного коридору – встановлення меж коливання курсу національної валюти з метою стабілізації валютно-фінансової системи.

Виділяють три основні режими валютного курсоутворення:

3. Режим з підвищеною гнучкістю курсів – режим, за яким курси валют можуть вільно рухатися, змінюючись під впливом факторів попиту та пропозиції тощо.

Цей режим має підкатегорії:

- *вільно плаваючий курс;*
- *керовано плаваючий;*
- *курс валют, що періодично коригується.*

До кредитного регулювання відносяться наступні підфункції:

- **облікова політика (регулювання облікової ставки)** – встановлення і періодичне змінювання центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків;
- **норма обов'язкових резервів** – маневрування обов'язковими резервами комерційних банків, що зберігаються в центральному банку;
- **селективні методи** – надання вибраним (пріоритетним) галузям або виробництвам (підприємствам) кредитів на умовах краще ринкових (рівень ставки і інше).

Обліково-дисконтна політика – це система заходів центрального банку щодо встановлення і періодичної зміни **облікової ставки** за кредитами, що надаються комерційним банкам, з метою впливу на динаміку валютного курсу, стан платіжного балансу і рух капіталів, а також динаміку кредитних вкладень, грошової маси і цін.

Реалізація дисконтної політики центрального банку має як внутрішній, так і зовнішній аспект.

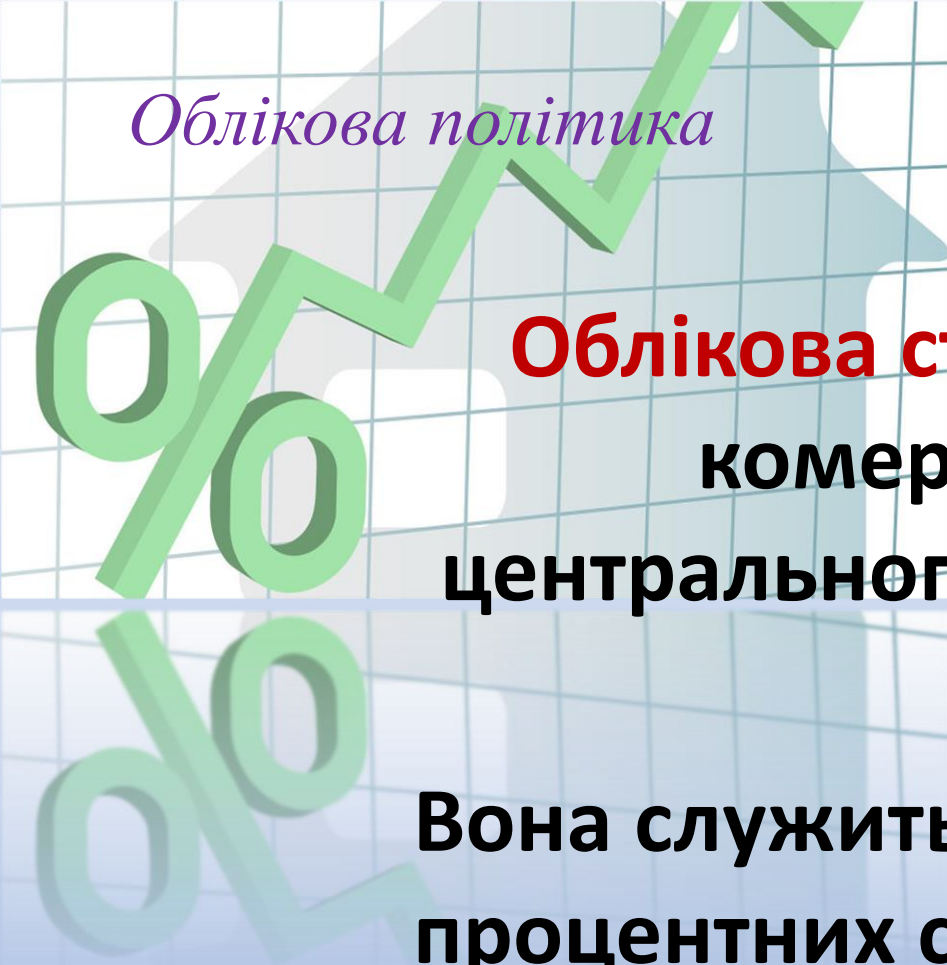

Внутрішній аспект
впливу дисконтної
політики
визначається зміною
грошової маси та
впливом останньої на
динаміку **внутрішніх**
цін та кон'юнктуру
валютного ринку в
країні.

Зовнішній аспект
дисконтної політики
передбачає стимулювання
припливу/відпливу
капіталів з огляду на те, що
капітали переміщуються
між країнами у пошуках
найбільш ефективних з
погляду прибутковості сфер
їх застосування.

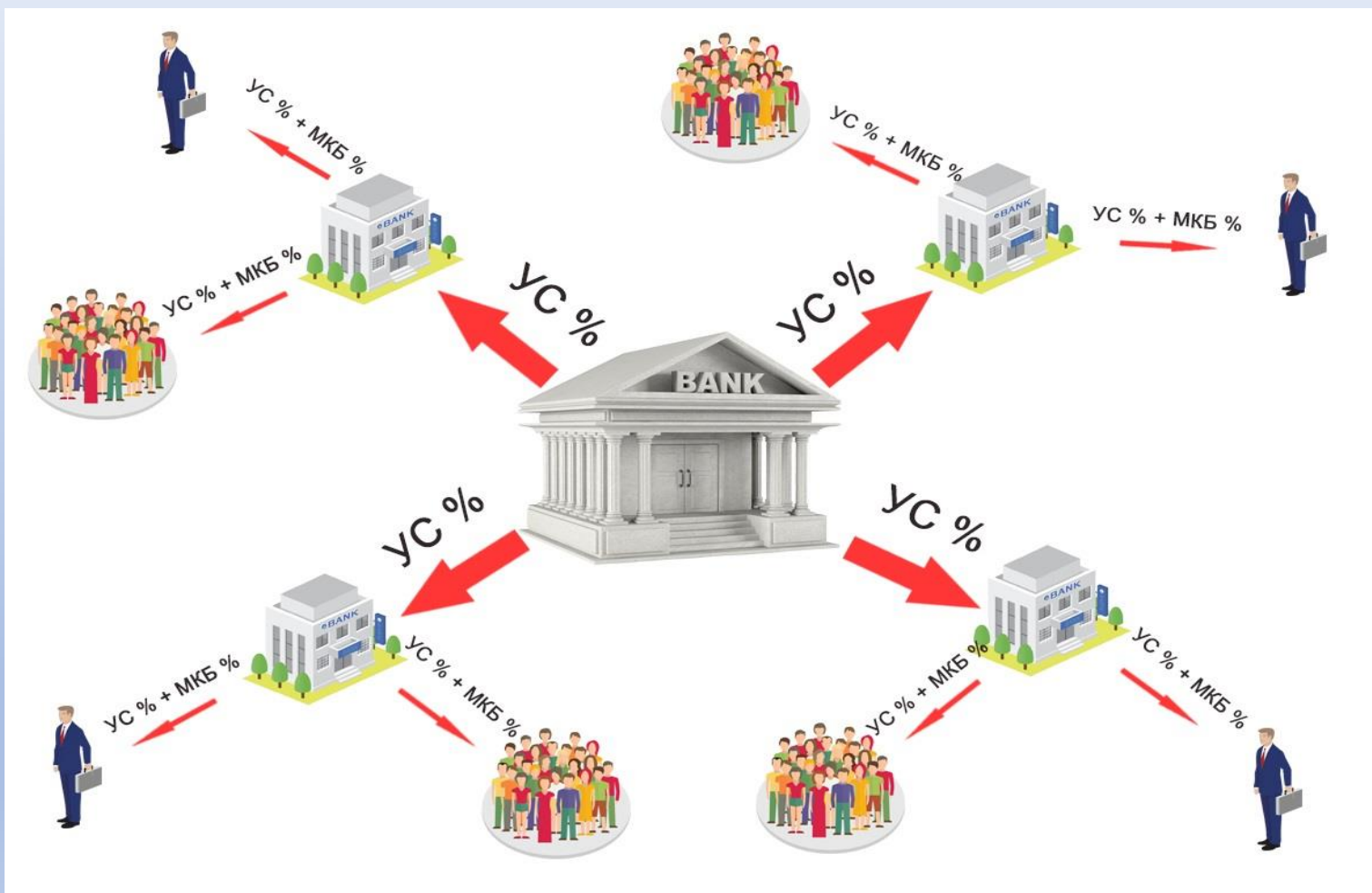

Облікова ставка – це ціна позички, за якою комерційні банки звертаються до центрального банку з метою збільшення своїх резервів.

Вона служить *орієнтиром* для банківських процентних ставок.

Рівень останніх зумовлює *рівень попиту на кредити* з боку суб'єктів ринку.

Облікова ставка як орієнтир для банківських процентних ставок

BANK – центральний банк; УС % – облікова ставка; МКБ % – маржа комерційного банку.

Змінювання облікової ставки центрального банку

Політика «дорогих грошей»

Збільшення ставки

Зменшення попиту комерційних банків на кредити

Зростання процентів за кредити комерційних банків

Зменшення обсягів кредитування економіки

Політика «дешевих грошей»

Зменшення ставки

Зростання попиту комерційних банків на кредити

Зниження процентів за кредити комерційних банків

Зростання обсягів кредитування економіки

Основні типи обліково-дисконтної політики

кредитна експансія % ↓

Експансія – спрямована на розширення масштабів кредитування, ослаблення контролю над грошовим обігом, скорочення податків і **зниження** рівня процентних ставок. Здійснюється в умовах економічного спаду, коли слід активізувати кон'юнктуру ринку, розширити обсяги виробництва, збільшити зайнятість населення тощо.

кредитна рестрикція % ↑

Рестрикція – спрямована на жорсткість умов і обмеження обсягу кредитних операцій комерційних банків при **підвищенні** процентних ставок. Супроводжується збільшенням податків, скороченням державних витрат й іншими заходами, спрямованими на стримування інфляції та з метою згладжування циклічних коливань ділової активності.

Резервна норма пов'язана із грошовою базою, яку інколи називають грошима центрального банку, який їх безпосередньо контролює і регулює.

Грошова база має певне відношення до грошових агрегатів, а саме до M_0 .

Грошова база (Γ_6) включає запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, суму резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у центральному банку:

$$\Gamma_6 = M_0 + M_k + M_{\text{рез}},$$

де M_0 – сума готівки, що перебуває поза банками;

M_k – сума готівки в касах банків;

$M_{\text{рез}}$ – сума грошових коштів (резервів), які перебувають на кореспондентських рахунках банків у центральному банку.

Обов'язкові резерви – відрахування на спеціальний кореспондентський рахунок в центральному банку у вигляді певного відсотка від усіх залучених ресурсів комерційного банку.

Залишок коштів йде на проведення активних операцій, за допомогою яких комерційні банки отримують прибутки.

Цілі та інструменти ГКП

Регулювання нормативу обов'язкового резервування

зменшення
нормативу
резервуван
ня

зростання
вільної
ресурсної
бази банків
для
позичкових
операцій

збільшення
масштабів
банківських
кредитних
вкладень в
економіку

зростання
величини
грошової
маси в обігу

Експансія

За масштабами впливу грошово-кредитна політика може бути тотальною і **селективною**. При тотальній політиці заходи центрального банку поширюються на всі кредитні установи, при селективній – на окремі кредитні інститути, їх групи або на певні види банківської діяльності.

Основні методи селективної кредитної політики:

- встановлення кількісних параметрів на кредити, спрямовані у **пріоритетні** галузі;
- створення спеціальних фінансово-кредитних закладів для кредитування **пріоритетних** галузей за нижчими процентними ставками;
- поширення різноманітних пільг для банківських інститутів, що надають кредити переважно **пріоритетним** сферам економіки.

Надмірне застосування селективної кредитної політики має й **негативні наслідки:**

- розвиток економіки ставиться в **залежність від цільового кредитування** за пільговими процентними ставками;
- значне збільшення в економіці ресурсів кредитування призводить до надмірного **зростання грошової маси**, що посилює інфляційні процеси;
- значний попит на **штучно дешеві кредити** перешкоджає спрямуванню грошових потоків на кредитування найперспективніших галузей економіки;
- **спотворення конкурентних умов** ведення бізнесу;
- **зміна кон'юнктури на світових ринках** може негативно позначитися на певних галузях, що отримували значні обсяги пільгових кредитів (наприклад, експортоорієнтовані галузі промисловості) тощо.

4 Національний банк України в банківській системі держави

Самостійно з використанням джерел:

1. Сайт Національного банку України.
2. Банківська система / навч. посіб. / (Л.І. Катан, Н.І. Демчук, В.Г. Бабенко-Левада, Т.О. Журавльова) ; за ред. І.М. Мазур. – Дніпро: Пороги, 2017. – 444 с. С. 129-163.
3. Банківська система: навч. посіб. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н.С. Ситник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 580 с. С. 40-59.
4. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посіб. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – 364 с. С. 33-45.

*Тема 3. Банки як провідні
суб'єкти фінансового
посередництва.
Функції банків*

ПЛАН

1. Фінансові посередники на грошовому ринку.
2. Види комерційних банків.
3. Порядок створення, реєстрації та ліцензування банків.

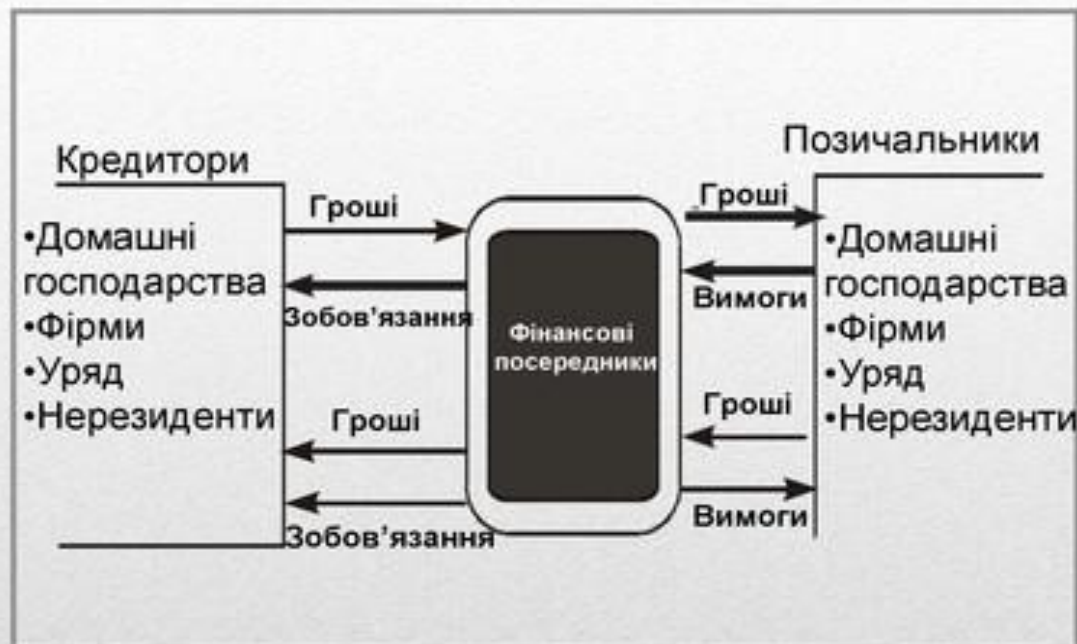
1 Фінансові посередники на грошовому ринку

Фінансові посередники – це фінансові установи, до яких належать **суб'єкти банківської системи**, небанківські фінансові, кредитні та інші контрактні фінансові інститути.

Головне завдання фінансових посередників – спрямовувати рух капіталу від місць його накопичення / вивільнення до місць його найефективнішого використання.

Базовою основою їх функціонування є реалізація кредитно-інвестиційних угод (безпосереднє (пряме) фінансування) та заміна прямого фінансування непрямым шляхом випуску власних вторинних зобов'язань.

Загальна схема фінансового посередництва

Фінансові посередники – це різноманітні установи фінансового (грошового) ринку, які акумулюють тимчасово вільні кошти (капітал) і розміщують їх серед позичальників як дохідні активи у вигляді цінних паперів та кредитів.

З **аккумуляції збережень** індивідуальних інвесторів у єдиний пул і подальше диверсифіковане вкладення накопиченого капіталу в різні проекти

Із **забезпечення рівноваги** на ринку капіталів через погодження пропозицій і попиту на фінансові ресурси

Із **забезпечення підвищеної ліквідності** фінансових вкладень шляхом професійного портфельного управління активами

Зниження фінансових ризиків

Функції фінансових посередників

Банки як фінансові посередники відіграють ключову роль на грошовому ринку

1. На банки припадає більша частка перерозподілу позичкового капіталу ніж на будь-який інший фінансовий посередник.
2. Банки беруть участь у формуванні пропозиції грошей, отже мають можливість безпосередньо впливати на ринкову кон'юнктуру та економічне зростання.
3. Банки мають можливість надавати економічним суб'єктам набагато більший асортимент фінансових послуг ніж будь-який інший фінансовий посередник.

2 Види комерційних банків

Банки як фінансові посередники:

Банки

Класичні банки

Інвестиційні банки

Іпотечні банки

Ощадні банки

Класифікація здійснюється за наступними класифікаційними ознаками:

**1. За формою власності:
державні, приватні, змішані.**

**2. За масштабом операцій:
роздрібні, оптові.**

**3. За територіальною ознакою:
міжнародні, регіональні, локальні.**

Класифікація здійснюється за наступними класифікаційними ознаками:

**4. За спеціалізацією:
спеціалізовані, універсальні.**

**5. За порядком формування статутного капіталу:
публічні, приватні.**

**6. За наявністю мережі філій:
з мережею філій, безфілійні.**

**7. За належністю капіталу:
вітчизняні, іноземні, спільні за участю капіталу.**

Повний перелік українських банків:

izibank

monobank

O.Bank

sportbank

А-Банк

Агропросперіс Банк

АкордБанк

Альпарі Банк

Альтбанк

Асвіо Банк

Банк 3/4

Банк Авангард

Банк Альянс

Банк Власний Рахунок

Банк Восток

Банк інвестицій та заощаджень

Банк Кредит Дніпро

Банк Портал

Банк Український Капітал

Банк Фамільний

БТА Банк

Глобус

Грант

Дойче Банк ДБУ

Європейський Промисловий Банк

Ідея Банк

ІНГ Банк Україна

Необанк (без відділень)

Державний банк

Приватний банк з українським капіталом

Банк з іноземним капіталом

Повний перелік українських банків:

Необанк (без відділень)

Державний банк

Приватний банк з українським капіталом

Банк з іноземним капіталом

Індустріалбанк

Кліринговий Дім

Комінбанк

КомІнвестБанк

Кредит Європа Банк

Кредитвест Банк

Креді Агріколь

Кредобанк

Кристалбанк

Львів

МетаБанк

Міжнародний Інвестиційний Банк

МТБ Банк

Мотор-Банк

Оксі Банк

ОТП Банк

Ощадбанк

Перший Інвестиційний Банк

Перший Український Міжнародний Банк

Південний

Піреус Банк

Полікомбанк

Полтава-Банк

Правекс Банк

ПриватБанк

ПроКредит Банк

Радабанк

Райффайзен Банк

Повний перелік українських банків:

РВС Банк

СЕБ Корпоративний Банк

Сенс Банк

Сітібанк

Скай Банк

ТАСкомбанк

Траст-капітал

Український банк реконструкції та розвитку

Укргазбанк

Укрексімбанк

УкрСиббанк

Універсал Банк

Юнекс Банк

Необанк (без відділень)

Державний банк

Приватний банк з українським
капіталом

Банк з іноземним капіталом

3 Порядок створення, реєстрації та ліцензування банків

Порядок створення банків в Україні визначається положеннями Закону України «**Про банки і банківську діяльність**» № 2121–III від 07.12.2000 р. (редакція від 29.07.2023) та Постанови Правління НБУ «**Про затвердження Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів**» № 306 від 08.09.2011 р. (зі змінами та доповненнями).

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Стаття 1. Предмет та мета Закону

Цей Закон визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків.

Метою цього Закону є правове забезпечення захисту законних інтересів вкладників та інших клієнтів банків, сталого розвитку і стабільності банківської системи, а також створення сприятливих умов для розвитку економіки України і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку.

Закон України «**Про банки і банківську діяльність**»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 16. Статут банку *(подається до НБУ)*

Статут банку обов'язково має містити таку інформацію про банк:

- 1) найменування банку, у тому числі скорочене (за наявності);**
- 2) його місцезнаходження;**
- 3) організаційно-правову форму;**
- 4) види діяльності, які має намір здійснювати банк;**
- 5) розмір, порядок формування статутного капіталу банку, види акцій банку, їх номінальна вартість та загальна кількість;**
- 6) структуру управління банком, органи управління, їх компетенцію та порядок прийняття рішень;**

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 16. Статут банку

Статут банку обов'язково має містити таку інформацію про банк:

- 7) порядок реорганізації та ліквідації банку відповідно до [глав 5](#) та [16](#) цього Закону;
- 8) порядок внесення змін до статуту банку;
- 9) розмір та порядок утворення резервів та інших загальних фондів банку;
- 10) порядок розподілу прибутків та покриття збитків;
- 11) положення про аудиторську перевірку банку;
- 12) положення про внутрішній аудит банку.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 4. ВІДОКРЕМЛЕНІ ПІДРОЗДІЛИ БАНКУ

Стаття 23. Порядок відкриття відокремлених підрозділів банку на території України

Банк має право відкривати відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо) на території України.

Банк зобов'язаний забезпечити відповідність діяльності відокремленого підрозділу вимогам законів України та нормативно-правових актів НБУ.

Банк зобов'язаний повідомити НБУ про відкриття відокремленого підрозділу та про зміни в діяльності відокремленого підрозділу банку у визначених НБУ випадках.

НБУ включає відомості про відокремлені підрозділи банку та про зміни в їх діяльності до Державного реєстру банків на підставі повідомлення банку.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 17. Створення та державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність

Особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, подає до Національного банку України разом із заявою про погодження статуту такі документи:

- 1) протоколи зборів засновників та установчих зборів, договір про створення банку або рішення про створення державного банку;**
- 2) статут банку;**
- 3) копії документів, визначених Національним банком України, необхідних для ідентифікації самого засновника та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю у банку;**

Закон України «**Про банки і банківську діяльність**»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 17. Створення та державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність

Особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, подає до Національного банку України разом із заявою про погодження статуту такі документи:

4) документи, визначені НБУ, що містять інформацію про:

- відповідність ділової репутації засновника, а для засновника - юридичної особи - також і членів виконавчого органу та/або наглядової ради та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю в юридичній особі;**
- відповідність фінансового стану засновника - юридичної особи, майнового стану засновника - фізичної особи, а також фінансового/майнового стану всіх осіб, які здійснюватимуть опосередковане володіння істотною участю в юридичній особі;**
- наявність у засновника (засновників) достатньої кількості власних коштів для здійснення заявленого внеску до статутного капіталу, джерела походження таких коштів;**

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 17. Створення та державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність

Особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, подає до Національного банку України разом із заявою про погодження статуту такі документи:

- 5) документи, що засвідчують повну сплату засновниками внесків до статутного капіталу;**
- 6) відомості про структуру власності самої юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, та засновника, що набуває істотної участі в ній, відповідно до вимог Національного банку України;**
- 7) відомості за формою, встановленою Національним банком України, про асоційованих осіб засновника - фізичної особи;**

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 17. Створення та державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність

Особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, подає до Національного банку України разом із заявою про погодження статуту такі документи:

8) відомості за формою, встановленою НБУ, про юридичних осіб, у яких засновник - фізична особа є керівником та/або контролером;

8-1) відомості за формою, встановленою НБУ, про пов'язаних із банком осіб;

9) копію тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

10) висновок та/або дозвіл Антимонопольного комітету України стосовно концентрації у випадках, передбачених законодавством України;

11) копію платіжного документа про внесення плати за погодження статуту банку, розмір якої встановлюється НБУ.

Закон України «**Про банки і банківську діяльність**»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 19. Банківська ліцензія

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, для отримання банківської ліцензії подає НБУ заяву про видачу банківської ліцензії і такі документи:

- 3) копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (для банку, що створюється у формі акціонерного товариства);**
- 4) відомості про кількісний склад наглядової ради, правління;**

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 2. СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 19. Банківська ліцензія

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, для отримання банківської ліцензії подає НБУ заяву про видачу банківської ліцензії і такі документи:

5) відомості та документи, визначені НБУ, що доводять:

- наявність як мінімум трьох осіб, призначених членами правління, у тому числі голови правління;
- відповідність керівників банку, керівників усіх підрозділів кваліфікаційним вимогам;
- відповідність наглядової ради та правління банку вимогам НБУ щодо колективної придатності;
- наявність банківського обладнання, комп'ютерної техніки, інформаційних систем та інших інформаційних ресурсів, необхідних для досягнення цілей банку, приміщень, що відповідають вимогам, установленим НБУ, організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг, а також забезпечення здійснення внутрішнього контролю, у тому числі управління ризиками;

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Глава 4. ВІДОКРЕМЛЕНІ ПІДРОЗДІЛИ БАНКУ

Стаття 23. Порядок відкриття відокремлених підрозділів банку на території України

Банк має право відкривати відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо) на території України.

Банк зобов'язаний забезпечити відповідність діяльності відокремленого підрозділу вимогам законів України та нормативно-правових актів НБУ.

Банк зобов'язаний повідомити НБУ про відкриття / зміни в діяльності відокремленого підрозділу банку у визначених НБУ випадках.

НБУ включає відомості про відокремлені підрозділи банку та про зміни в їх діяльності до Державного реєстру банків на підставі повідомлення банку.

Тема 4. Операції банків по обслуговуванню платіжного обігу

ПЛАН

1. Характеристика грошового обігу та грошової і платіжної систем.
2. Сутність та принципи організації безготівкових розрахунків.
3. Порядок відкриття та обслуговування банківських рахунків.
4. Міжбанківські розрахунки. Система електронних платежів НБУ.
5. Організація безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток.

1 Характеристика грошового обігу та грошової і платіжної систем

Грошовий оборот (обіг)

– це сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, що відбуваються в економіці країни.

Особливості грошового обороту і грошового обігу

```
graph TD; A[Особливості грошового обороту і грошового обігу] --> B[Грошовий оборот]; A --> C[Грошовий обіг];
```

Грошовий оборот – це рух грошей у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання національного продукту (сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, що відбуваються в суспільному господарстві за певний період часу)

Грошовий обіг – це процес **безперервного руху грошей у сфері обігу** між економічними суб'єктами при обслуговуванні грошми потреб суспільного виробництва

Особливості грошового обороту і грошового обігу

Грошовий обіг

Грошовий оборот

Рух грошей при
виконанні ними
усіх
притаманних
функцій грошей

Рух грошей в
якості капіталу

П'ять функцій грошей

Міра вартості. Саме за допомогою грошей ми можемо зрозуміти, чим цінність (вартість) одного товару відрізняється від іншого.

- Кошти обігу. Гроші виступають у ролі посередника між одною людиною (організацією), що хоче щось купити, і іншою людиною (організацією), що хоче щось продати.
- Кошти платежу. Завдяки цій функції грошей товари можна купувати з розстрочкою, тобто в кредит.
- Кошти нагромадження. Гроші застосовуються для створення запасу багатства як людини, так і організації й країни в цілому.
- Світові гроші. Деякі види грошей мають здатність виходити за межі держави й вільно обертатися в інших країнах.

Грошова система – це форма організації обігу грошей у даній країні, що склалася історично та закріплена законом і запроваджена державою.

Кожна держава створює свою власну грошову систему.

Загальні елементи грошових систем:

- найменування грошової одиниці;
- масштаб цін;
- види та купюрність грошових знаків, які мають статус законного платіжного засобу;
- регламентація безготівкових грошових розрахунків;
- регламентація готівкового грошового обороту;
- регламентація режиму валютного курсу та операцій з валютними цінностями;
- державні органи, які здійснюють регулювання грошового обороту та контроль за дотриманням чинного законодавства.

Неринкова грошова система характеризується:

- Наявністю значних обмежень функціонування грошей. Виразатися це може у виді систем функціонування талонів, карток замість грошей.
- Використанням адміністративних методів регулювання грошового обігу. Виражається це в раціональній видачі грошей, лімітуванні кредитів і т.д.
- Розмежуванням сфер наявного і безготівкового звертання грошей.
- Забороною визначених грошових операцій.
- Здійсненням контролю за грошовими операціями юридичних осіб і громадян і ін.

Джерело:
<https://mypreza.com/finansy/groshov-sistemi-6#slides-10>

Грошову систему **ринкового типу** характеризує вільне функціонування грошей. Зберігаються тільки певні обмеження проведення грошових операцій на рівні банків. Регулювання грошового обігу проводиться економічними методами, що впливають на обсяг, динаміку і структуру грошової маси.

Джерело:

<https://mypreza.com/finansy/groshov-sistemi-6#slides-11>

Відповідно до механізму регулювання валютних відносин

У **відкритій** грошовій системі відсутні обмеження на проведення валютних операцій. Режим регулювання валютних відносин і визначення валютного курсу забезпечують органічне включення національної економіки у світову.

Грошова система **закритого** типу передбачає використання валютних обмежень, що обумовлюють ізоляцію національної економіки від світової. З цієї причини валютний курс не відображає реальної інвалютної ціни грошової одиниці країни і фактично виступає як формальний елемент грошової системи.

Характерні риси сучасних грошових систем

Платіжний оборот – це частина грошового обороту, в якому гроші функціонують як *засіб платежу* і використовуються для погашення боргових зобов'язань.

Платіжна система – це сукупність організаційно-економічних, технічних і фінансових процедур, а також законодавчо регульованих механізмів, які забезпечують здійснення платежів між контрагентами в процесі виконання ними своїх зобов'язань.

Отже, платіжна система – це частина грошової системи.

Види платіжних систем:

- за організацією взаємодії учасників:

децентралізовані – в яких взаємодія учасників – банків здійснюється на основі відкриття друг у друга прямих кореспондентських рахунків (незалежно від інших банків) і проведення розрахунків за цими рахунками;

централізовані – передбачають наявність суб'єкта, який надає посередницькі послуги банкам для їх розрахунків один з одним;

- за способом розрахунків:

системи валових розрахунків (брутто-розрахунків) – забезпечують перекази грошових коштів між її учасниками в повній сумі по кожному платежу;

системи клірингових розрахунків – засновані на заліку взаємних вимог і зобов'язань учасників;

Види платіжних систем:

- за сферою дії:

локальні – функціонують в окремих регіонах, можуть організовуватися окремими банками або групою банків і небанківських кредитно-фінансових організацій;

міжнародні – організовуються для проведення розрахунків між контрагентами з різних країн;

національні – являють собою сукупність банківських та фінансових інститутів, платіжних інструментів, банківських правил та процедур, програмно-технічних засобів, а також міжбанківських систем і механізмів переказу грошових коштів, що забезпечують обіг грошових коштів усередині країни і взаємодію з зарубіжними платіжними системами.

Становлення грошової системи України

Початковий етап формування грошової системи України

На початку 1992 р. у республіці панувала криза платіжних засобів. За цих умов з 10 січня 1992 р. в Україні запроваджено в обіг купони багаторазового користування як доповнення до рублевої готівкової маси з метою хоча б відносного збалансування грошової маси в обігу та відповідного обслуговування товарного ринку.

Продовження формування грошової системи України

12 листопада 1992 р. згідно з Указом Президента України "Про реформу грошової системи України" купоно-карбованець було впроваджено у сферу безготівкового обороту. Купоно-карбованець отримав статус тимчасової національної валюти і став єдиним на території України офіційним засобом платежу.

Створення сучасної грошової системи

25 серпня 1996 року Президент України підписав Указ "Про грошову реформу в Україні", за яким:

1. З 2 по 16 вересня 1996 року в обіг введена національна валюта України гривня та її сота частина копійка.
2. В обіг були випущені банкноти номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень та розмінна монета номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок. Емісія українських карбованців була припинена.
3. Українські карбованці підлягали обміну на гривні за курсом 100000 карбованців за 1 гривню, суми до 100 млн. укр. крб. обмінювались на гривні готівкою, а понад 100 млн. крб. зараховувались на вклади в банках з правом їх вільного використання в гривнях.

2 Сутність та принципи організації безготівкових розрахунків

Безготівкові розрахунки – це грошові розрахунки, які здійснюються шляхом запису за рахунками у банку, коли грошові кошти списуються з рахунка платника і зараховуються на рахунок отримувача.

Система безготівкового обігу (безготівкових розрахунків)

Принципи безготівкових розрахунків

1. Грошові кошти всіх господарських суб'єктів (як власні, так і залучені) підлягають обов'язковому зберіганню на поточних та інших рахунках в установах банків.
2. Розрахунки з постачальниками за товарно-матеріальні цінності і послуги проводяться, як правило, після відпуску продукції або надання послуг. На практиці застосовується також попередня оплата.
3. Банки списують кошти з рахунків підприємств тільки за розпорядженнями їх власників, крім випадків, у яких безспірне списання (стягнення) коштів передбачене законом України, а також за рішенням суду, арбітражного суду та виконавчими приписами нотаріусів.
4. Доручення підприємств на перерахування коштів приймаються банками до виконання тільки в межах наявних коштів на їх рахунках або за рахунок платіжного кредиту банку.
5. Зарахування коштів на рахунок одержувача відбувається після списання відповідних грошових сум із рахунків платника.
6. Банк на договірній основі здійснює розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів і виконує їх розпорядження щодо перерахування коштів із рахунків.
7. Підприємства самостійно обирають форми розрахунків та вказують їх при укладенні між собою договорів.
8. Взаємні претензії за розрахунками між платником та одержувачем коштів розглядаються сторонами в претензійно-позовному порядку без участі банку.

Форма безготівкових розрахунків – це порядок здійснення безготівкових розрахунків, який характерний для певного виду платіжного інструмента.

Платіжні інструменти – це складені за встановленою формою документи, що подаються банкам юридичними / фізичними особами з дорученням / з вимогою переказати з їхніх рахунків (чи зарахувати на їхні рахунки) певну суму грошей.

Форми безготівкових розрахунків

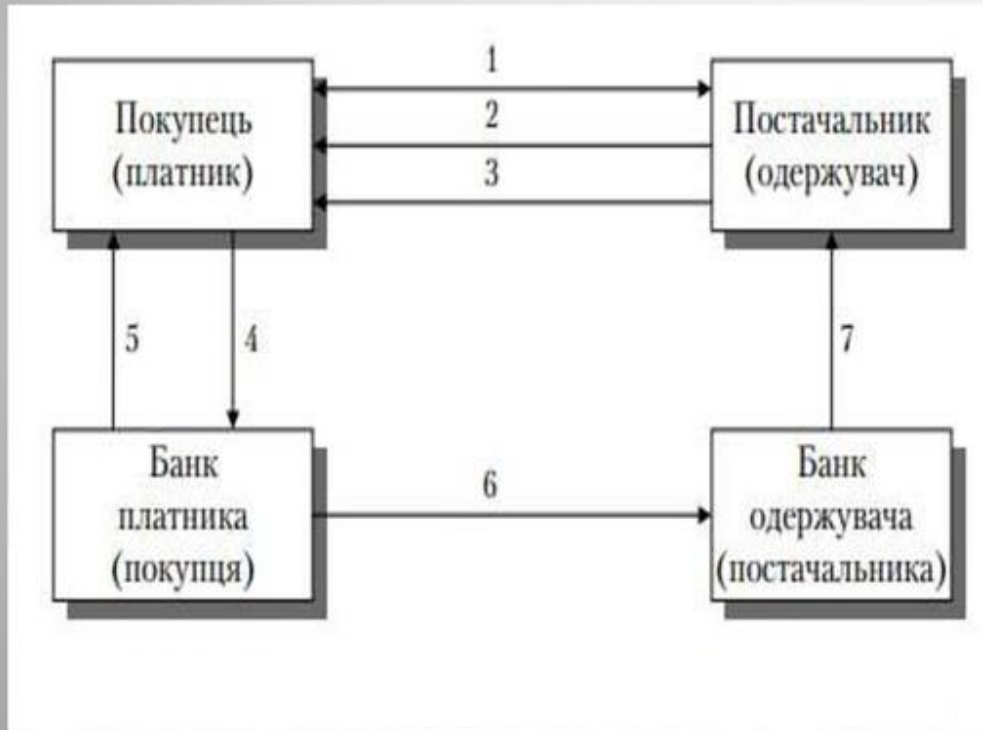
Платіжне доручення — це документ, який містить наказ платника банку про списання з його рахунка певної суми та перерахування її на рахунок одержувача

- 1) Укладання контракту;
- 2) Надання послуг, виконання робіт;
- 3) Передача платіжного доручення банку для списання з рахунка платника суми платежу;
- 4) Витяг з розрахункового рахунка про списання коштів;
- 5) Платіжне доручення про зарахування платежу на розрахунковий рахунок одержувача;
- 6) Витяг з розрахункового рахунку платежу;

Форми безготівкових розрахунків

Платіжна вимога-доручення — це комбінований розрахунковий документ, який об'єднує платіжну вимогу і платіжне доручення. Частина документа — «платіжна вимога» заповнює одержувач, а частину — «доручення» заповнює платник при згоді на оплату

1. Укладення угоди між постачальником і покупцем з установленням форми розрахунку у вигляді розрахунку за допомогою платіжної вимоги-доручення.
2. Відвантаження товару покупцеві (замовнику).
3. Відправлення постачальником на адресу покупця документів на відвантаження товарів із заповненим постачальником вимогою-дорученням.
4. Дооформлення покупцем (платником) вимоги-доручення і передача його у свій банк на оплату.
5. Витяг з розрахункового рахунка, який надається банком платнику про здійснення платежу на адресу постачальника.
6. Передача банку постачальника документів про право зарахування платежу на розрахунковий рахунок постачальника.
7. Витяг з розрахункового рахунка про зарахування платежу на рахунок постачальника.

Форми безготівкових розрахунків

Розрахунковий чек – документ, який містить доручення чекодавця (платника) банку про перерахування з його рахунка певної суми грошей на рахунок чекоотримувача (одержувача) при здаванні ним чека в банк.

1. Замовлення в банку чекової книжки
2. Видача покупцеві чекової книжки з депонуванням зазначеної в книжці суми
3. Постачання товару(виконання робіт, надання послуг) постачальником
4. Передавання чека покупцем постачальникові в оплату товару або послуг
5. Передавання банку чека для його оплати банком платника.
6. Передавання документів банку покупця
7. зарахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника
8. Витяг з рахунка депонованих сум
9. Витяг про зарахування відповідної суми на рахунок постачальника.

Джерело: <https://mypreza.com/finansy/grashov-sistemi-6#slides-26>

Форми безготівкових розрахунків

Акредитив- це розрахунковий документ, який містить доручення банку платника банку одержувача оплатити товар(послуги) лише при виконанні одержувачем умов, указаних в акредитиві.

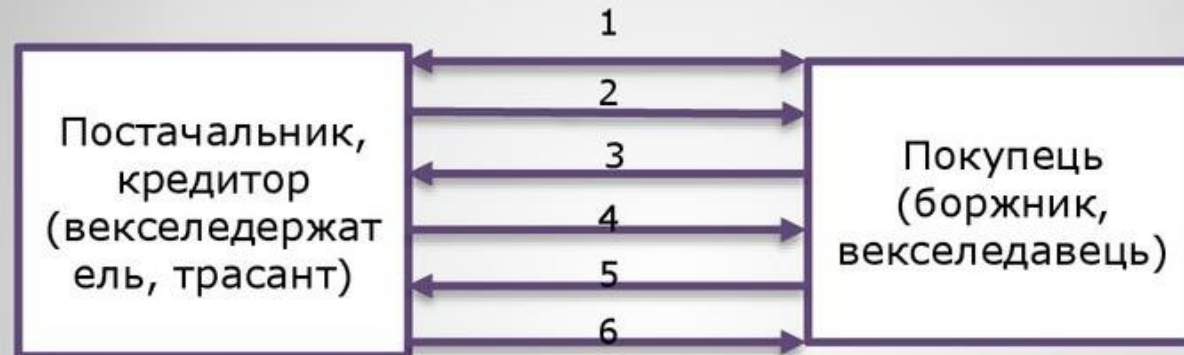
1. Укладання угоди про поставку товарів з розрахунком в вигляді акредитива
2. Завдання на розроблення акредитива із зазначенням суми платежу, термінів і умов його розкриття.
3. Повідомлення банку платника про розроблення акредитива.
4. Повідомлення банку постачальника про відкриття акредитива і про його умови
5. Ознайомлення постачальника з умовами акредитива.
6. Відвантаження товару, надання послуг, виконання робіт.
7. Передача банку всього комплексу підписаних покупцем документів, прередбачених акредитивною угодою.
8. Повідомлення банку-емітента про використання акредитиву.
9. Витяг з розрахункового рахунка про зарахування коштів на рахунок постачальника.
10. Завдання на розроблення акредитива із зазначенням суми платежу, термінів і умов його розкриття.

Джерело: <https://mypreza.com/finansy/groshov-sistemi-6#slides-27>

Форми безготівкових розрахунків

Вексель- це боргове зобов'язання чітко визначеної форми(цінний папір), що надає незаперечне право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який указано у векселі.

Розрахунок за простим векселем

1. Укладання угоди між покупцем і продавцем з установленням форми розрахунку у вигляді розрахунку за допомогою простого векселя
2. Поставка товару(надання послуг) покупцеві(замовнику)
3. Виявлення боржником векселя
4. Пред'явлення кредитором векселя для оплати в момент, визначений як термін розрахунку за векселем.
5. Переказ грошей боржником на користь кредитора(продавця)
6. Повернення погашеного векселя.

Форми безготівкових розрахунків

Форми безготівкових розрахунків

Інкасова форма розрахунків

Інкасова операція – це форма розрахунків за зовнішньоторговельною угодою, яка полягає в тому, що експортер доручає своєму банку одержати від імпортера певну суму валюти при передаванні останньому відповідних товарних документів.

Основні види інкасо:

Просте (чисте) інкасо – це стягування платежу за фінансовими документами (простими і переказними векселями, чеками, іншими платіжними документами).

Документарне (комерційне) інкасо – це інкасо фінансових документів, які супроводжуються комерційними документами або тільки комерційних документів.

Інкасо з негайною оплатою – інкасо, при якому банк-ремітент, одержуючи від експортера платіжну вимогу / документи про відвантаження, без попередньої згоди імпортера, негайно виплачує необхідну суму експортерові, а товарні документи направляє банку імпортера, який їх передає імпортеру і переказує кошти на кореспондентський рахунок банку-ремітенту (за відсутності на рахунку імпортера необхідних коштів, інкасуючий банк надає йому позику).

Телеграфне інкасо – операція, при якій переказ суми платежу на рахунок експортера здійснюється негайно, за телеграфним повідомленням інкасуючого банку про прийом документів на інкасо.

3 Порядок відкриття та обслуговування банківських рахунків

Суб'єкти господарювання мають право самостійно і на свій розсуд обирати банк для розрахунково-касового обслуговування і для цього можуть користуватися послугами одного чи декількох комерційних банків.

Банківське обслуговування здійснюється (між клієнтом і банком) на взаємовигідних умовах.

Для обслуговування клієнтів банки відкривають рахунки.

Клієнтами банків є:

- **резиденти** України (юридичні особи, їх відокремлені підрозділи, фізичні особи),
- **нерезиденти** України (юридичні особи, представництва юридичних осіб в Україні, інвестиційні фонди та компанії з управління активами, що діють від імені таких інвестиційних фондів, фізичні особи).

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Глава 35. Особливості правового регулювання фінансової діяльності

Стаття 342. Банківські рахунки

- 1. Рахунки юридичної особи, що є клієнтом банку, відкриваються в установах банків за місцем її реєстрації чи в будь-якому банку на території України за згодою сторін. Порядок відкриття рахунків в установах банків за межами України встановлюється законом.**
- 2. Суб'єктам господарювання, які мають самостійний баланс, рахунки відкриваються для розрахунків за продукцію, виконані роботи, надані послуги, для виплати заробітної плати, сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також інших розрахунків, пов'язаних з фінансовим забезпеченням їх діяльності.**
- 3. Суб'єкт підприємництва має право відкривати рахунки для зберігання грошових коштів, здійснення всіх видів операцій у будь-яких банках України та інших держав за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, встановленому НБУ.**

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Глава 35. Особливості правового регулювання фінансової діяльності

Стаття 342. Банківські рахунки

- 4. Юридичні особи та громадяни-підприємці відкривають рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій у будь-яких банках України за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, встановленому НБУ.**
- 5. Суб'єктам господарювання, яким виділяються кошти для цільового використання з Державного бюджету України або місцевих бюджетів, відкриваються рахунки відповідно до закону.**
- 6. Порядок відкриття рахунків в установах банків, форми розрахунків та порядок їх здійснення визначаються [Законом про банки і банківську діяльність](#), іншими законами, а також нормативно-правовими актами НБУ.**

Документ, що засвідчує правовідносини між комерційним банком та його клієнтом з приводу відкриття рахунку **угода (договір)**.

Договір банківського рахунку – банківський договір, за яким банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок клієнта (власника рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум із рахунка та проведення інших операцій за рахунком.

Договір банківського вкладу – різновид договору банківського рахунку, відповідно до якого банк, що прийняв від вкладника грошову суму (вклад), зобов'язується виплачувати вкладникові відсотки на неї.

Форма будь-якого договору – письмова.

Закон України «Про платіжні послуги»:

Глава 6. Рахунки

Стаття 63. Види рахунків

Банки відкривають своїм клієнтам

поточний
рахунок

рахунок умовного
зберігання (ескроу)

вкладний
(депозитний)
рахунок

кореспондентський
рахунок

розрахунковий
рахунок

Закон України «Про платіжні послуги»:

Глава 6. Рахунки

Стаття 63. Види рахунків

- 1) **вкладний (депозитний) рахунок** - рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів, що передаються клієнтом банку на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) та підлягають поверненню відповідно до умов договору;
- 2) **поточний рахунок** - рахунок, що відкривається банком клієнту для зберігання коштів і виконання платіжних операцій відповідно до умов договору та вимог законодавства;
- 3) **рахунок умовного зберігання (ескроу)** - рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зарахування на рахунок коштів та перерахування їх особі (особам), зазначеній (зазначеним) клієнтом (бенефіціару або бенефіціарам), а в разі надання бенефіціаром письмової вказівки банку - особі (особам), зазначеній (зазначеним) бенефіціаром, якщо це передбачено договором, або повернення таких коштів клієнту в разі настання підстав, передбачених договором;
- 4) **кореспондентський рахунок** - рахунок, що відкривається банком іншому банку для виконання міжбанківських платіжних операцій;
- 5) **розрахунковий рахунок** - рахунок, що відкривається банком небанківському надавачу платіжних послуг виключно для цілей забезпечення виконання платіжних операцій його користувачів.

Відкриття поточного **рахунку для юридичної особи здійснюється особою, яка має відповідні повноваження (довіреність), для чого вона пред'являє:**

- паспорт або інший документ, що її посвідчує,
та подає такі документи:
- заяву про відкриття поточного рахунку, підписану керівником юридичної особи;
- копію зареєстрованого установчого документа;
- картку зі зразками підписів і відбитком печатки.

Відкриття **поточного рахунку фізичної особи-підприємця** здійснюється на підставі:

- заяви про відкриття поточного рахунку,
- картки зі зразками підписів.

Відкриття **поточного рахунку фізичної особи** здійснюється на підставі:

- паспорту або іншого документа, що посвідчує особу,
- заяви про відкриття поточного рахунку,
- картки із зразками підписів.

Для відкриття **вкладного рахунку**:

- юридичною особою або фізичною особою-підприємцем – до банку подається пакет документів, аналогічний пакету документів для відкриття поточного рахунку;
- фізичною особою – між банком і фізичною особою укладається договір банківського вкладу у письмовій формі.

Закриття рахунків клієнтів банку здійснюється:

- на підставі заяви клієнта,
- на підставі рішення відповідного органу, на який покладено функції щодо припинення діяльності юридичної особи або припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця,
- у разі смерті власника рахунку (фізичної особи) за зверненням спадкоємця.

4 Міжбанківські розрахунки. Система електронних платежів (СЕП) НБУ

Обслуговування комерційними банками своїх клієнтів породжує взаємні розрахунки між банками (міжбанківські розрахунки).

Міжбанківські розрахунки призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками, пов'язаних з виконанням банками платежів їх клієнтів, або власних зобов'язань одного банку перед іншим.

Міжбанківські розрахунки – законодавчо встановлена і регульована державою система організації та здійснення грошових вимог та зобов'язань, що виникають між банками, їх філіями та клієнтами банків, у процесі банківської діяльності.

Для цього формується спеціальна система кореспондентських відносин.

Кореспондентські відносини – це договірні відносини між банками, мета яких полягає у здійсненні платежів за дорученням *один одного (не клієнтів!)*.

**Комерційні банки, між якими встановлюються
кореспондентські відносини, називаються
банками – кореспондентами.**

**Кореспондентські відносини виникають між банками, які
знаходяться як у межах однієї країни, так і за кордоном.**

**У сучасних умовах кожен
банк пов'язаний
кореспондентськими
зв'язками з багатьма банками,
у тому числі й іноземними.**

Дозвіл на встановлення прямих кореспондентських відносин надається регіональним управлінням НБУ.

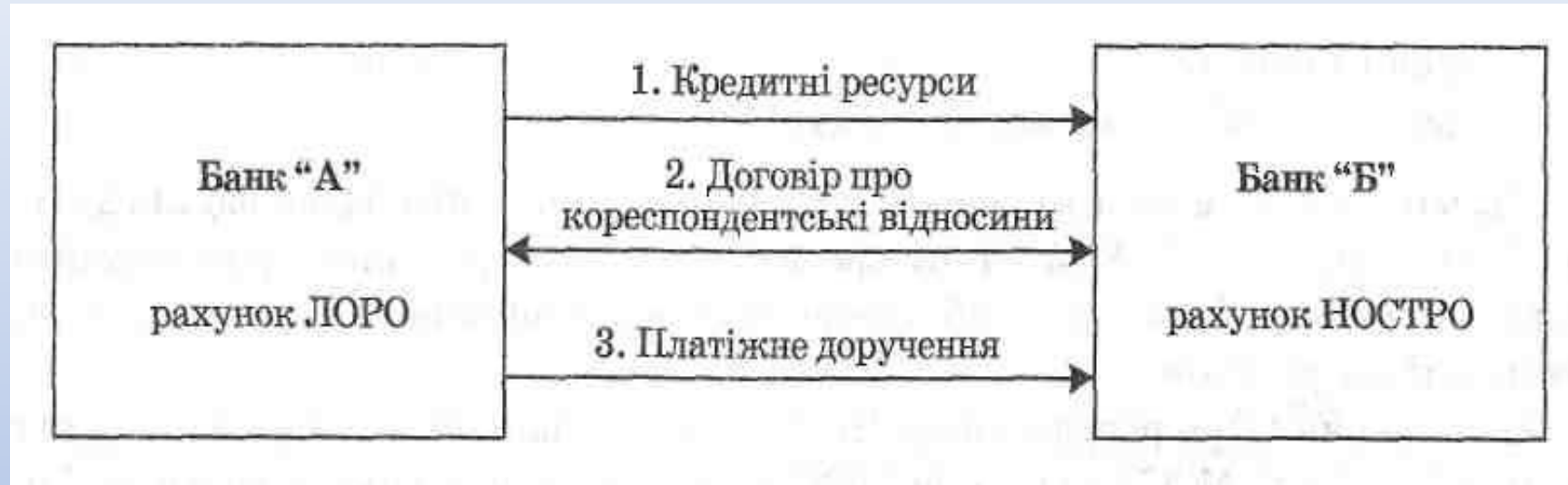
Кореспондентські відносини базуються на **кореспондентських рахунках**, які відкриваються одним банком - кореспондентом в іншому банку - кореспонденті.

Рахунок **«Ностро»** (від іт. nostro conto – «наш рахунок у вас») – рахунок, відкритий одним комерційним банком у іншому для відображення їх взаємних розрахунків та їхніх клієнтів.

Рахунок **«Лоро»** (від іт. Loro conto – «ваш рахунок у нас») – рахунок, відкритий одним комерційним банком в іншому, на який зараховуються всі одержані або видані за його дорученням кошти.

! Один і той самий рахунок для банку - власника є рахунком «ностро», а для обслуговуючого банку – рахунком «лоро».

Рахунок «Востро» (від іт. vostro conto – «ваш рахунок») – рахунок, відкритий одним банком для іноземного банку - кореспондента.

Всі розрахунки між банками здійснюються через Систему електронних платежів (СЕП) НБУ.

ПОСТАНОВА НБУ від 03.03.2023 р. № 16

Про затвердження Інструкції про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті

розроблена відповідно до вимог Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні послуги» та нормативно-правових актів НБУ та встановлює правила СЕП.

Інструкція про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті

І. Загальні положення

1) внутрішньобанківська міжфілійна система (ВМС) – автоматизована система банку, яка забезпечує проведення платіжних операцій між його філіями та взаємодію із системою електронних платежів Національного банку (СЕП) для виконання міжбанківських платіжних операцій самим банком і філіями банку.

Інструкція про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті

I. Загальні положення

12) консолідований кореспондентський рахунок – кореспондентський рахунок банку або рахунок іншої установи, що відкритий у Національному банку і на якому об'єднані кошти банку та його філій або кошти іншої установи та її філій для роботи банку та його філій або іншої установи та її філій у СЕП за відповідною моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Інструкція про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті

I. Загальні положення

16) модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕП (модель) – сукупність механізмів і технології роботи СЕП, банку та його філій, згідно з якими виконується міжбанківська операція через консолідований кореспондентський рахунок.

Інструкція про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті

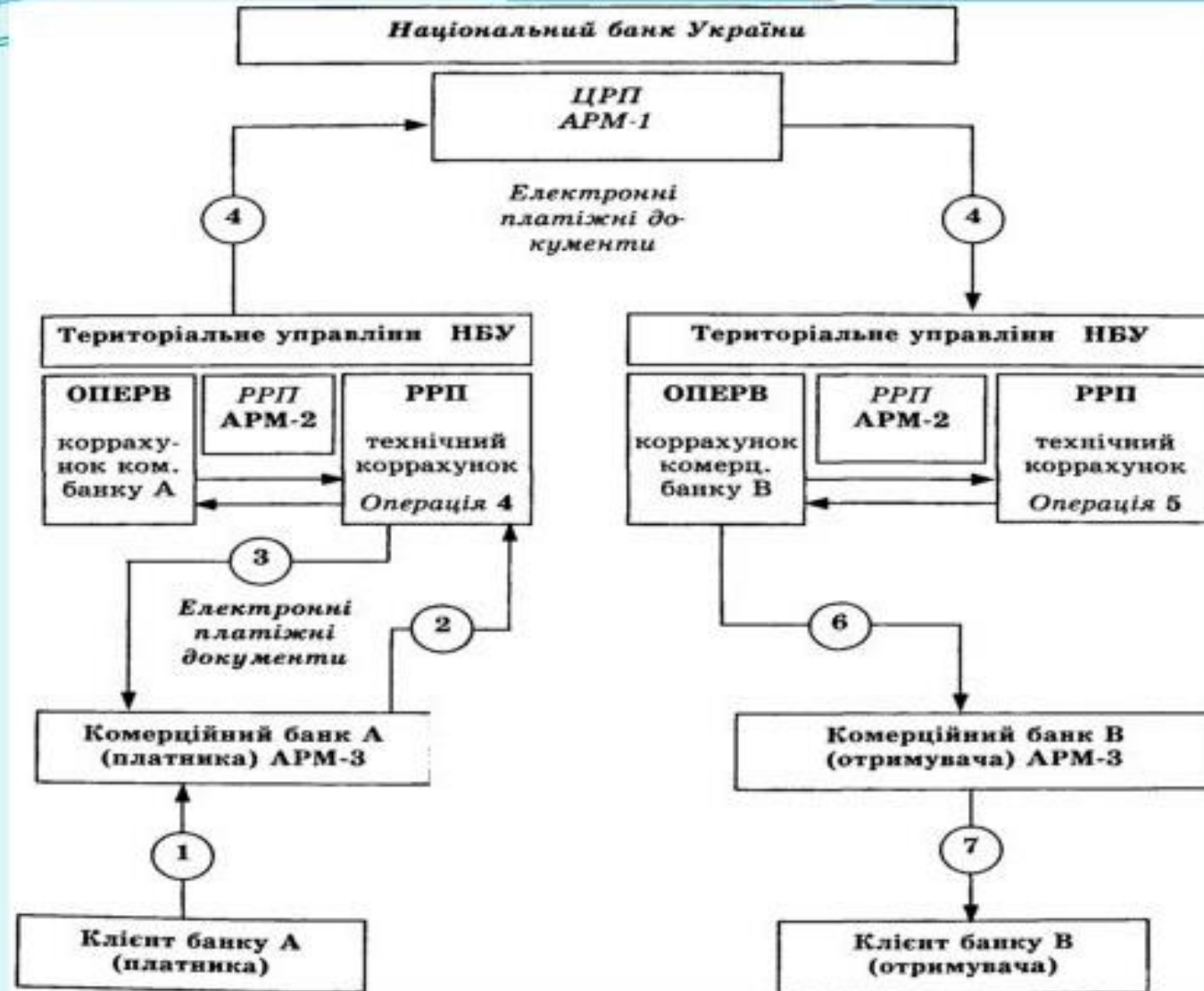
I. Загальні положення

22) система електронних платежів Національного банку (СЕП) – державна платіжна система міжбанківських розрахунків, що забезпечує проведення міжбанківських операцій між учасниками СЕП із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації.

Функціонування СЕП забезпечується програмно-технічними комплексами:

- центр оброблення СЕП (ЦОСЕП) – розміщений у Національному банку;
- модуль СЕП - програмне забезпечення учасника СЕП для взаємодії з СЕП, яке інтегроване із системою автоматизації або ВМС.

Схема функціонування СЕП НБУ

Джерело:
<https://findslide.org/ekonomika/mzhsbankvsk-rozrahunki-v-ukran#slides-22>

Банк та його філії, залежно від організаційної структури банку та інших умов, мають право працювати в СЕП з використанням відповідної моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

З 1994 р. по 2003 р. було розроблено 8 моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунка.

У 2006 р. зменшено кількість моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунка (відмінено 1, 2, 5 та 6 моделі, які обмежувалися одним регіоном).

Моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунка

Особливості	Модель 3	Модель 4	Модель 7	Модель 8
1. Консолідований кореспондентський рахунок у територіальному управлінні і технічний рахунок у ЦОСЕП для банку.	+	+	+	+
2. Кореспондентські рахунки у територіальних управліннях для філій банку.	—	—	—	—
3. Технічні рахунки у ЦОСЕП для філій банку.	—	+	+	+
4. Внутрішньобанківська платіжна система.	+	—	—	—
5. Банк має право протягом операційного дня встановлювати ліміти технічних рахунків і початкових оборотів філій.	—	+	+	+
6. Банк має право протягом операційного дня виконувати початкові платежі від імені філій, а також обмежувати повноваження філій щодо виконання розрахункових та інших операцій.	—	—	+	—
7. Банк може отримувати технологічну інформацію про роботу філій протягом банківського дня в режимі реального часу.	—	—	—	+

Центр оброблення СЕП (ЦОСЕП) – розміщений у Центральній розрахунковій палаті ЦОСЕП.

ЦОСЕП здійснює оброблення міжбанківських електронних розрахункових документів, службових повідомлень СЕП та електронних розрахункових повідомлень у порядку їх надходження до СЕП.

У кінці кожного банківського дня ЦОСЕП передає до територіального управління НБУ інформацію про розрахунки, що здійснені через СЕП, для їх відображення на кореспондентських рахунках учасників СЕП.

5 Організація безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток

Закон України

«Про платіжні послуги»:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення основних термінів

56) **платіжна картка** – електронний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки.

Класифікація платіжних карток:

1) за видами носіїв інформації:

– **картки з магнітною смугою**: інформація, необхідна для використання у банкоматах та в електронних платіжних терміналах, записана на магнітній смужі, розміщеній на звороті картки, вимагає використання ПІН-коду;

Персональний ідентифікаційний номер (ПІН) – набір цифр або букв і цифр, відомий лише користувачу електронного платіжного засобу і потрібний для його ідентифікації та автентифікації під час здійснення операцій із використанням електронного платіжного засобу.

Процес ідентифікації клієнта з використанням РІН-коду називається *авторизацією платежу*. При цьому виконується не лише ідентифікація клієнта, а й перевірка наявності відповідної суми на рахунку клієнта в банку та перевірка стоп-списку (перелік електронних платіжних засобів, складений за певними їх реквізитами, за якими зупинено проведення операцій).

Класифікація платіжних карток:

1) за видами носіїв інформації:

- **картки з чіпом (смарт-картки)** – є вмонтований мікропроцесор, що самостійно обробляє і запам'ятовує інформацію (залишок коштів на поточному чи ліміт кредитної лінії на позичковому рахунку платника);
- **гібридні картки** – мають мікропроцесор і магнітну смугу одночасно;
- **віртуальні картки** – не мають фізичного носія, призначені для розрахунків в мережі Інтернет, клієнт сам встановлює максимальний ліміт грошей на картці та може самостійно заблокувати або закрити її;
- **безконтактні платіжні картки** – дозволяють миттєво оплачувати покупки, приклавши платіжну картку до дисплея безконтактного зчитувального пристрою на касі або платіжному терміналі.

Класифікація платіжних карток:

2) за платіжною схемою:

- **картки з дебетовою функцією** – призначені для отримання готівки, виконання інших операцій, доступних у меню банкомата або установи банку, оплати купівлі товарів та послуг, у тому числі з використанням електронних терміналів;
- **картки з кредитною функцією** – держателю надається кредитна лінія, за рахунок і в межах якої здійснюються платежі чи видача готівки, для чого власникам таких карток відкриваються окремі позичкові рахунки, а умови надання кредиту та порядок здійснення платежів за кредитними картками визначають банки-емітенти;

Класифікація платіжних карток:

3) за типами держателів:

- **корпоративні картки** – емітуються банком для суб'єктів господарської діяльності-юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, вона є іменною, тобто випускається на довірену особу господарюючого суб'єкта і дає їй можливість розпоряджатися коштами;
- **особисті картки** – емітуються на ім'я клієнта-фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання;

Класифікація платіжних карток:

4) за типами фінансових операцій:

- **картки із функцією видачі готівки** – характеризуються відсутністю функції платежу, використовуються виключно для отримання готівки через каси банків та мережу банкоматів;
- **картки із функцією платежів та видачі готівки** – найбільш популярний та універсальний вид банківських пластикових карток, коли їхні власники мають можливість як розраховуватись такими картками безготівково, так і знімати готівкові кошти.

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

ФІНАНСОВІ

За принципом
роботи з рахунками

Оффлайн (видача готівки,
перерахування коштів, здійснення
платежів із балансу картки)

Онлайн (видача готівки,
поповнення рахунку,
перерахування коштів,
здійснення платежів)

За напрямком
руху коштів

Здійснення
платежів

Видача
готівки

НЕФІНАНСОВІ

Оформлення та
обслуговування
карток:

- надання виписок за картою,
- переоформлення картки (зміна ПІН-коду, терміну дії тощо),
- включення картки до стоп-списку процесингового центру

Закон України «Про платіжні послуги»:

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення основних термінів

74) **процесинг** – діяльність, що включає будь-що з такого: виконання за платіжними операціями авторизації, моніторингу, збору, оброблення та зберігання інформації, надання обробленої інформації учасникам розрахунків;

75) **процесингова установа** – юридична особа, що здійснює процесинг.

*Тема 5. Пасивні операції
комерційних банків по
залученню та
запозиченню коштів*

ПЛАН

1. Капітал комерційного банку, його склад та структура.
2. Власний капітал комерційного банку та його формування.
3. Залучений капітал та його характеристика.
4. Управління залученим капіталом комерційного банку.

1 Капітал комерційного банку, його склад та структура

Капітал комерційного банку – це сукупність грошових коштів, які знаходяться у його розпорядженні і використовуються ним для здійснення активних операцій.

Капітал банку інколи ототожнюють із поняттям «ресурси банку» але найчастіше застосовують, коли мова йде про власні кошти банку (кошти власників та засновників), що є найменшою за обсягом складовою банківських ресурсів.

Банківські ресурси – це сукупність власних, залучених та запозичених коштів банку, що знаходяться у його розпорядженні та використовуються для здійснення банківської діяльності шляхом проведення *активних операцій* та надання послуг із метою отримання прибутку.

Отже, капітал банку – це лише складова його фінансових ресурсів (пасивів), до яких ще належать зобов'язання банку перед клієнтами та кредиторами.

Операції, за допомогою яких комерційні банки формують свої ресурси, називаються *пасивними*.

БАНКІВСЬКІ РЕСУРСИ

Власні кошти (капітал банку)

Статутний капітал
Резервний фонд та інші фонди
Нерозподілений прибуток / непокритий збиток
Субординований борг
(див. наступний слайд)

Залучені кошти

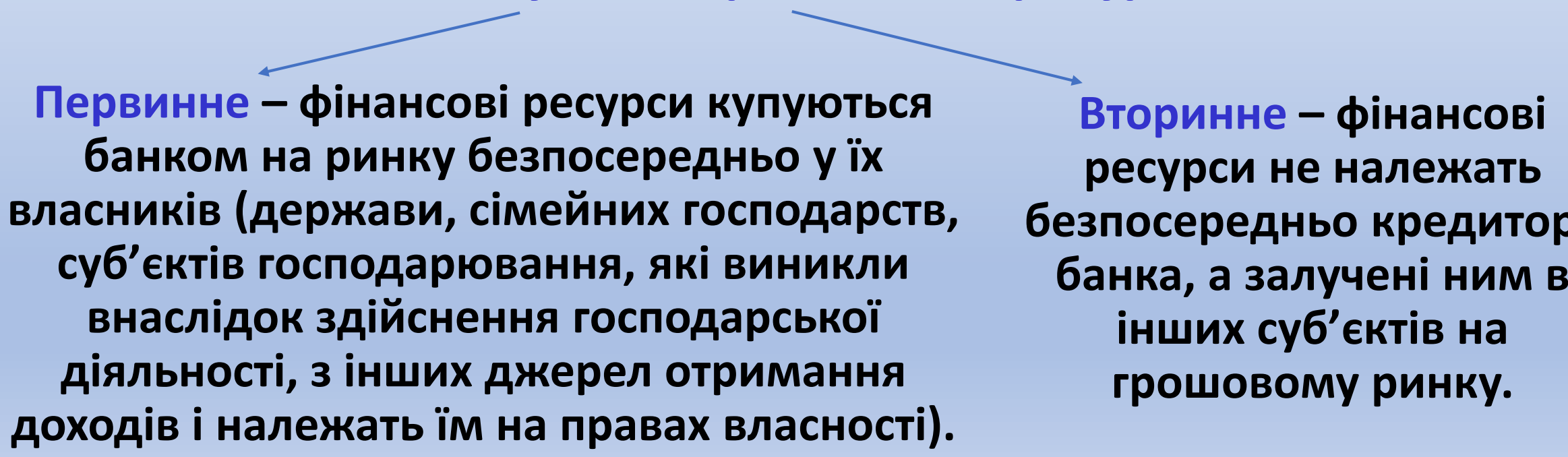
Депозити фізичних осіб
Депозити юридичних осіб
Ощадні (депозитні) сертифікати

Запозичені кошти

Кредити центрального банку
Кредити інших банків
Емісія боргових зобов'язань
Запозичення на міжнародних фінансових ринках

Субординований борг – звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації банку повертаються інвестору після погашення претензій інших кредиторів.

Залучення фінансових ресурсів


```
graph TD; A[Залучення фінансових ресурсів] --> B[Первинне]; A --> C[Вторинне];
```

Первинне – фінансові ресурси купуються банком на ринку безпосередньо у їх власників (держави, сімейних господарств, суб'єктів господарювання, які виникли внаслідок здійснення господарської діяльності, з інших джерел отримання доходів і належать їм на правах власності).

Вторинне – фінансові ресурси не належать безпосередньо кредитору банка, а залучені ним в інших суб'єктів на грошовому ринку.

Для характеристики ринкової позиції банківської системи в цілому та комерційних банків зокрема використовується показник рівня достатності ресурсного потенціалу банків.

Ресурсний потенціал банку – сукупність усіх фінансових ресурсів банку, що перебувають у його розпорядженні, і коштів, які потенційно можна залучити унаслідок проведення ефективної банківської діяльності.

Фактори впливу на ресурсний потенціал банків (банківської системи) – *гальма розвитку*

Зовнішні

- незадовільний стан світової та національної фінансово-економічної систем;
- недосконалість грошово-кредитної політики центрального банку;
- недосконалість законодавства;
- низька довіра до фінансових установ;
- нерозвиненість страхового та фондового ринків.

Внутрішні

- недостатній рівень капіталізації банків;
- недостатній рівень надійності банку;
- нестабільність роботи;
- низька спроможність банків пристосовуватись до ринкових змін.

Відповідно до вимог Базельського комітету,
важливим показником діяльності банку є
регулятивний капітал.

Закон України «**Про банки і банківську діяльність**»:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Визначення основних термінів

Регулятивний капітал – сукупність основного та
додаткового капіталів, складові яких визначаються цим
Законом та нормативно-правовими актами
Національного банку України.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Розділ III КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6 КАПІТАЛ, ФОНДИ ТА РЕЗЕРВИ БАНКУ

Стаття 30. Структура регулятивного капіталу банку

- 1) **основний капітал** – статутний капітал і розкриті резерви, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у статутний капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів;
- 2) **додатковий капітал** – нерозкриті резерви, резерви переоцінки, гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти (див. наступний слайд), субординований борг.

Гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти повинні відповідати таким критеріям:

- є незабезпеченими банком, субординованими і повністю сплаченими;
- не можуть бути погашені за ініціативою власника;
- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги про припинення торгових операцій;
- дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дозволяє здійснити такі виплати.

Додатковий капітал не може бути більш як 100 відсотків основного капіталу.

Основний капітал (*капітал 1-го рівня*) вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та повинен повністю покривати поточні збитки.

Додатковий капітал (*капітал 2-го рівня*) має менш постійний характер, а його розмір може змінюватися.

2 Власний капітал комерційного банку та його формування ²⁰⁴

Закон України «**Про банки і банківську діяльність**»:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Визначення основних термінів

Власний капітал – власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Власний капітал банку – грошові кошти, внесені засновниками банку, та грошові кошти фондів, які створюються для забезпечення стабільності та ефективності діяльності банку.

Призначення (функції) власного капіталу

банків та інших суб'єктів господарювання суттєво різняться:

- для *суб'єктів господарювання* – це забезпечення платоспроможності і фінансування більшості активних операцій;
- для *комерційних банків* – це у першу чергу виконання захисної і регулювальної функцій, а також оперативної функції на стадії створення банку.

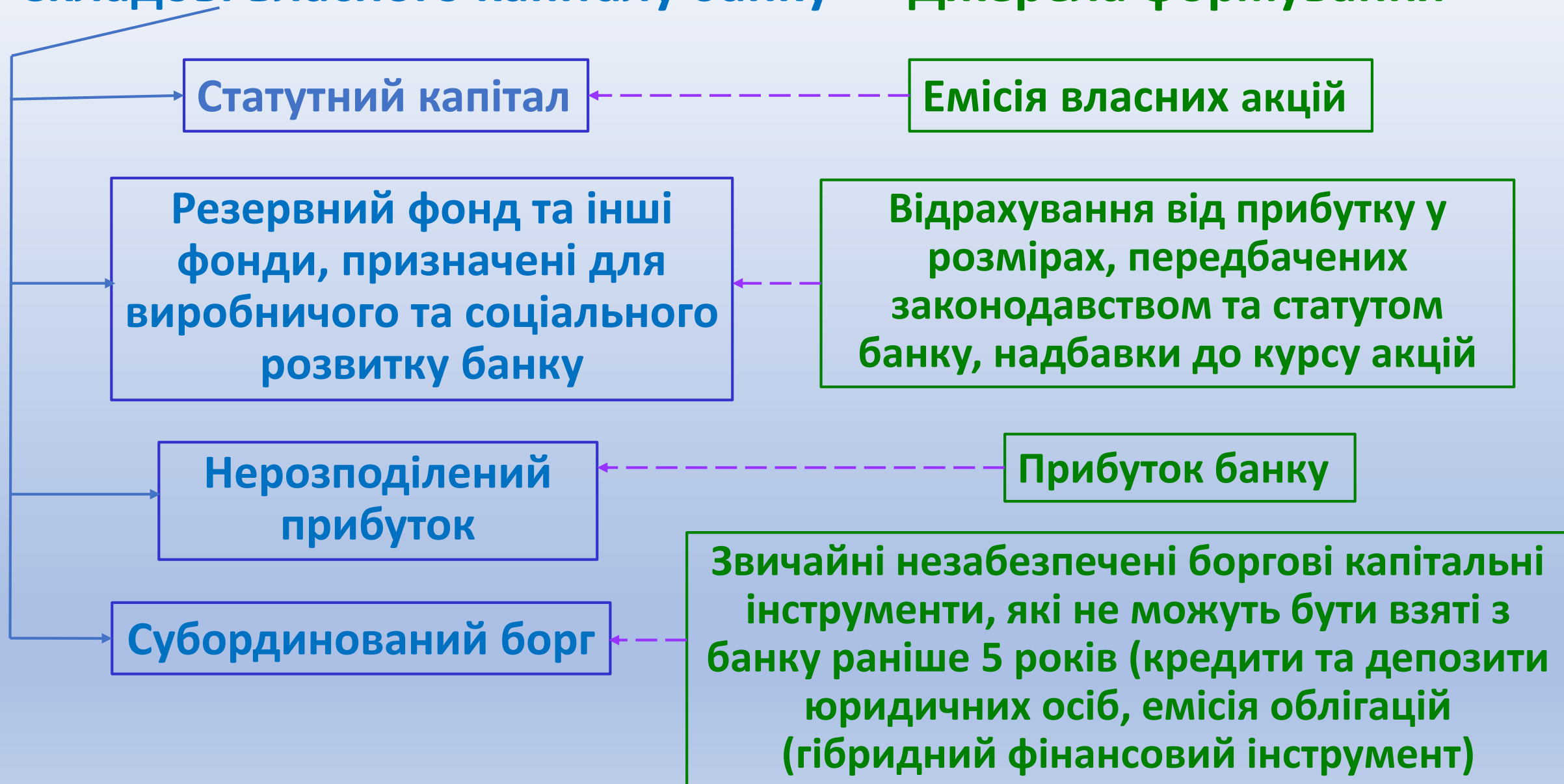

ФУНКЦІЇ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ:

- **захисна функція** – полягає у страхуванні інтересів вкладників і кредиторів, а також у покритті збитків та від банкрутства банку;
- **регулювальна функція** – пов'язана зі встановленими центральним банком певних нормативів щодо розміру власного капіталу з метою гарантування їхнього стабільного функціонування;
- **оперативна функція** – полягає у забезпеченні фінансової основи його діяльності, виконується на початковому етапі діяльності банку, до моменту накопичення залучених і запозичених коштів.

Складові власного капіталу банку

Джерела формування

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Визначення основних термінів

Статутний капітал – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Розділ III КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6 Капітал, фонди та резерви банку

Стаття 31. Мінімальний розмір статутного капіталу

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, а також банку не може бути меншим 200 мільйонів гривень. НБУ має право встановлювати для окремих банків та юридичних осіб, які мають намір здійснювати банківську діяльність, диференційований мінімальний розмір статутного капіталу, але не нижче розміру, передбаченого цією статтею.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Розділ III КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6 Капітал, фонди та резерви банку

Стаття 36. Резервний та інші фонди банку

Банки зобов'язані формувати **резервний фонд** на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях.

Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 % від капіталу банку.

У разі коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, НБУ має право вимагати від банку збільшення розміру резервів щорічних відрахувань до них.

Банки зобов'язані формувати інші фонди відповідно до нормативно-правових актів НБУ.

Нерозподілений прибуток – тимчасово вільні кошти банку, які залишаються після розподілу прибутку на сплату податків, формування резерву та виплати дивідендів власникам, призначені для реінвестування у діяльність банку.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Розділ III КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6 Капітал, фонди та резерви банку

Стаття 35. Достатність капіталу та леверидж

Банку забороняється виплачувати дивіденди, розподіляти прибуток у будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведуть до недотримання рівня капіталу, необхідного для забезпечення вимог, установлених цією статтею.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Визначення основних термінів

Коефіцієнт левериджу – співвідношення капіталу 1 рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань.

Розділ III КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6 Капітал, фонди та резерви банку

Стаття 35. Достатність капіталу та леверидж

НБУ має право встановлювати коефіцієнт левериджу, визначати його значення та порядок розрахунку.

Банк зобов'язаний на постійній основі дотримуватися встановленого НБУ коефіцієнта левериджу.

3 Залучений капітал та його характеристика

Залучений капітал банку – це кредиторська заборгованість банку, що виникла внаслідок попередніх операцій і має бути погашена у визначений термін, тобто сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках юридичних та фізичних осіб, на рахунках громадських організацій, різноманітних суспільних фондів, які використовуються в активних операціях з метою отримання прибутку чи забезпечення ліквідності банку.

Залучений капітал

Кошти на депозитних
рахунках клієнтів

Позики, отримані від
НБУ та інших
кредитних установ

Кошти, отримані від
інших комерційних
банків

Кошти, отримані від
випуску та продажу
боргових зобов'язань

Постанова Правління НБУ від 3 грудня 2003 року № 516 (у редакції Постанови від 14.07.2022 № 144)

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (деPOSITних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

Глава 1. Загальні положення

1.1 Вклад (деPOSIT) – грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

**1.2. Вклади (депозити)
поділяються на:**

- вклади (депозити) на вимогу;
- строкові вклади (депозити).

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

Глава 1. Загальні положення

2.1) вклади (депозити) на вимогу – це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку;

2.2) вклади (депозити) строкові – це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на визначений договором строк.

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

Глава 1. Загальні положення

7. Банк самостійно встановлює процентні ставки за вкладними (депозитними) операціями.

Проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

Банк сплачує вкладнику проценти за вкладом (депозитом) у порядку та строки, установлені договором банківського вкладу.

Вкладну (депозитну) операцію також можна здійснювати шляхом депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

Глава 1. Загальні положення

б) ощадний сертифікат банку – це цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання після спливу встановленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Депозитні сертифікати надаються юридичним особам, а **ощадні** – фізичним особам.

Ощадні (депозитні) сертифікати є депозитами за змістом, за формою – це цінні папери, які можуть обертатися на фондовому ринку.

У порівнянні з депозитними рахунками сертифікати є більш універсальними та зручними як для банку, так і для його клієнтів. Їх можна передавати, дарувати, успадковувати, продавати тощо.

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»:

29. Розміщення та погашення ощадних сертифікатів здійснюється лише банком України – емітентом. Банк самостійно розробляє форму ощадного сертифіката.

30. Ощадні сертифікати можуть бути виключно ордерним, у паперовій формі та номіновані в національній валюті, іноземній валюті або банківських металах.

Ощадні сертифікати мають містити обов'язкові реквізити, визначені *Законом України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”*.

31. Банки України видають ощадні сертифікати на певний (під проценти, передбачені умовами їх видачі).

Міжбанківський кредит – це кредит, наданий на міжбанківському ринку одним банком іншому.

Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін із належним оформленням справ.

Джерелом міжбанківських кредитів є тимчасово вільні кошти банків і міжбанківські депозити, які банки зберігають на кореспондентських рахунках один у одного та у центральному банку.

Залежно від строку надання міжбанківські кредити поділяють на:

- ***одноденні кредити (овернайт)***, які використовуються для підтримки поточної ліквідності;
- ***строкові кредити***, які надаються на термін від 1 дня до 3-6 місяців;
- ***кредити на вимогу (онкольні)*** – строк угоди автоматично продовжується щодня, доки одна зі сторін не прийме рішення про розірвання угоди.

За способом кредитування міжбанківські кредити поділяють на:

- ***овердрафт*** за кореспондентським рахунком, при якому на відповідному рахунку обліковуються суми дебетових (кредитових) залишків на кореспондентських рахунках банків на кінець операційного дня;
- ***кредити овернайт***, надані на строк не більше одного операційного дня та використовуються банками-позичальниками для завершення розрахунків поточного дня;
- **кошти**, надані банкам за операціями *репо* (купівля цінних паперів на певний період з умовою їх зворотного викупу за заздалегідь обумовленою ціною).

Комерційні банки також можуть позичати кошти шляхом випуску **власних боргових зобов'язань – облігацій та векселів.**

Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення його власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений строк із виплатою доходу.

Перевага облігацій – розміщення на достатньо тривалий період та чітке визначення строк їхнього погашення.

Недолік – обмеження у 25% статутного капіталу банку і тільки після повної оплати всіх випущених раніше акцій.

Єврооблігації – це міжнародні боргові цінні папери, номіновані у валюті, відмінній від валюти країни емітента, які випускаються позичальниками для отримання довгострокової позики та розміщуються серед іноземних інвесторів.

Комерційні банки можуть залучати вільні кошти юридичних і фізичних осіб і за допомогою банківського векселя.

Банківський вексель – це цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання банківської установи сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя.

На відміну від сертифіката банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари та послуги, причому новий власник векселя може передавати його третій особі шляхом індосаменту.

Щоб придбати **банківський вексель**, покупець має переказати гроші на рахунок банку-продавця, після чого останній виписує бланк банківського векселя на ім'я покупця і позначає дату зарахування грошей.

Погашення банківських векселів відбувається через їх викуп після закінчення терміну їх дії або ж через достроковий викуп векселів.

У банківських векселях указується величина прибутку у вигляді процента до номіналу, який одержує власник векселя.

4 Управління залученим капіталом комерційного банку

Мета управління залученим капіталом банку – формування достатнього обсягу коштів з найменшими витратами для фінансування активних операцій банку.

Тобто у процесі формування залученого капіталу має враховувати два основні параметри управління:

- вартість залучених коштів,**
- їх обсяг.**

У банківській практиці всі рахунки клієнтів, відкриті в банку в цілому, називаються депозитами.

Тому використовуються поняття:

- депозитна політика,
- депозитні рахунки,
- депозитний портфель,
- тощо.

Методи управління залученим капіталом банку має пряме відношення до конкуренції між банками.

Банківська конкуренція – це суперництво між учасниками ринку банківських послуг.

Сферою прояву банківської конкуренції є ринок банківських послуг.

Найважливішими чинниками ефективності управління залученими коштами банку є:

- 1. Управління залученими коштами з найменшими можливими витратами.**
- 2. Достатність наявних депозитів для фінансування кредитів і надання фінансових послуг (виконання активних операцій).**

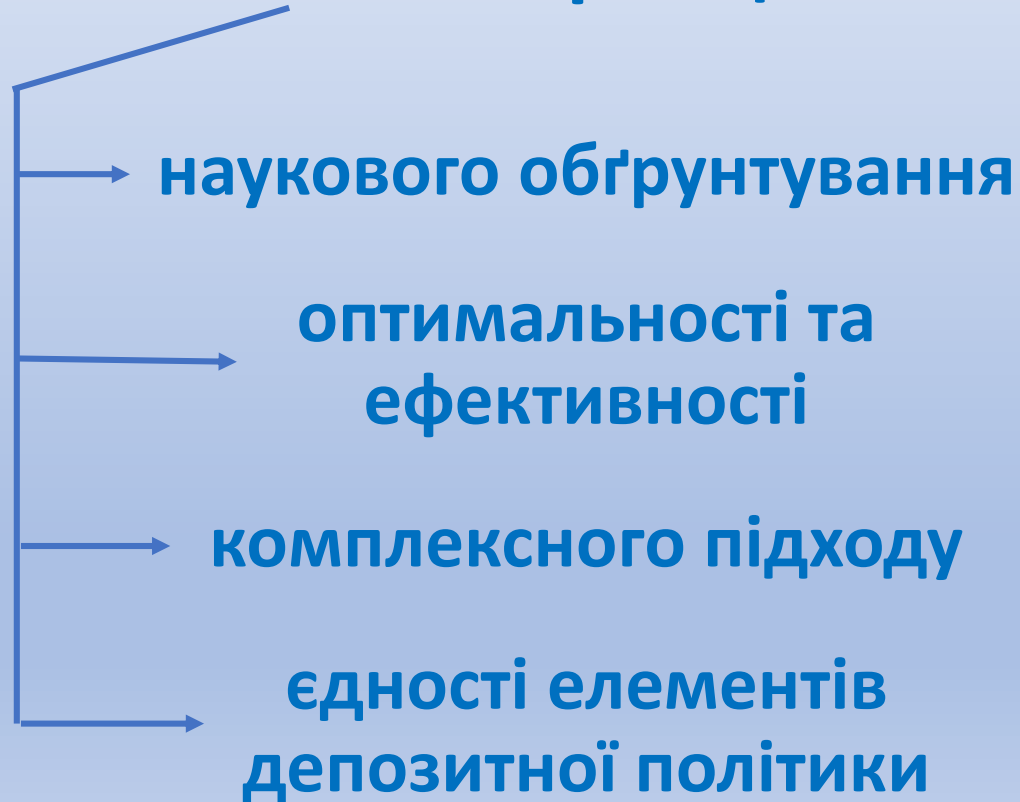
**Для досягнення цієї мети використовуються дві групи методів управління залученими коштами –
*цінові та нецінові методи.***

Цінові методи управління залученими коштами банку – використання відсоткової ставки за депозитами: підвищення банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси; але при профіциті ресурсів банк зберігає чи знижує депозитні ставки.

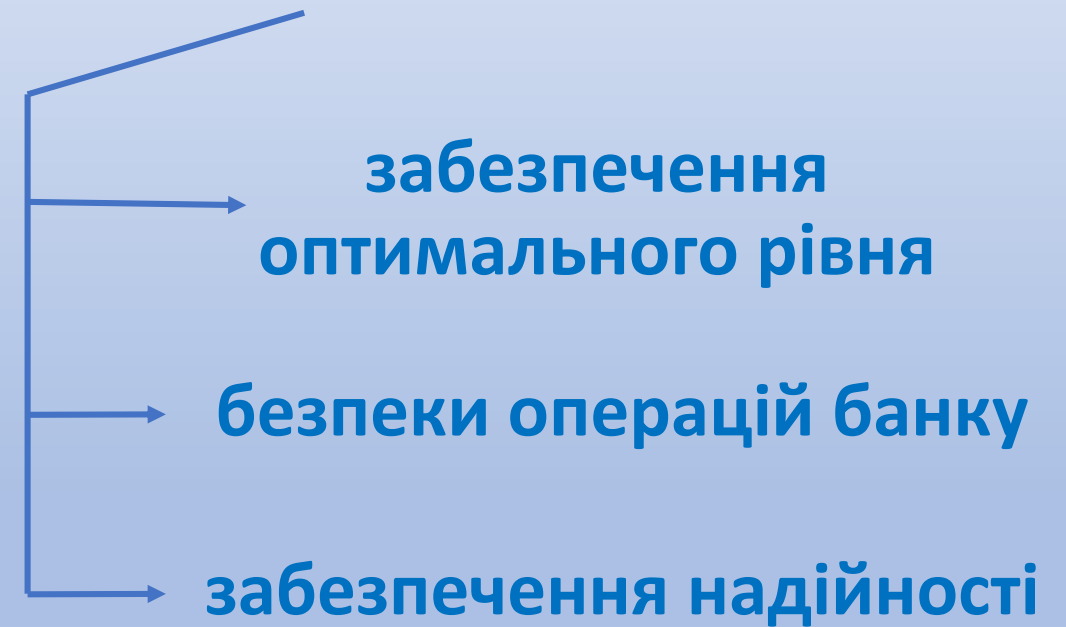
Нецінові методи управління залученими коштами банку – використання різних прийомів заохочення клієнтів, прямо не пов'язаних зі зміною рівня депозитних ставок: реклама, поліпшення якості обслуговування, розширення пропонованих рахунків та послуг, комплексне обслуговування, розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів, пристосування графіка роботи до потреб клієнтів тощо.

Принципи формування депозитної політики комерційного банку

Загальні принципи

Специфічні принципи

Методи визначення кількості днів для розрахунку відсотків:

- **метод «факт / факт»** - для розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці та році;
- **метод «факт / 360»** - для розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці, але умовно у році 360 днів;
- **метод «30 / 360»** - для розрахунку суми відсотків береться умовна кількість днів у місяці – 30 та умовна кількість днів у році 360.

Але, незалежно від методу розрахунку відсотків, при визначенні кількості днів враховується перший день і не враховується останній день **депозитної** (кредитної) угоди.

Нарахування відсотків здійснюється за схемами простих чи складних відсотків:

Схема простих відсотків передбачає незмінність бази, з якої відбуваються нарахування.

Якщо інвестований капітал дорівнює P , необхідна прибутковість - r (в частках), то інвестований капітал щорічно збільшується на величину $P * r$.

Через n років: $F_n = P (1 + n * r)$.

Схема складних відсотків передбачає, що черговий річний дохід обчислюється не з вихідної величини інвестованого капіталу, а із загальної S , що включає також і раніше нараховані і незатребувані інвестором відсотки, тоді: $F_n = P (1 + r)^n$.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

- 1. Визначити прості та складні відсотки та нарощену суму, якщо сума вкладу складає 400 тис. грн., термін – 5 років, відсотки – 14% річних.**
- 2. Визначити кращий варіант інвестування коштів із двох альтернатив: 1) депозит на 3 роки з нарахуванням складних відсотків 10% в кінці кожного року; 2) депозит на 3 роки зі сплатою простих відсотків 14% в кінці кожного року.**
- 3. Визначити кращий варіант інвестування коштів із двох альтернатив: 1) депозит на 3 роки з нарахуванням складних відсотків 10% в кінці кожного року; 2) депозит на 5 років зі сплатою простих відсотків 14% в кінці кожного року.**

Тема 6. Активні операції комерційних банків

ПЛАН

1. Активи та активні операції комерційного банку.
2. Поняття та класифікація банківського кредиту.
3. Способи нарахування відсотків за кредитами.
4. Методи управління проблемними кредитами банку.
5. Інвестиційна діяльність банків.

1 Активи та активні операції комерційного банку

Банківські активи – ресурси банку та засоби, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічної вигоди у майбутньому, та які класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку.

БАНКІВСЬКІ АКТИВИ:

- готівкові кошти та банківські метали,
- кошти у НБУ,
- кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках,
- кредити надані,
- інвестиції в цінні папери,
- резерви за активними операціями банків.

Класифікація активів банку за напрямками розміщення:

- **готівка та прирівняні до неї кошти** – касова готівка та банківські метали;
- **кредити** – міжбанківські, споживчі (фізичним особам) та в господарську діяльність (юридичним особам);
- **інвестиційні** – кредити юридичним особам на капіталовкладення, державні облігації, цінні папери, вкладення у факторингові та лізингові операції;
- **інші активи**.

**Банківська діяльність безпосередньо
базується на трьох ключових принципах
(вимогах):**

- ! прибутку,**
- ! ліквідності,**
- ! ризику.**

**У відповідності до цих принципів класифікуються
активи банку.**

Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» (від 28.08.2001 № 368, у ред. від 11.05.23)

Розділ V. Нормативи ліквідності

Глава 1. Вимоги до ліквідності банків

1.1. Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»

Розділ V. Нормативи ліквідності

Глава 1. Вимоги до ліквідності банків

1.1. У зв'язку з цим банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх прийнятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів.

Постанова НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» (від 21.06.12 № 255)

Розділ І. Загальні положення Глава 1. Основні положення та терміни

1.8. У документах Національного банку щодо ризик-менеджменту терміни та поняття вживаються в такому значенні:

ризик (з точки зору Національного банку) – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку.

Постанова НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України»

Розділ І. Загальні положення Глава 1. Основні положення та терміни

1.8. У документах Національного банку щодо ризик-менеджменту терміни та поняття вживаються в такому значенні:

аналіз ризиків – процес систематизованого оброблення наявної інформації щодо ризиків з метою прийняття управлінського рішення, який зазвичай супроводжується кількісною або якісною оцінкою параметрів ризиків.

Постанова НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України»

Розділ І. Загальні положення

Глава 1. Основні положення та терміни

1.8. У документах Національного банку щодо ризик-менеджменту терміни та поняття вживаються в такому значенні:

визначення **допустимого ризику – визначення того рівня ризику, на який банк погоджується йти для досягнення мети його діяльності та виконання його стратегічних завдань. Рівень допустимого ризику звичайно визначається у внутрішніх положеннях та планах банку, які затверджуються відповідно до принципів корпоративного управління (толерантність до ризику).**

Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»

Розділ VI. Нормативи кредитного ризику

Глава 1. Вимоги щодо обмеження кредитного ризику банків

3. Банк зобов'язаний мати ефективну політику та процедури для своєчасного виявлення, визначення, моніторингу, звітування, управління та контролю за кредитним ризиком з урахуванням ризику концентрації, які відповідають вимогам нормативно-правового акту Національного банку з питань організації системи управління ризиками.

Показники доходності, ризикованості та ліквідності активів банку тісно взаємопов'язані та протилежно спрямовані:

- з підвищенням рівня доходності того або іншого виду активу зростає його ризикованість і знижується ліквідність,**
- при зниженні доходності – знижується ризик і підвищується ліквідність.**

↑ ризик ↑ прибутковість, ↓ ліквідність

Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»

Розділ VI. Нормативи кредитного ризику

Глава 1. Вимоги щодо обмеження кредитного ризику банків

1. До активних операцій, що пов'язані з кредитним ризиком, належать операції банку, що пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування [надання кредитів у готівковій або безготівковій формі, на фінансування будівництва житла та у формі врахування векселів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, операцій репо, фінансового лізингу, будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу), розстрочення платежу за продані банком активи] або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування (надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів), а також операції з придбання цінних паперів, дебіторська заборгованість, інші активні банківські операції, уключаючи нараховані за всіма цими операціями доходи.

Постанова НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України»

Розділ І. Загальні положення

Глава 1. Основні положення та терміни

1.8. У документах Національного банку щодо ризик-менеджменту терміни та поняття вживаються в такому значенні:

активні операції банку – операції банку, спрямовані на розміщення ресурсів банку. Обліковуються за активом балансу або на активних рахунках позабалансового обліку.

Активні операції комерційних банків – це операції, пов'язані з розміщенням банківських ресурсів у грошових і кредитних та інвестиційних портфелях.

2 Поняття та класифікація банківського кредиту

У структурі активних операцій традиційно найбільшу питому вагу мають **кредитні операції**, що пов'язано з об'єктивною сутністю капіталу спрямовуватися у сфери з найвищою нормою прибутку.

Поняття кредитної операції є ширшим, ніж поняття банківського кредиту.

Господарський кодекс України

від 16.01.2003 № 436-IV (у ред. від 08.10.2023)

Глава 35 Особливості правового регулювання фінансової діяльності

Стаття 345. Кредитні операції банків

1. Кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян.

Кредитними визнаються банківські операції, визначені як такі законом про банки і банківську діяльність.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»

(від 20.12.2000 № 2121-III, у ред. від 29.07.2023)

Розділ III Капітал, управління, вимоги до діяльності банків

Глава 8 Вимоги до діяльності банку

Стаття 49. Кредитні операції

Як кредитні в цій статті розглядаються операції, зазначені в пункті 3 частини третьої статті 47 цього Закону, а також:

- 1) здійснення операцій на ринках капіталу від свого імені;**
- 2) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;**
- 3) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);**
- 4) лізинг.**

Закон України «Про банки і банківську діяльність»
Розділ III Капітал, управління, вимоги до діяльності банків
Глава 8 Вимоги до діяльності банку

Стаття 47. Види діяльності банку:

3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Господарський кодекс України

Глава 35 Особливості правового регулювання фінансової діяльності

Стаття 347. Форми та види банківського кредиту

1. У сфері господарювання можуть використовуватися **банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний та інші форми кредиту.**
2. Кредити, які надаються банками, розрізняються за:
 - **строками користування** (короткострокові - до одного року, середньострокові - до трьох років, довгострокові - понад три роки);
 - **способом забезпечення;**
 - **ступенем ризику;**
 - **методами надання;**
 - **строками погашення;**
 - **іншими умовами надання, користування або погашення.**

Класифікація банківських кредитів:

1) за основними категоріями позичальників:

- кредити в реальний сектор економіки,
- кредити населенню,
- кредити державним органам влади.

2) за цільовим спрямуванням:

- виробничий,
- споживчий.

3) залежно від забезпечення:

- забезпечені (ломбардні),
- незабезпечені (бланкові).

Класифікація банківських кредитів:

4) за строками користування:

- строкові - надані на визначений у договорі строк,
- до запитання (онкольні) - надані на невизначений строк,
- прострочені - по яких строк погашення, встановлений кредитним договором, минув,
- відстрочені (пролонговані) - щодо яких за клопотанням позичальника банком прийняте рішення про перенесення строків погашення кредиту на більш пізню дату.

Класифікація банківських кредитів:

5) за методами надання:

- у разовому порядку, коли рішення про надання кредиту приймається окремо по кожному випадку кредитування,
- відповідно до відкритої кредитної лінії, коли кредити надаються у межах завчасно встановленого ліміту, без погодження кожного разу умов кредитування,
- гарантовані, коли банк бере на себе зобов'язання у разі потреби надати кредит визначеного розміру у визначений період: з обумовленою датою видачі та в міру виникнення потреби в ньому.

Класифікація банківських кредитів:

б) залежно від кількості кредиторів:

- надані одним банком,
- консорціумні - надані консорціумом банків, в якому один з них укладає договір з позичальником та бере на себе управління кредитом,
- паралельні - передбачають одночасну участь в кредитуванні кількох банків, які надають кредити на однакових, завчасно погоджених умовах.

Класифікація банківських кредитів:

7) за характером і способом сплати відсотків:

- з фіксованою процентною ставкою,
- з плаваючою процентною ставкою,
- зі сплатою процентів у міру використання наданих коштів (звичайний кредит),
- зі сплатою процентів одночасно з отриманням кредиту (дисконтний кредит).

Класифікація банківських кредитів:

8) залежно від порядку погашення:

- поступово в розстрочку,
- водночас із закінченням строку кредитного договору,
- у відповідності до особливих умов, визначених кредитним договором.

9) за ступенем ризику:

- стандартні,
- нестандартні: кредити під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні.

3 Способи нарахування відсотків за кредитами

Відсоток за кредит (або позичковий відсоток) – плата, яку отримує кредитор від позичальника за використання позичених коштів.

Відсоткова ставка за кредитом – відносна величина платежів за користування позиковими коштами за певний період (як правило, за рік).

Класифікація кредитних ставок:

1) залежно від дохідності позичальника:

- **номінальна** – основна плата за кредит, яка визначає платежі у відсотках від позиченої суми, які позичальник зобов'язаний сплатити; вказується у кредитній угоді і у рекламі кредитних продуктів;
- **ефективна** – враховує всі прямі витрати, до яких включаються номінальна ставка, комісія за оформлення кредиту та щомісячна комісія, якщо вони передбачені умовами угод;
- **реальна** – враховує всі витрати на кредит: прямі (на користь кредитора) та непрямі (на користь третіх осіб: витрати на посередницькі послуги, грошові перекази, страхування, оцінку заставного майна, складання та реєстрацію державних документів).

Ефективна ставка розраховується за формулою:

$$E = (П + К) / Б \times 12/n$$

де Е – ефективна ставка;

П – сума нарахованих процентів;

К – сума комісій;

Б – загальна сума заборгованості;

n – кількість платежів.

Класифікація кредитних ставок:

2) залежно від бази нарахування відсотків:

- **проста** – відсоток нараховується тільки на суму виданого кредиту (початкову суму боргу);
- **складна** – відсоток нараховується на початкову суму боргу та нараховані за попередній період відсотки (за основу приймається нарощена сума попереднього періоду).

3) залежно від врахування інфляційних процесів:

- **номінальна** – оголошена банком річна ставка;
- **реальна** – річна ставка відсотка, що враховує інфляційний вплив (премія за ризик).

Класифікація кредитних ставок:

4) за принципом розрахунку:

- **декурсивна** – нарахування процентів здійснюється наприкінці періоду користування позиковими коштами;
- **дисконтна** – нарахування процентів здійснюється на початку періоду кредитування від кінцевої суми боргу; відсотки стягуються банком під час видачі кредиту шляхом вирахування від загальної суми боргу нарахованих процентів.

Класифікація кредитних ставок:

5) за стабільністю (змінюваністю) значення відсоткової ставки протягом дії договору:

- **фіксована** – зазначається у кредитному договорі на момент його укладання і залишається незмінною протягом усього строку дії угоди;
- **плаваюча** – може змінюватися банком згідно з умовами кредитного договору, із обов'язковим повідомленням позичальника.

Базовою процентною ставкою за кредитами комерційних банків є облікова ставка центрального банку, за якою останній здійснює рефінансування комерційних банків та яка залежить від характеру його грошово-кредитної політики, процентних ставок на міжнародному ринку позикових капіталів, стану платіжного балансу країни і курсу національної валюти.

Методи розрахунку відсотків за використання кредитних ресурсів, як і методи визначення кількості днів для розрахунку відсотків, – аналогічні відповідним методам розрахунку відсотків та методам визначення кількості днів для розрахунку відсотків за депозитами.

Див. стор. 234, 235.

4 Методи управління проблемними кредитами банку

Проблемний кредит – це кредит, за яким є істотні порушення строків виконання зобов'язань позичальника перед банком, значне погіршення фінансового стану боржника, погіршення якості чи повна втрата забезпечення.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

(від 18.07.2019 № 97, у ред. від 22.05.2021)

Глава 1. Загальні положення

16) **потенційно проблемні активи** – активи, що мають ознаки потенційної проблемності, визначені цим Положенням, та активи, що є непрацюючими, якщо банк на підставі **судження** довів, що немає потреби вживати заходів врегулювання заборгованості боржника/контрагента підрозділом роботи з непрацюючими активами/відповідальною особою за роботу з непрацюючими активами;

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 1. Загальні положення

22) судження банку – задокументоване обґрунтоване рішення управлінського персоналу/колегіального органу, яке ґрунтується на:

- комплексному та об'єктивному аналізі всієї інформації, що впливає на обґрунтованість, реалістичність та ефективність заходів, що вживаються банком під час управління проблемними активами;
- власному досвіді банку, що ґрунтується на наявних у банку надійних, безперервних, повних та цілісних статистичних даних (далі – власний досвід банку);

Постанова Правління НБУ «Про затвердження
Положення про організацію процесу управління
проблемними активами в банках України»
Глава 1. Загальні положення

- 17) **проблемні активи** – сукупний обсяг потенційно проблемних активів, непрацюючих активів, стягнутого майна;
- 20) **система раннього реагування** – сукупність процедур та інструментів раннього виявлення потенційно проблемних активів та адекватного реагування на виявлені ознаки потенційної проблемності боржника/контрагента.

Приклади індикаторів раннього попередження (Додаток 4 до Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України):

1. Загальні індикатори раннього попередження:

- 1) прострочення боржником/контрагентом боргу в інших банках;
- 2) реструктуризація/списання боргу боржника/контрагента в інших банках;
- 3) дефолт майнового та/або фінансового поручителя, та/або заставодавця;
- 4) наявність судового процесу проти боржника/контрагента, майнового та/або фінансового поручителя, та/або заставодавця;
- 5) зростання заборгованості боржника або обсягу наданої застави в інших банках;
- 6) зміна організаційної структури боржника/контрагента;
- 7) зниження зовнішнього кредитного рейтингу боржника/контрагента;
- 8) інша негативна інформація щодо боржника/контрагента, групи під спільним контролем та/або групи пов'язаних контрагентів, до якої належить боржник/контрагент, або його основних постачальників, контрагентів та клієнтів;
- 9) негативні зміни в макроекономічному середовищі, що можуть вплинути на платоспроможність боржників/контрагентів банку.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

6. Банк організовує процес управління проблемними активами з дотриманням таких принципів:

- 1) економічна доцільність;**
- 2) пріоритетність;**
- 3) своєчасність;**
- 4) структурованість;**
- 5) адекватність;**
- 6) усебічність та комплексність;**
- 7) ефективність;**
- 8) моніторинг.**

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

7. Принцип економічної доцільності встановлює, що визначені банком заходи з управління проблемними активами є економічно та, якщо можливо, статистично обґрунтованими, а розрахунки банку з урахуванням власного досвіду свідчать, що їх реалізація забезпечуватиме отримання банком економічної вигоди, вищої, ніж витрати, що можуть бути понесені під час управління проблемними активами.

8. Принцип пріоритетності передбачає, що банк під час прийняття рішення щодо вибору варіанта врегулювання заборгованості боржника/контрагента, заходів, спрямованих на реалізацію стягнутого майна, надає перевагу варіанту/заходам, що забезпечують найбільшу чисту теперішню вартість очікуваних грошових потоків від активу.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

9. **Принцип своєчасності** передбачає, що банк виявляє на ранній стадії активи з ознаками потенційної проблемності, уживає своєчасних та адекватних заходів, спрямованих на зменшення розміру збитків банку від проблемних активів.
10. **Принцип структурованості** передбачає чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень під час управління проблемними активами між задіяними структурними підрозділами та працівниками банку, установлення належного взаємозв'язку між ними, визначення відповідальних осіб за належне забезпечення взаємодії між підрозділами банку на всіх організаційних рівнях із застосуванням моделі трьох ліній захисту.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

11. Принцип адекватності встановлює, що організований банком процес управління проблемними активами відповідає рівню, обсягу, структурі проблемних активів банку, динаміці їх змін, забезпечує пріоритетне спрямування банком фінансових, часових та людських ресурсів на активи з найбільшою вартістю/найбільшою експозицію під ризиком та найбільшим розміром кредитного ризику.

12. Принцип усебічності та комплексності передбачає, що процес управління проблемними активами є комплексною системою взаємопов'язаних процесів, які охоплюють повний життєвий цикл проблемного активу та інтегровані із системою корпоративного управління та системою управління ризиками банку.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

13. Принцип ефективності встановлює, що банк забезпечує скорочення рівня (у відсотках до відповідного обсягу активів) та обсягу проблемних активів (в абсолютних значеннях) з досягненням оптимального балансу між часом та обсягом повернення заборгованості за такими активами/обсягом надходжень від продажу/відступлення права вимоги за такими активами відповідно до затвердженої банком стратегії управління проблемними активами.

14. Принцип моніторингу передбачає постійний контроль банком за досягненням цілей та виконанням завдань, що встановлені стратегією управління проблемними активами та оперативним планом, ефективністю дій підрозділів та працівників банку, ефективністю застосованих банком інструментів врегулювання заборгованості та продажу стягнутого майна.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

16. Банк є таким, що має значний рівень проблемних активів, якщо в нього хоча б один із таких показників перевищує п'ять відсотків:

- 1) співвідношення загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, які класифіковані як непрацюючі активи, до загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам;**
- 2) співвідношення балансової вартості стягнутого майна до загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, та балансової вартості стягнутого майна.**

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України»

Глава 2. Загальні підходи та принципи організації процесу управління проблемними активами

17. Банк не є таким, що має значний рівень проблемних активів відповідно до [підпункту 1](#) пункту 16 розділу II цього Положення, якщо в нього одночасно співвідношення загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, до загальної суми боргу за активними операціями банку (за винятком активів, за якими **PD** дорівнює “0” згідно з вимогами [Положення № 351](#)) не перевищує 10 відсотків.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

(від 30.06.2016 № 351, у ред. від 30.12.2022)

I. Загальні положення

4. Підходи, визначені цим Положенням, ґрунтуються на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, включаючи застосування компонентів кредитного ризику (**EAD** – експозиція під ризиком, **PD** – імовірність дефолту боржника/контрагента, **LGD** – втрати в разі дефолту).

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

I. Загальні положення

5. Терміни, що використовуються в цьому Положенні:

- 7) **втрати в разі дефолту (LGD)** – компонент (коефіцієнт) розрахунку розміру кредитного ризику, що відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника/контрагента;
- 11) **експозиція під ризиком (EAD)** – компонент розрахунку розміру кредитного ризику, що відповідає боргу за активом, який перебуває під ризиком дефолту боржника/контрагента;
- 13) **імовірність дефолту (PD)** – компонент (коефіцієнт) розрахунку розміру кредитного ризику, що відображає ймовірність припинення виконання боржником/контрагентом своїх зобов'язань.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

II. Загальні підходи та принципи до визначення кредитного ризику за активами

19. Банк із метою розрахунку розміру кредитного ризику за активом відповідно до вимог цього Положення та внутрішньобанківського положення визначає значення кожного з компонентів кредитного ризику (**PD, LGD та EAD**) залежно від виду боржника/контрагента (юридична особа, фізична особа, бюджетна установа, банк, боржник - емітент цінних паперів), виду активу, виду забезпечення, валюти боргу (національна або іноземна), способу оцінки активу (на індивідуальній, груповій основі або за спрощеним підходом).

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

II. Загальні підходи та принципи до визначення кредитного ризику за активами

32. Банк визначає розмір експозиції під ризиком (EAD), виходячи з **суми боргу за активом**, визначеної відповідно до вимог пп. 4 пункту 5 розділу I цього Положення. Банк визначає EAD за наданим фінансовим зобов'язанням як суму боргу, визначену згідно з пп. 4 пункту 5 розділу I цього Положення, зменшену на суму отриманої банком винагороди і зважену після цього на коефіцієнт кредитної конверсії (**CCF**) згідно з додатком 5 до цього Положення.

I. Загальні положення

4) **борг за активом** – балансова вартість активу, визначена згідно з нормативно-правовими актами НБУ з бухгалтерського обліку, збільшена на суму сформованого за ним резерву, а також збільшена/зменшена на суму дисконту та/або уцінки/премії.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

Ознайомитися із:

- Додатком № 9. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Значення коефіцієнтів PD та LGD за активними банківськими операціями;
- Додатком № 5. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Значення коефіцієнта кредитної конверсії (CCF) залежно від виду фінансового зобов'язання.

Посилання: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n652>

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

II. Загальні підходи та принципи до визначення кредитного ризику за активами

35. Банк здійснює розрахунок розміру кредитного ризику за активами на груповій основі за такою формулою:

$$CR_{\text{груп}} = \sum_{m=1}^n EAD_m \times PD_{\text{груп}} \times LGD_{\text{груп}}$$

де $CR_{\text{груп}}$ - розмір кредитного ризику за групою фінансових активів;

n - загальна кількість кредитів у групі фінансових активів;

m - порядковий номер кредиту в групі фінансових активів;

EAD - експозиція під ризиком на дату оцінки;

$PD_{\text{груп}}$ - коефіцієнт імовірності дефолту боржників/контрагентів, включених до групи фінансових активів, визначений банком згідно з вимогами цього Положення;

$LGD_{\text{груп}}$ - коефіцієнт, що відповідає рівню збитків за групою фінансових активів у разі дефолту.

Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»

II. Загальні підходи та принципи до визначення кредитного ризику за активами

35¹. Банк здійснює розрахунок розміру кредитного ризику за спрощеним підходом за активами боржника - юридичної особи, боржника - фізичної особи за такою формулою:

$$CR_{\text{спрощ}} = PD_{\text{спрощ}} \times LGD_{\text{спрощ}} \times EAD$$

де $CR_{\text{спрощ}}$ - розмір кредитного ризику за активом за спрощеним підходом;

$PD_{\text{спрощ}}$ - коефіцієнт імовірності дефолту боржників/контрагентів, визначений банком згідно з вимогами цього Положення;

$LGD_{\text{спрощ}}$ - коефіцієнт, що відповідає рівню збитків за активом у разі дефолту, визначений згідно з вимогами цього Положення;

EAD - експозиція під ризиком за активом на дату оцінки.

5 Інвестиційна діяльність банків

Інвестиції – це частина фінансових ресурсів у формі їх довгострокових вкладень (капіталу).

Банківські інвестиції – вкладення коштів банків у нерухоме та рухоме майно, інтелектуальні цінності, цінні папери з метою одержання прибутку.

Закон України «Про інвестиційну діяльність»

(від 18.09.1991 № 1560-XII, у ред. від 10.10.2022)

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Інвестиції

Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект.

Інвестиції, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, здійснюються у формі капітальних вкладень.

Закон України «Про інвестиційну діяльність»

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Інвестиційна діяльність.

1. Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

3. Інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей.

Закон України «Про інвестиційну діяльність»

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 4. Об'єкти інвестиційної діяльності

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Закон України «Про інвестиційну діяльність»

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 5. Суб'єкти інвестиційної діяльності

- Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності** можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.
- Інвестори** – суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.
- Учасниками інвестиційної діяльності** можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

Закон України «Про інвестиційну діяльність»

II. ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 7. Права суб'єктів інвестиційної діяльності

- 1. Всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавчими актами України.**
- 2. Інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучає для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів.**
- 3. За рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом. Взаємовідносини при такій передачі прав регулюються ними самостійно на основі договорів.**

Види банківських інвестицій:

<i>Критерії</i>	<i>Ознаки</i>
За об'єктом	Капітальні Фінансові
За метою вкладення	Прямі Портфельні
За участю інвестора	Прямі Непрямі
За цілями застосування	Реінвестиції Нетто-інвестиції
За походженням інвестованого капіталу	Державні Приватні Змішані Вітчизняні Закордонні.

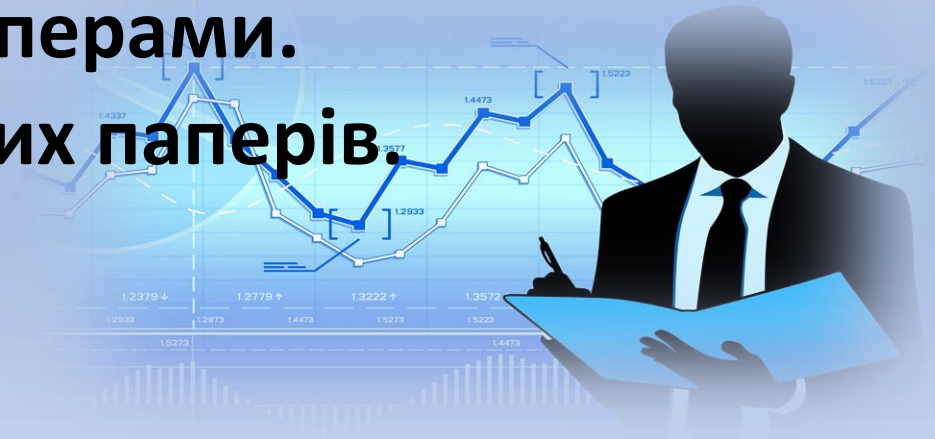
Інвестиційна діяльність комерційних банків – позикові й інвестиційні операції, які дозволяють кредитним установам з обороту своїх ресурсів отримувати прибуток.

Основні цілі банківських інвестицій:

- **отримання доходу;**
- **диверсифікація активних операцій;**
- **розширення джерел отримання додаткових доходів;**
- **збереження капіталу і забезпечення його приросту на основі росту курсової вартості цінних паперів;**
- **регулювання та забезпечення ліквідності банку.**

Основні етапи інвестиційної діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів:

1. Розробка інвестиційної політики банку.
2. Аналіз цінних паперів.
3. Формування банківського портфеля цінних паперів.
4. Моніторинг портфеля цінних паперів.
5. Формування резервів на відшкодування можливих збитків за операціями з цінними паперами.
6. Оцінка ефективності портфеля цінних паперів.

Фінансовий аналіз для визначення об'єктів вкладення грошових ресурсів передбачає використання фундаментального або технічного методів.

Фундаментальний аналіз – метод прогнозування майбутніх змін цін акцій на підставі економічних, політичних та інших чинників, які чинитимуть вплив на попит і пропозицію цінних паперів.

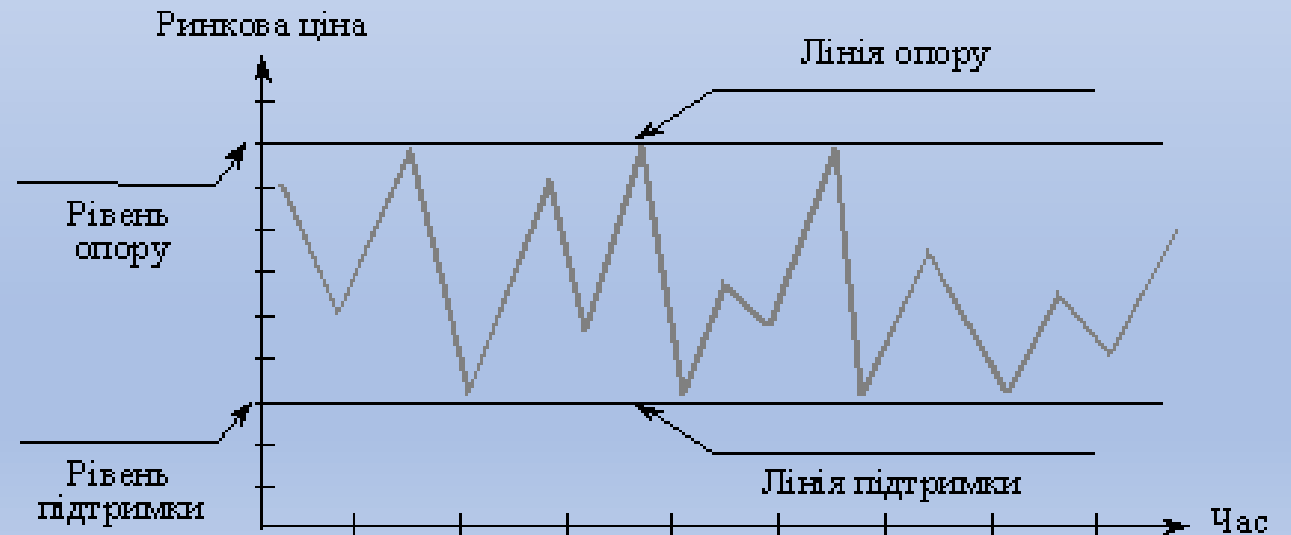
Основні рівні фундаментального аналізу:

- макроекономічний – аналіз економіки країни;
- регіональний – аналіз регіонів та областей країни;
- галузевий – аналіз галузей економіки;
- мікроекономічний – аналіз підприємства.

Технічний аналіз – дослідження динаміки ринку з метою прогнозування майбутнього напрямку руху цін, орієнтоване на прийняття інвестиційних рішень.

Форми надання даних в технічному аналізі:

- таблицна,
- аналітична,
- графічна.

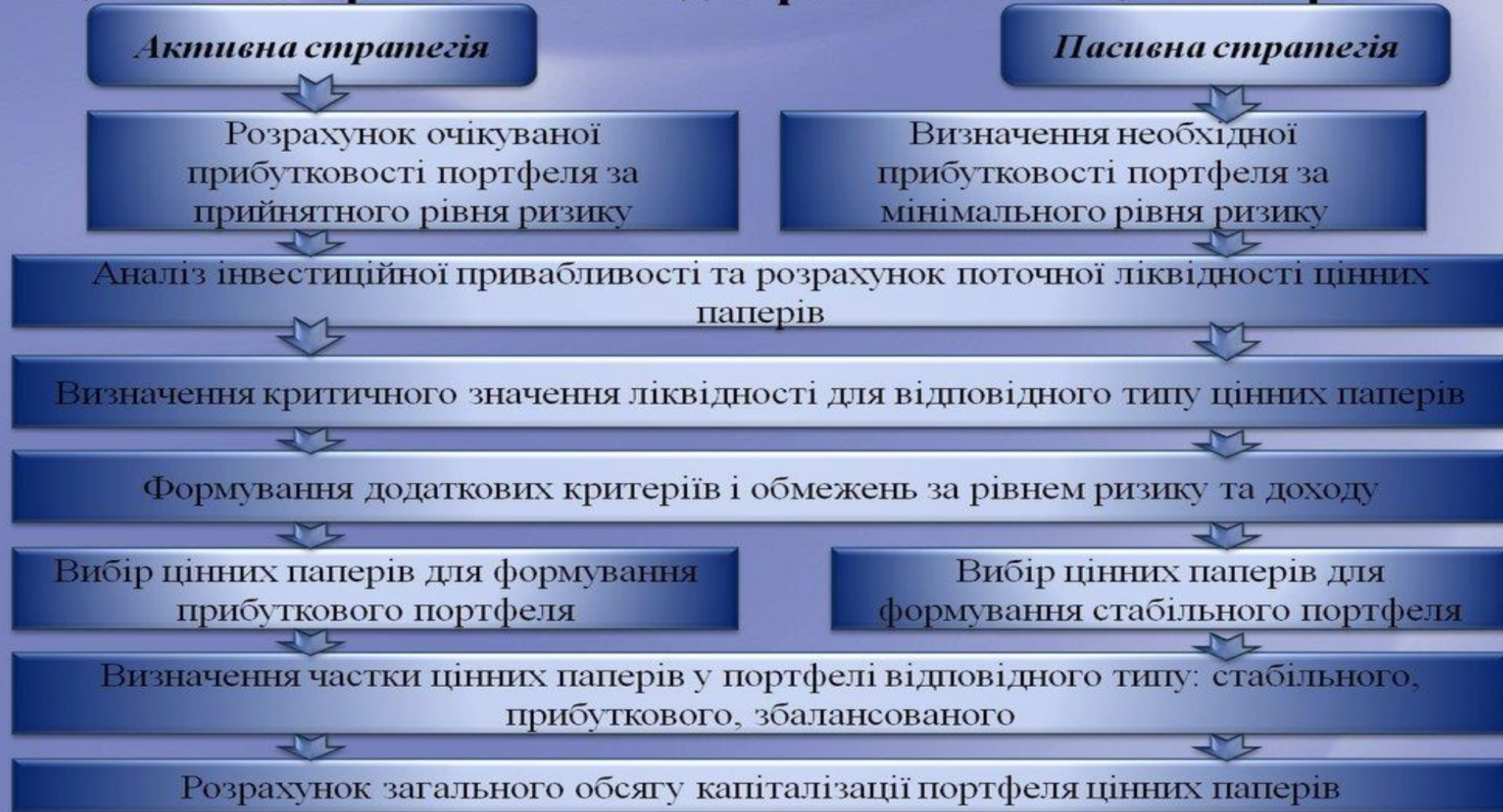

Основні види інвестиційної політики банків:

- **агресивна (активна)**: надається перевага цінним паперам із великим ступенем ризику, але із значною потенційною дохідністю (акції);
- **консервативна (пасивна)**: значну частину інвестицій займають вклади в облігації та інші короткострокові боргові зобов'язання, що призводить до зменшення ризику, підвищення ліквідності, але до зменшення дохідності.

Основні етапи формування відповідного типу портфеля цінних паперів залежно від обраної інвестиційної стратегії

Тема 7. Фінансовий аналіз діяльності комерційних банків

Джерела:

Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник.- Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. - 580 с.

Конспект лекцій з навчальної дисципліни аналіз банківської діяльності. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Лівів. 2017. 21 с.

Герасимович А. Аналіз банківської діяльності. URL: [//ea.ptngu.com/html/lec/lec1-1.html](http://ea.ptngu.com/html/lec/lec1-1.html)

ПЛАН

1. Аналіз в управлінні комерційним банком.
2. Аналіз балансу банку.
3. Аналіз доходів і витрат банку.
4. Аналіз фінансових результатів і рентабельності банку.
5. Аналіз ліквідності, фінансової стійкості і надійності банку.
6. Аналіз банківських ризиків.

1 Аналіз в управлінні комерційним банком

Термін «аналіз» походить від грецького слова «analysis», що в перекладі означає «розділяю», «розчленовую».

Аналіз являє собою розчленовування явища або предмета на складові для вивчення їх як частин цілого.

Аналіз діяльності банків – це комплексне вивчення комерційної або іншої діяльності окремих банків, їх угруповань або банківської системи в цілому, яке полягає в пошуку необхідної інформації, її обробці та економічній інтерпретації отриманих результатів з метою прийняття управлінських рішень.

Об'єкт дослідження – конкретні банківські установи, їх філії або підрозділи.

Предмет дослідження – діяльність комерційного банку та окремі її напрямки (кредитні, валютні операції, розрахунково-касове обслуговування, операції з цінними паперами).

Суб'єктами аналізу є як самі комерційні банки, так і інші кредитні установи, а саме: НБУ, банки-кореспонденти, реальні та потенційні клієнти, аудиторські фірми, податкові органи, місцеві та центральні органи влади.

Основні предмети аналізу банківської діяльності:

- 1) фінансово-економічна ситуація у країні;
- 2) заходи щодо формування капіталу банку та його структура;
- 3) якість активів (кількісний і якісний аналізи структури кредитно-інвестиційного портфеля банку);
- 4) показники прибутковості функціонування банку, що дають змогу судити про ефективність його роботи;
- 5) темпи зростання банку;
- 6) показники ліквідності й платоспроможності банку, які характеризують його фінансову стійкість;
- 7) показники економічних нормативів.

ФУНКЦІЇ АНАЛІЗУ:

- наукове обґрунтування поточних і перспективних планів;
- контроль за виконанням планів і управлінських рішень під час проведення активно-пасивних операцій;
- пошук резервів підвищення ефективності функціонування банку;
- оцінка результатів діяльності банку;
- розроблення заходів щодо використання виявлених резервів.

Принципи аналітичного дослідження:

1. Урахування специфіки.
2. Науковий характер.
3. Комплексність.
4. Системного підхід.
5. Об'єктивність, конкретність, точність.
6. Дієвість.
7. Плановість.
8. Систематичність.
8. Оперативність.
9. Демократизм.

Основні методи та прийоми аналізу банківської діяльності:

1. Метод порівняння.
2. Метод використання абсолютних і відносних показників.
3. Метод групувань.
4. Балансовий метод.
5. Горизонтальний (динамічний) метод.
6. Вертикальний (структурний) метод.
7. Портфельний метод.
8. Графічний метод.
9. Метод табличного відображення аналітичних даних.
10. Моделювання.
11. Статистичні методи (кластерний аналіз).
12. Кореляційно-регресивний метод.
13. Експертні методи.
14. Методи політичного впливу.

МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ:

Дескриптивні моделі.

- моделі, які носять описовий характер і засновані на використанні інформації бухгалтерської звітності; до них відносять складання форм звітності стосовно фінансових ресурсів банку, надання звітності щодо них в різних аналітичних розрізах, їх вертикальний та горизонтальний аналіз, а також аналіз із використанням аналітичних коефіцієнтів.

Нормативні моделі.

- моделі, які встановлюють нормативи показників фінансових ресурсів банку та аналізу відхилень фактичних даних від цих нормативів.
- нормативи, встановлені державними органами (НБУ – нормативи капіталу);
- нормативи, встановлені на основі загальної економічної практики (нормативне значення співвідношення міжбанківських кредитів банку та його загальних зобов'язань тощо);
- нормативи банку для внутрішнього використання.

Економічні нормативи для регулювання діяльності банків

Нормативи банківського капіталу: мінімального розміру банківського регулятивного капіталу Н1 0,5 (0,2) млрд. грн.; адекватності (достатності) регулятивного капіталу Н2 не менше 10%; достатності основного капіталу Н3 не менше 7%.

Нормативи банківської ліквідності: миттєвої ліквідності Н4 не менше 20%; поточної ліквідності Н5 не менше 40%; короткострокової ліквідності Н6 не менше 60%.

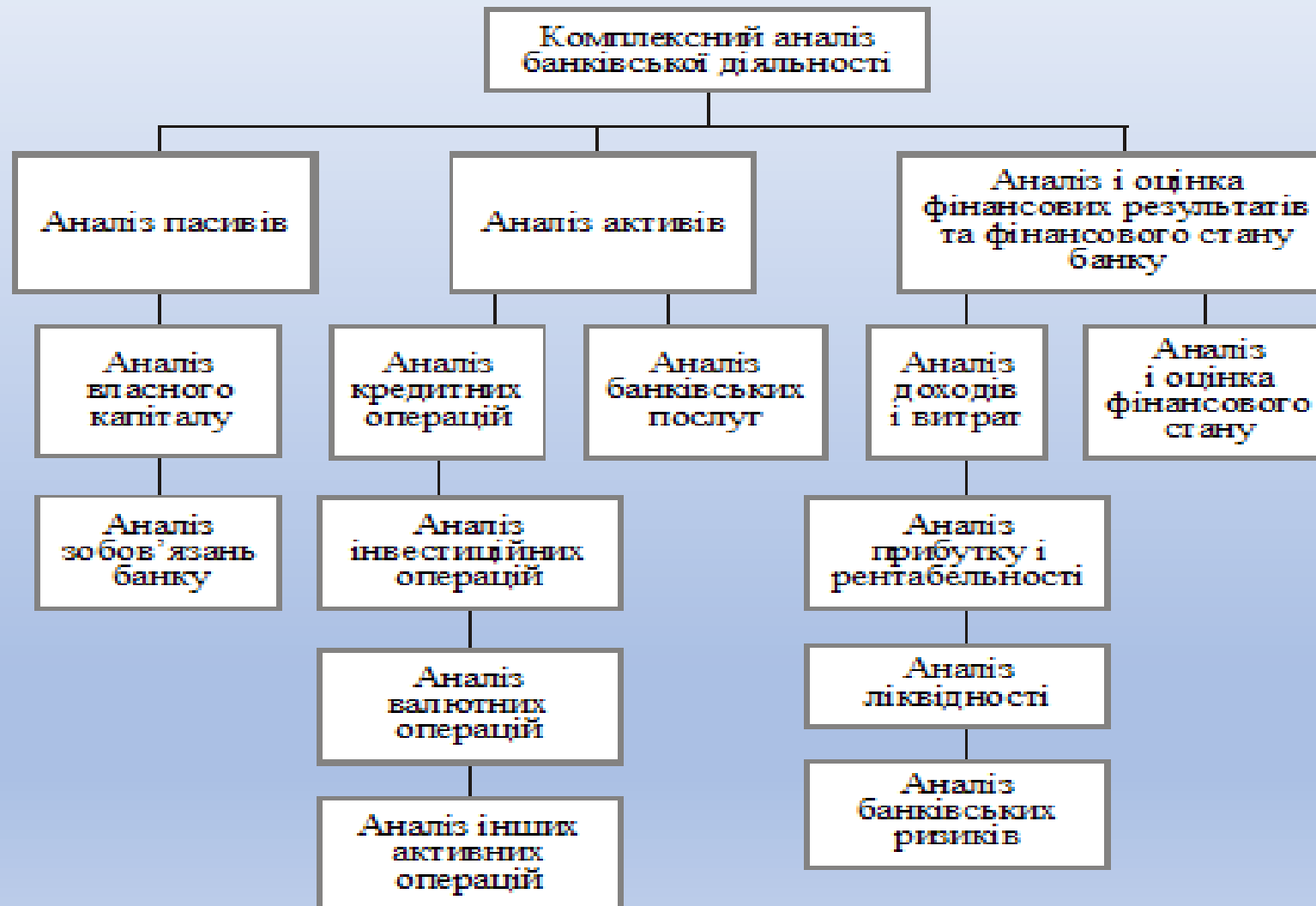
Нормативи банківського кредитного ризику: максимального розміру ризику на кожного контрагента Н7 не більше 25%; великих кредитних ризиків банку Н8 не більше 8-кратного розміру регулятивного банківського капіталу; максимального розміру банківського кредитного ризику по операціях з пов'язаними особами Н9 не більше 25%.

Нормативи банківського інвестування: в цінні папери за кожною банківською установою Н11 не більше 15%; загальної суми інвестування Н12 не більше 60%.

Види аналізу банківської діяльності

Система комплексного аналізу банківської діяльності сучасного комерційного банку

2 Аналіз балансу банку

Баланс комерційного банку – звіт про фінансовий стан банку, його активи, пасиви та власний капітал у грошовому виразі на певну дату.

За даними балансу здійснюється контроль:

- за формуванням і розміщенням грошових ресурсів,
- за станом кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій, включаючи операції з цінними паперами.

Аналіз балансу – аналіз фінансового стану підприємства (банку).

Фінансовий стан – наявність економічних ресурсів, що належать банку, і весь капітал, за рахунок чого вони створюються.

Переглянути фінансову звітність Приватбанку за посиланнями:

https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf?_gl=1*12oszk6*_ga*NDgyNTU5MzUzLjE3MDIzODk3MDE.*_ga_C7N2L9YCQ9*MTcwMzQzMTUzOS42LjEuMTcwMzQzMTU1MC40OS4wLjA.

https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_25052023_MainForms-2_signed_all.pdf

Бухгалтерський баланс

Узагальнену та згруповану у відповідному порядку інформацію отримують за допомогою *бухгалтерського балансу*, який є одним з основних фінансових документів підприємства.

Бухгалтерський баланс підприємства (від фр. balance — ваги) — зведена таблиця, що відбиває в грошовій формі стан, розміщення, використання та джерела засобів підприємства.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2022	31 грудня 2021
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	96 380	52 835
Кредити та аванси банкам	7	103 837	26 243
Кредити та аванси клієнтам	8	68 084	68 218
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		239 752	222 277
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	95 716	93 096
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	143 920	129 074
- за амортизованою собівартістю	9	116	107
Поточні податкові активи	25	9 079	9 978
Відстрочені податкові активи	25	1 100	-
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інвестиційна нерухомість	10	2 155	1 989
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 389	1 288
Основні засоби	11	5 228	6 074
Інші фінансові активи	12	4 309	2 644
Інші нефінансові активи	13	9 189	9 713

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Кошти банків		-	3
Кошти клієнтів	14	471 970	325 303
Інші залучені кошти	15	128	-
Відстрочені податкові зобов'язання	25	-	159
Інші фінансові зобов'язання	16	2 634	3 770
Забезпечення у т.ч.:	17	5 804	3 651
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 280	373
- інше забезпечення		4 524	3 278
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 271	1 795

Загальна сума зобов'язань	482 807	334 681

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід	19	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Інші резерви	9, 11	(15 168)	(4 091)
Резерви та інші фонди банку	19	11 449	9 696
Накопичений дефіцит		(156 749)	(157 247)

Загальна сума власного капіталу	57 789	66 615

Загальна сума власного капіталу та зобов'язань	540 596	401 296

Структура активів та пасивів подаються у балансі в порядку зменшення їх ліквідності.

Активи балансу за ступенем ліквідності поділяються на:

- а) «первинні резерви»:** касові (готівка, кореспондентський рахунок у НБУ), кошти на рахунках в інших комерційних банках;
- б) «вторинні резерви»:** вкладення коштів у цінні папери, виписані першокласними кредитоспроможними позичальниками комерційні векселі, довгострокові цінні папери урядових організацій, місцевих органів влади тощо;
- в) малоліквідні вкладення:** кредити, видані підприємствам, організаціям, індивідуальним позичальникам, іншим комерційним банкам (є ризик можливого несвоєчасного погашення і неперетворення в першокласні ліквідні засоби);
- г) капіталовкладення:** інвестування коштів у рухоме і нерухоме майно, створення філій, спільних підприємств тощо.

Аналіз активів банку методом коефіцієнтів:

- питома вага високоліквідних активів у чистих (чисті активи = активи - зобов'язання)

Дозволяє оцінити ризикованість та дохідність активів. Оптимальне значення 0,1-0,15. В окремих країнах за умови існування розвиненого фінансового ринку 0,03-0,1;

- питома вага ліквідних активів у чистих

Оптимальне значення 0,15-0,2. В окремих країнах за умови існування розвиненого фінансового ринку 0,1;

- співвідношення високоліквідних та робочих активів (робочі активи - активи, що приносять банку дохід: кошти на кореспондентських рахунках, у касі, вклади в майно, цінні папери, розміщені в банках, видані кредити)

Дозволяє оцінити достатність ліквідних активів для покриття ризиків від дохідних вкладень. Оптимальне значення 0,2;

Аналіз активів банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнт працездатності активів:

Робочі активи / Чисті активи

Характеризує міру використання наявних ресурсів для отримання доходу.
Рекомендоване значення становить 0,8-0,85 в стабільних умовах фінансових ринків;

- коефіцієнт кредитної експансії 1:

Кредитний портфель / Чисті активи

Показує, яка частка активів спрямовується на кредитування. Агресивна кредитна політика - більше 0,5; оптимальна - 0,3-0,5; стримана - менше 0,3;

- коефіцієнт кредитної експансії 2:

Кредитний портфель / Кошти клієнтів

Показує, яка частка клієнтських коштів спрямована на кредитування. Агресивна кредитна політика - більше 0,8-1,2; оптимальна - 0,5-0,8; стримана - менше 0,5;

Аналіз активів банку методом коефіцієнтів:

- мультиплікатор банківського капіталу:

Загальні активи / Власний капітал

Оптимальне значення 5-10. Чим більший показник, тим активнішу політику з залучення та розміщення коштів проводить банк;

- співвідношення капіталу та іммобілізації:

Власний капітал / Іммобілізація

Оптимальне значення більше 1. Якщо менше 1, то це означає вкладення строкових коштів клієнтів у безстрокові активи, що негативно відіб'ється на ліквідності (можливо платоспроможності) та доходності банку;

Аналіз активів банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнт кредитної активності банку:

$$K_{ка} = КП / А,$$

де КП – кредитний портфель банку; А – загальна сума активів банку;

Характеризує ступінь активності кредитної політики банку. Згідно міжнародних стандартів, при значенні показника більше 65%, політика банку у сфері кредитування визнається дуже ризиковою;

- коефіцієнт списання:

$$K_{ск} = K_{сп} / КП,$$

де $K_{сп}$ – сума коштів, списаних з резервів на покриття збитків за кредитними операціями;

Характеризує процент списаних кредитів. Рекомендоване значення $\leq 1,5\%$.

Аналіз власного капіталу банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнти достатності власного капіталу:

$$K1 = (BK / ЗК) \times 100\%,$$

$$K2 = (BK / П) \times 100\%,$$

$$K3 = (BK / А) \times 100\%,$$

$$K4 = (BK / РобА) \times 100\%,$$

$$K5 = (BK / РизА) \times 100\%,$$

де BK – власний капітал; ЗК – залучений капітал; П – пасиви;
А – активи; РобА – робочі активи; РизА – ризикові активи;

Аналіз власного капіталу банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнт (*норматив*) адекватності (платоспроможності) власного регулятивного капіталу:

$$K6 = (РВК / (А \times Р)) \times 100\%,$$

де РВК – регулятивний власний капітал;

А – сумарні активи;

Р – показник ризикованості активів.

$K6 \geq 15\%$ (протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії)),
 $\geq 12\%$ (протягом наступних 12 місяців),
 $\geq 10\%$ (надалі);

Аналіз власного капіталу банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнт (*норматив*) адекватності (платоспроможності) власного регулятивного капіталу:

$$K7 = (РВК / АР) \times 100\%, \quad K7 \geq 4\%$$

де РВК – регулятивний власний капітал (або основний власний капітал банку (капітал 1-го рівня));

АР – загальні активи банку, зменшені на створені відповідні резерви.

Аналіз власного капіталу банку методом коефіцієнтів:

- коефіцієнт залежності банку від його засновників (акціонерів, учасників):

$$K8 = (СК / ВК) \times 100\%,$$

де СК – сплачений статутний капітал банку;

- коефіцієнт захищеності власного капіталу:

$$K9 = (ОЗ / ВК) \times 100\%,$$

$$K9 \leq 25\%$$

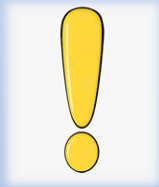
де ОЗ – основні засоби;

Аналіз власного капіталу банку методом коефіцієнтів:

- мультиплікатор капіталу (фінансовий важіль):

$$МК = (А / ВК) \times 100\%.$$

Розрахунок рівня фінансового важеля:

$$ЕФВ = (1 - СОП) \times (ЕР - СРСВ) \times \frac{ПК}{ВК},$$

де ЕФВ – ефект фінансового важеля; ЕР – економічна рентабельність;
СРСВ – середня розрахункова ставка відсотку за позиковий капітал;
ПК – позиковий капітал; ВК – власний капітал; СОП – ставка податку на прибуток.

Аналіз зобов'язань банку

Аналіз передбачає дослідження змін зобов'язань банку в динаміці і у структурі.

Структура може бути проаналізована:

- за джерелами формування;
- за групами клієнтів;
- за термінами.

Далі досліджуються видатки по Формуванню ресурсної бази банку.

Вартість кожного виду ресурсів:

Витрати на придбання ресурсів

Середньорічні залишки

Коефіцієнтний аналіз зобов'язань банку:

- коефіцієнт оборотності строкових депозитів:

$$\text{Код} = \text{До} / \text{Зсер},$$

де До – дебетовий оборот за період;

Зсер – середні залишки строкових депозитів за період;

- коефіцієнт осідання коштів на вкладах:

$$\text{Кок} = (\text{Зк} - \text{Зп}) / \text{Нвкл}, \quad \text{Кок} \rightarrow \max$$

де Зк, Зп – відповідно залишок вкладів на кінець та початок періоду;

Нвкл – надходження вкладів за період;

Коефіцієнтний аналіз зобов'язань банку:

- коефіцієнт нестабільності депозитів:

$$K_{нд} = D_o / Z_{сер},$$

$$K_{нд} \leq 10\%$$

де D_o – обсяг достроково вилучених строкових депозитів за період;

- коефіцієнт диверсифікації депозитів:

$$K_{ок} = ВД / СД,$$

де $ВД$ – сума великих строкових депозитів на певну дату;

$СД$ – загальна сума строкових депозитів на певну дату;

Коефіцієнтний аналіз зобов'язань банку:

- частка МБК у загальному обсязі зобов'язань банку:

$$K_{мбк} = МБК / З, \quad 25\% \leq K_{мбк} \leq 40\%$$

де МБК – отримані міжбанківські кредити; З – зобов'язання банку;

- коефіцієнт плинності клієнтів: $K_{пк} = Пз / Пзаг,$
- коефіцієнт залучення клієнтів: $K_{пк} = Пв / Пзаг,$

де Пз – кількість закритих рахунків за період; Пв – кількість відкритих рахунків за період; Пзаг – загальна кількість рахунків за період.

3 Аналіз доходів і витрат банку

Доходи банку – загальна сума грошових коштів, що надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг.

Витрати банку – загальна сума грошових коштів, що витрачаються банком у процесі здійснення діяльності щодо залучення коштів та інших видів діяльності.

Доходи і витрати виникають за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю банку.

Доходи і витрати з операційної діяльності банку:

- процентні;**
- комісійні;**
- прибутки (збитки) від торговельних операцій;**
- дохід у вигляді дивідендів;**
- витрати на формування спеціальних резервів банку;**
- доходи від повернення раніше списаних активів;**
- інші операційні доходи і витрати;**
- загальні адміністративні витрати;**
- податок на прибуток.**

Доходи і витрати з *інвестиційної діяльності* банку:

- доходи (витрати) за операціями з реалізації (придбання) інвестиційних цінних паперів;
- доходи (витрати) за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;
- доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів.

Доходи і витрати з *фінансової діяльності* банку:

- доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- доходи (витрати) за субординованим боргом;
- дивіденди, що сплачені протягом звітного періоду;
- доходи за результатами випуску інструментів власного капіталу.

Коефіцієнтний аналіз доходів (дохідності) банку:

- коефіцієнт дохідності активів:

$$K_d(A) = D : A,$$

- коефіцієнт дохідності продуктивних (дохідних) активів:

$$K_d(A_d) = D : A_d,$$

- коефіцієнт операційної дохідності: $K_{опд}(A_d) = D_{оп} : A_d,$

- коефіцієнт неопераційної дохідності: $K_{нопд}(A_d) = D_{ноп} : A_d,$

де D , $D_{оп}$, $D_{ноп}$ – відповідно сукупні доходи, доходи від операційної і неопераційної діяльності; A , A_d – відповідно загальні і дохідні активи;

Коефіцієнтний аналіз витрат банку:

- коефіцієнт витрат на 1 грн активів: $K_v(A) = B : A,$
- коефіцієнт витрат на 1 грн дохідних активів: $K_v(A_d) = B : A_d,$
- коефіцієнт операційних витрат на 1 грн дохідних активів:

$$K_{opv}(A_d) = B_{op} : A_d,$$

- коефіцієнт неопераційних витрат на 1 грн дохідних активів:

$$K_{nopv}(A_d) = B_{nop} : A_d,$$

де B, B_{op}, B_{nop} – відповідно сукупні витрати, витрати операційної і неопераційної діяльності.

4 Аналіз фінансових результатів і рентабельності банку

Фінансовий результат діяльності банку є одним з найважливіших показників його функціонування.

Він характеризує фінансову стійкість і надійність комерційного банку, забезпечує створення резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва, розвиток та вдосконалення діяльності банку.

Основні підходи до визначення сутності фінансового результату:

- як різниця між загальною вартістю майна та сумою його зобов'язань і додаткових внесків власників за звітний період (чисті активи підприємства);**
- як приріст власного капіталу за звітний період;**
- як різниця між доходами та витратами діяльності.**

У сучасних економічних умовах саме третій підхід для дослідження фінансових результатів банківської діяльності є пріоритетним, оскільки дає змогу виявити фактори впливу на фінансовий результат.

Аналіз прибутковості банку здійснюється за допомогою таких показників:

Коефіцієнтний аналіз рентабельності банку:

- рентабельність активів (ROA) і робочих активів (ROAроб) :

$$ROA = (NP / A) \times 100\%, \quad ROA \geq 15\%$$

$$ROA_{роб} = (NP / P_{обА}) \times 100\%,$$

де NP – чистий прибуток (після оподаткування);

- рентабельність власного (ROE) і статутного капіталу (ROEск) :

$$ROE = (NP / BK) \times 100\%, \quad ROE_{ск} = (NP / CK) \times 100\%,$$

$$ROE = ROA \times (A / BK) = ROA \times MK;$$

Коефіцієнтний аналіз рентабельності банку:

- рентабельність витрат банку:

$$R_v = P / B,$$

де P, B – відповідно прибуток і витрати банку;

- рентабельність доходів:

$$R_d = (P_{\text{доп}} / D) \times 100\%,$$

де P_{доп}, D – відповідно прибуток до оподаткування і доходи банку;
Оптимальне значення цього показника 7-8%

Коефіцієнтний аналіз рентабельності банку:

- чиста процентна маржа:

$$\text{ЧПМ} = \frac{\text{Доходи від процентів} - \text{Витрати на проценти}}{\text{Активи}}$$

Оптимальне значення цього показника 4,50%

- чистий спред:

$$\text{ЧС} = \frac{\text{Проценти отримані}}{\text{Позики}} - \frac{\text{Проценти сплачені}}{\text{Депозити}},$$

Оптимальне значення цього показника 1,25%

Коефіцієнтний аналіз рентабельності банку:

- маржа прибутку:

$$NIM = NP / P_{доп},$$

дозволяє визначити ефективність податкового менеджменту в банку.

МАРЖА

Факторний аналіз рентабельності власного капіталу – передбачає дослідження впливу власного капіталу на прибуток банку шляхом декомпозиційного аналізу, тобто за допомогою формули Дюпона.

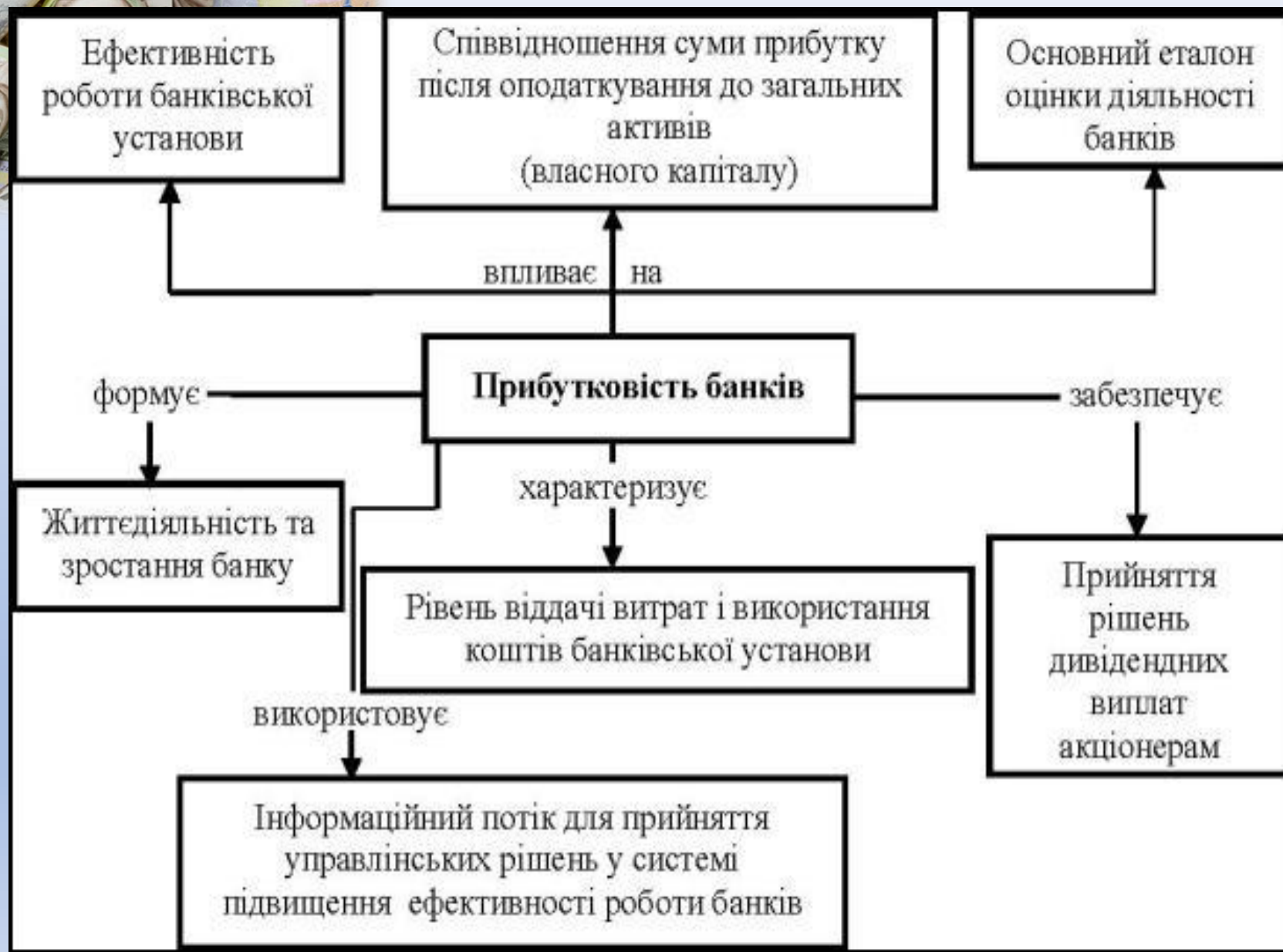
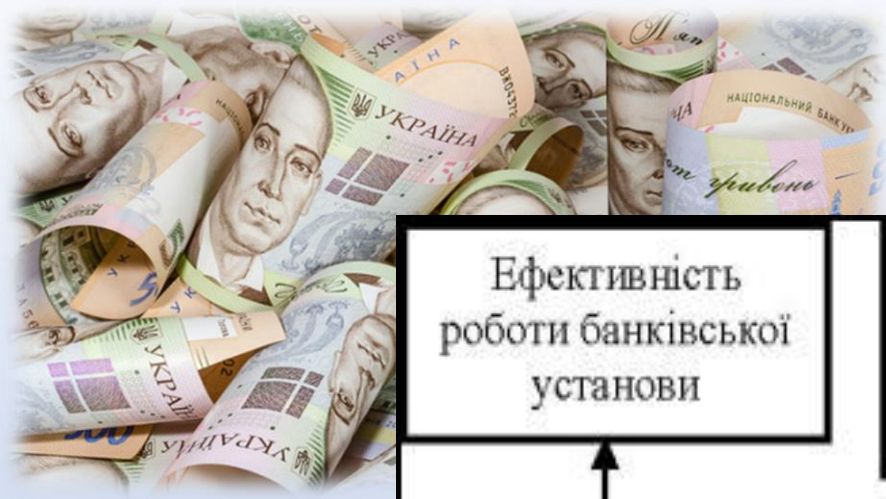

де ROA – прибутковість активів; ROE – прибутковість власного капіталу;
EA – дохідність активів; $NIM = NP / P_{доп}$ – маржа прибутку; $MK = ROA / ROE$ – мультиплікатор капіталу.

МОДЕЛЬ ДЮПОНА:

$$\begin{aligned}
 ROE &= (NP / BK) \times 100\% \times \frac{A}{A} \times \frac{D}{D} \times \frac{P_{\text{доп}}}{P_{\text{доп}}} = \frac{NP}{P_{\text{доп}}} \times \frac{P_{\text{доп}}}{D} \times \frac{D}{A} \times \frac{A}{BK} = \\
 &= NIM \times EA \times R_d \times MK,
 \end{aligned}$$

де *ROE* – прибутковість власного капіталу; *NP* – чистий прибуток; *BK* – власний капітал; *A* – активи; *D* – сукупні доходи; *P_{доп}* – прибуток до оподаткування; *NIM* = *NP* / *P_{доп}* – маржа прибутку; *R_д* = *P_{доп}* / *D* – прибутковість доходів; *EA* = *D* / *A* – дохідність активів; *MK* = *A* / *BK* – мультиплікатор капіталу.

5 Аналіз ліквідності, фінансової стійкості і надійності банку

Ліквідність банку – здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається *збалансованістю між строками і сумами* погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів.

Платоспроможність відображає здатність банку своєчасно та у повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торгових, кредитних або інших операцій грошового характеру.

Ліквідність активів – їх здатність перетворюватися на гроші.

У міру здатності активів перетворюватися на гроші їх поділяють на:

- ВИСОКОЛІКВІДНІ;
- ЛІКВІДНІ (перетворюються у гроші протягом найближчих 30 днів);
- активи середньострокової ліквідності (від 30 до 180 днів);
- активи довгострокової ліквідності (понад 180 днів);
- неліквідні активи.

1. Частка грошових коштів у сукупних активах.
2. Середньозважена величина всіх виданих кредитів і зданих в оренду активів: невисоке значення оцінюється позитивно. Середнє значення для західних банків - близько 55%.
3. Відношення тимчасових інвестицій до активів. Середнє значення для західних банків - 15-20%.
4. Відношення суми резервного фонду та всіх видів створюваних банком резервів до неліквідних активів.
5. Відношення довгострокових вкладень до резервних фондів.
6. Відношення ринкової (справедливої) ціни цінних паперів до їх балансової вартості (або ціни придбання) - характеризує ліквідність активів, що мають ринкову вартість і ступінь її зміни.

Капітальна стійкість банку – обсяг власного капіталу, що забезпечує суму коштів, яку в разі потреби можна використати для повернення депозитів і формування резерву для погашення непередбачуваних збитків чи боргів.

Комерційна стійкість банку – відображає:

- рівень зв'язків банку з іншими суб'єктами;
- розвиненість і міцність взаємовідносин з державою;
- інтегрованість у систему міжбанківських відносин;
- якість співробітництва з кредиторами, дебіторами, клієнтами та вкладниками;
- залежність банківської сфери від стану економіки загалом;
- зв'язок між обсягом грошового капіталу банку та його реальним капіталом;
- концентрацією частки активів і приватних вкладів у розпорядженні однієї фінансово-кредитної установи.

Організаційна стійкість банку – визначається наявністю функціонально-технічної документації, що регламентує всі аспекти діяльності банку, які стосуються як організаційної структури, так і специфічних банківських операцій.

Функціональна стійкість банку – залежить від рівня спеціалізації банку в обмеженому колі послуг і продуктів, що дає змогу спеціалізованому банку раціональніше та ефективніше управляти власними та залученими коштами, а також від універсалізації банку..

Фінансова стійкість банку – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю.

Види фінансової стійкості банку за стабільністю його роботи:

нормальна стійкість - характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю;

нестійкий фінансовий стан - характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо;

кризовий фінансовий стан - який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо.

ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ:

- співвідношення регулятивного капіталу та зважених за ризиком активів (H2);
- співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня та зважених за ризиком активів;
- співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів та капіталу;
- співвідношення недіючих кредитів та сукупних валових кредитів;
- норма прибутку на активи;
- норма прибутку на капітал;
- співвідношення процентної маржі та валового доходу;
- співвідношення непроцентних витрат і валового доходу;
- співвідношення ліквідних активів та сукупних активів;
- співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань (H6);
- співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті та капіталу.

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ:

X1 – коефіцієнт надійності: $\text{Власний капітал} / \text{Залучені кошти}$

X2 – коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів:
 $\text{Власний капітал} / \text{Загальні активи}$

X3 – коефіцієнт концентрації власного капіталу: $\text{Капітал} / \text{Активи}$

X4 – співвідношення капіталу до депозитів: $\text{Капітал} / \text{Депозити}$

X5 – коефіцієнт, що показує рівень депозитів у зобов'язаннях:
 $\text{Депозити} / \text{Зобов'язання}$

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ:

X6 – коефіцієнт кредитної активності:

Кредитні вкладення / Загальні активи

X7 – коефіцієнт миттєвої ліквідності: (Сума коштів на кореспондентському рахунку та в касі) / Поточні рахунки банку

X8 – коефіцієнт співвідношення високоліквідних та загальних активів: (Готівка + банківські метали + кошти в НБУ + Цінні папери + Кредити в інших банках) / Загальні активи

X9 – коефіцієнт платоспроможності:
Власний капітал /Активи, зважені на ризик.

Фінансова стійкість банку залежить від факторів:

◆ зовнішні фактори:

**стійкість національної валюти;
упорядкованість державних фінансів, бюджетний дефіцит;
рівень інфляції;
довіра громадян до кредитно-фінансової системи країни;
обсяги відпливу капіталу за кордон;
інвестиційний клімат за наявності джерел для довгострокового кредитування.**

◆ внутрішні фактори:

**якість менеджменту;
кредитна та дисконтна політика і стратегія банку;
банківський маркетинг;
дотриманням існуючих економічних нормативів НБУ та чинного законодавства тощо.**

Надійність банку визначається як:

фінансова стійкість,
стабільність,
ліквідність,
платоспроможність,
конкурентоспроможність.

6 Аналіз банківських ризиків

Банківський ризик – це ймовірність зниження доходів, втрати банком частини свого прибутку, виникнення збитків або здійснення додаткових витрат у результаті здійснення фінансових операцій.

Класифікація ризиків за наслідками:

- 1) **припустимий ризик** (загроза втрати прибутку, збитки не перевищують розмір очікуваного прибутку);
- 2) **критичний ризик** (загроза втрати доходу, збитки перевищують очікуваний прибуток);
- 3) **катастрофічний ризик** (виникає неплатоспроможність, збитки можуть дорівнювати активам).

Ризики, притаманні сучасній банківській систем

Фінансові ризики

- кредитний ризик
- операційний ризик
- валютний ризик
- ринковий ризик
- ризик ліквідності

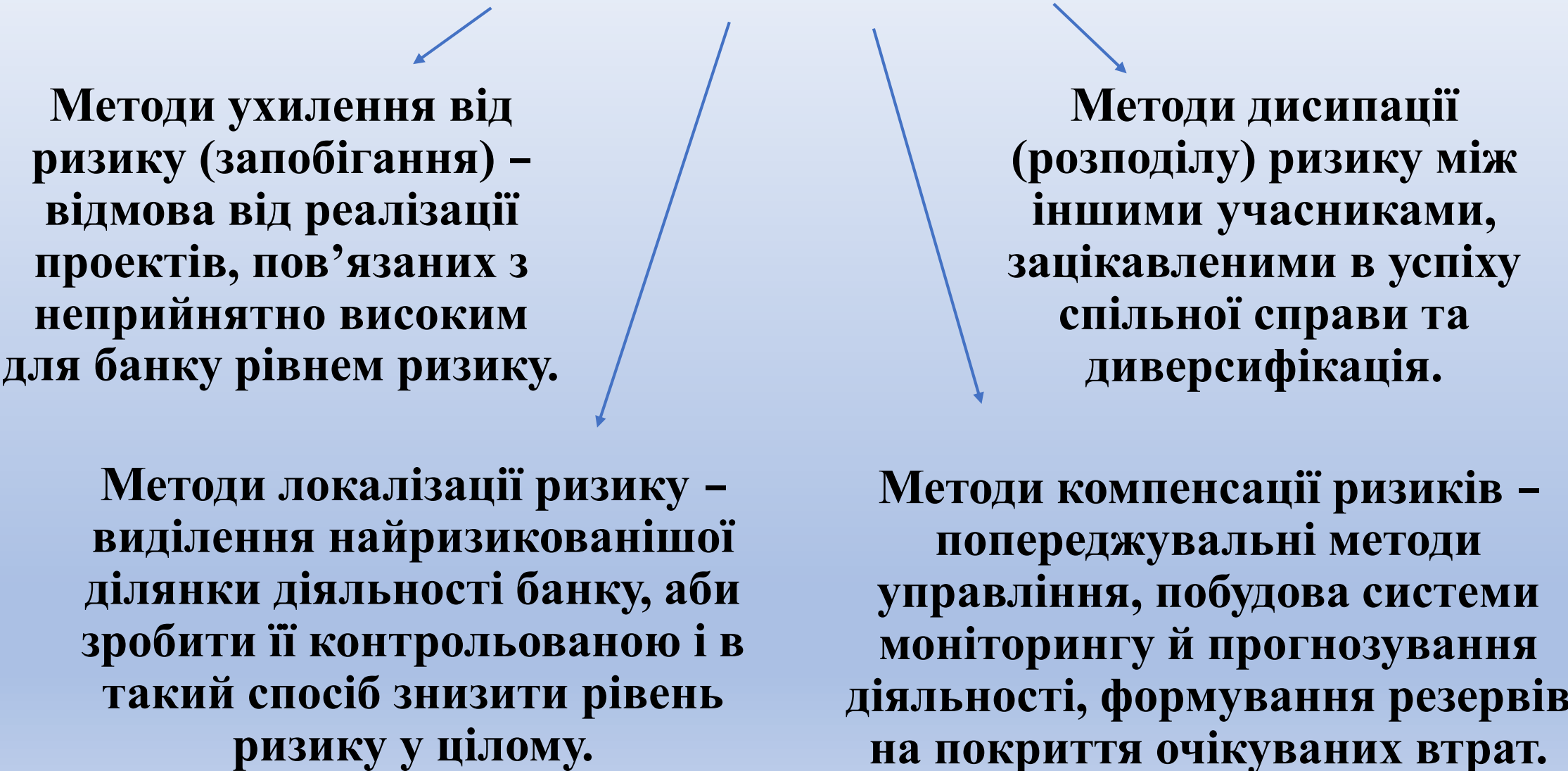
Нефінансові ризики

- ризик репутації
- юридичний ризик
- стратегічний ризик

Основні причини виникнення ризиків у сучасній банківській діяльності:

- **невизначеність цілей банку чи їхньої пріоритетності, суперечливість окремих стратегічних завдань;**
- **моменти випадковості у діяльності банку або відсутність аналізу закономірностей розвитку явищ;**
- **обмеженість у часі для об'єктивної оцінки ситуації, в якій перебуває той чи інший банк;**
- **наявність неповної інформації щодо тенденцій розвитку діяльності банку чи можливих змін фінансового стану його клієнтів.**

Методи управління ризиками


```
graph TD; A[Методи управління ризиками] --> B[Методи ухилення від ризику (запобігання) – відмова від реалізації проектів, пов’язаних з неприйнятно високим для банку рівнем ризику.]; A --> C[Методи дисипації (розподілу) ризику між іншими учасниками, зацікавленими в успіху спільної справи та диверсифікація.]; A --> D[Методи локалізації ризику – виділення найризикованішої ділянки діяльності банку, аби зробити її контрольованою і в такий спосіб знизити рівень ризику у цілому.]; A --> E[Методи компенсації ризиків – попереджувальні методи управління, побудова системи моніторингу й прогнозування діяльності, формування резервів на покриття очікуваних втрат.];
```

Методи ухилення від ризику (запобігання) – відмова від реалізації проектів, пов’язаних з неприйнятно високим для банку рівнем ризику.

Методи локалізації ризику – виділення найризикованішої ділянки діяльності банку, аби зробити її контрольованою і в такий спосіб знизити рівень ризику у цілому.

Методи дисипації (розподілу) ризику між іншими учасниками, зацікавленими в успіху спільної справи та диверсифікація.

Методи компенсації ризиків – попереджувальні методи управління, побудова системи моніторингу й прогнозування діяльності, формування резервів на покриття очікуваних втрат.

Методи	Вид ризику	Переваги	Недоліки
1. Статистичні методи («Монте-Карло», Z-модель Альтмана, моделі Чессера, Дюрана, VaR–метод)	Кредитний Кредитний, ринковий	Досить високе визначення розмірів збитку і ймовірність їх настання в майбутньому в ординарних умовах.	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації. Мала ефективність в умовах кризи.
2. Методи експертних, оцінок (Дельфі, «дерева рішень», коефіцієнтного аналізу, метод рейтингів)	Кредитний ринковий	Ефективний при відсутності достовірної інформації чи її недостатності. Висока ефективність в умовах кризи.	Суб'єктивний характер.
3. Аналітичні методи (дюрація, стрес-тестинг, GAP-аналіз)	Ринковий Процентний	Містить у собі можливості факторного аналізу параметрів.	Трудомісткий.
4. Метод аналогій	Кредитний, ліквідності, ринковий	Коли неможливо застосувати інші методи. Висока ефективність в ординарних умовах.	Важко створити умови, у яких повторився б минулий досвід.
5. Комбінований метод	Кредитний, ліквідності, ринковий.	Синергетичний ефект. Висока ефективність в ординарних умовах та в умовах кризи.	Трудомісткий, потребує обробки великого обсягу Інформації.

Інструменти стратегічного управління за видами фінансових ризиків банку

Назва інструменту	Види фінансових ризиків		
	Кредитний	Ліквідності	Ринковий
Уникнення	+	+	+
Резерви	+	+	-
Ліміти	+	+	+
Диверсифікація	+	+	+
Хеджування	-	-	+
Страхування	+	-	-
Економічні нормативи	+	+	+

Джерело: Бобиль В.В. Стратегія управління фінансовими ризиками в умовах кризи (на прикладі банківських установ) : дис. ... д.е.н.- Дніпро. 2022.

Посилання: https://nmetau.edu.ua/file/dron_dis..pdf

Додатково:

Управління банківськими ризиками [Електронний ресурс]: підручник / Л.О. Примостка, І.В. Краснова, В.В. Лавренюк та ін. – Київ : КНЕУ, 2018. – 535 с.

Посилання: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430dfc60-aba0-43d5-8ef8-7db45fc46a61/content>

Інтегрована система управління ризиками банку : монографія / Н.П. Шульга, В.І. Міщенко, Л.Л. Анісімова та ін. ; за заг. ред. Н.П. Шульги. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 440 с.

Посилання: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/293ad3f2051461a26841bc92ea06a800.pdf>

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Феміда, 1996. 64 с.
2. Бюджетний кодекс України. Відомості ВРУ (ВВР), 2010, N 50-51, ст.572.
3. Господарський кодекс України // Відомості ВРУ. 2003 р. No 18.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010. К.: Вид-во «Преса України», 2010.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» No 2121-III від 07.12.2000.
6. Закон України «Про Національний банк України» No 679-XIV від 20.05.1999.
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991.
8. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991.
9. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021.
10. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996.
11. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001.
12. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996.
13. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008.
14. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012.
15. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006.
16. Банківська система / навч. посіб. / (Л.І. Катан, Н.І. Демчук, В.Г. Бабенко-Левада, Т.О. Журавльова); за ред. І.М. Мазур. - Дніпро: Пороги, 2017. - 444 с.
17. Банківська система: навч. посіб. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н.С. Ситник. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. - 580 с
18. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навч. пос. - Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. - 364 с.
19. Тридід О.М., Самородов Б.В., Вядрова І.М. та ін. Банківська система : підр. / О.М. Тридід, Б.В. Самородов, І.М. Вядрова та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. - Львів : «Новий Світ - 2000», 2020. - 536 с.

**СХЕМОКОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з навчальної дисципліни
«БАНКІВСЬКА СИСТЕМА»**

**для студентів всіх форм навчання
галузі знань 07 Управління та адміністрування**

**Комп'ютерний набір і верстка: Валентина Миколаївна Антоненко
Укладач: Валентина Миколаївна Антоненко**

**ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
85300, м. Луцьк, вул. Потебні, 56**